

AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET

ÉVKÖNYVE

AZ 1909. ÉVRE.

SZERKESZTETTE

SCHILLING LAJOS

FŐTITKÁR.

KOLOZSVÁR.

KIADJA AZ ERDÉLYI MÚZEUM-EGYESÜLET.

1910.

Hung. l.
128 do

21.346/1909

M. H. MÚZEUM KÖNYVTÁRA
Nyomat. Növekedéskönyv.
19 10 69. 408 .52.

A választmány jelentése az egyesület 1909. évi működéséről.

Tisztelt Közgyűlés!

A letűnt év korszakos az Erdélyi Múzeum-Egyesület történetében. Az alapítás 50-ik évfordulója alkalmul szolgált visszatekinteniünk a tisztes multra, értékelniünk a jelen állapotokat és következtetést vonnunk a jövőre. Borongó lélekkel emlékeztünk az erdélyi magyarság hosszas küzdelmeire, a melyek rendén a szellemi előrehaladás után vágyakozva, kész volt azért nagy áldozatokat hozni,*ámde ereje nem volt elegendő, hogy a nemzetellenes kormány emelte akadályokat legyőzze. Hatvanöt év meghiusult kísérletei után is aggodalmasan írta le gr. Mikó Imre e szavakat: „lelkem hő óhajtságainak egyike az: hogy egykor mi erdélyiekül is egy szerényke kis múzeumot birjunk.“ S a mit annyi évtizeden keresztül nem sikerült államilag elérni, 4 évi kitartó munkával létrehozta a társadalom. Igen, mert a nemzetre nehezülő nyomás egy táborba tömörítette a hazafiakat s az 1859-ben létrejött egyesület az erdélyi nemzeti életnek első föllendülése lőn. És alig kellett hozzá néhány esztendő, szebb napok virradtak az egész nemzetre. Ámde a szerencse napjaiban — régi sor — lankadni kezdett a régi hév, az odaadás, s múzeumunknak már jövőjéért aggódot a nagy alapító. Mindemellett az egyszer elvetett jó mag még a mostoha viszonyok között sem pusztult ki gyümölcstelenül, sőt előkészítője lett egy még nagyobb alkotásnak: a kolozsvári tudomány-egyetemnek.

Annál váratlanabb jelenség, hogy a közönség e nagy szolgálatot nem méltányolta, alig vett tudomást is róla. Így a múzeum és egyetem egybe kötött sorsa nehezen küzdött a kezdet nehézségeivel. Az egyetem tisztában lévén feladataival, hamarabb győzedelmeskedett azokon, a múzeum azonban háttérbe szorulván az erősebb hajtás mellett, már-már irányát veszítette és a nagy közönség előtt csaknem népszerűtlenné vált. Munkássága azonban sohasem szünetelt s valamint a természeti erők működése sem kísérhető eredményeiben perczről-perczre figyelemmel, úgy

egyesületünk is csöndes erjedésében a végén megtalálta az útát a melyen sikerrel szolgálhatja az alapítóktól elébe tűzött célokat, szolgálatokat tehet az egyetemnek s eljuthat a nagy közönség szívéhez, érdeklődéséhez is. Tanuja ennek a november 23. és 24-én tartott jubileumunk.

Erdély színe-java volt képviselve az egyetem aulájában tartott ünnepi közgyűlésünkön. De eljöttek hazánk központjából a törvényhozás s a legfelsőbb tudományos testületek küldöttei is. A közhatóságok, rokontársulatok és testületek, általában a közönség részéről történt felszólalásokból úgy éreztük, hogy a közvélemény elismeréssel van az egyesületnek a hazai közművelődés érdekében kifejtett tevékenysége iránt, ezt élénk érdeklődéssel kíséri, a velünk kapcsolatban álló tudomány-egyetem pedig magas föladatához hasznos munkatársat lát az egyesületben. Jól esett, ötven év fejlődését szemlélve, megállapítanunk a haladást, a melyet még akkor is jelentékenynek mondhatunk, ha számba vesszük a nemzetnek politikailag és gazdaságilag végzetes helyzetét, a melyen gyökeres javulást a lefolyt időközben sem érhetett el. Mert tényleg nagy a haladás a könyvtárnak magán lakásból hevenyészett helyiségétől a mai fényes palotáig, a többi muzeális gyűjteménynek a Mikó-villában szorongó elhelyezésétől a most berendezkedő hatalmas állattani intézetig. S ha az összes gyűjtemények hasonló elhelyezését ma még csak remélhetjük: a régiség- és éremtárnak, botanikus múzeumnak és ásványtárnak mai elhelyezésében és fejlettségében is örvendetes haladást szemlélhetünk; a mi pedig a tudományos feldolgozást és munkát illeti, erre a régi egy pár erő helyébe egész sorozat lépett.

Mindezekből csak biztató reményt meríthetünk a jövőre. Remélnünk lehet, hogy az egyesület tevékenysége csak gyarapodni fog, — hasonlóképen a közönség részvétele. Bár az évforduló alkalmából megkísértett taggyűjtés és jubileumi alap létesítése csekély eredményű lett: ezt a nehéz gazdasági viszonyoknak tulajdonítva, bizzunk benne, hogy az e téren beállandó kedvezőbb fordulat kedvezőbb helyzetbe juttatja majd az egyesületet anyagilag is.

Rátérve örömnepünk fontosabb részleteire, kiemeljük, hogy a király Ő Felsége is elküldte a maga képviselőjében gr. *Bánffy György* főajtónálló mester urat. A kitűnő kegyet gr. *Esterházy Kálmán* egyesületi elnök legmagasabb kihallgatáson személyesen köszönte meg, átadván a választmány megbízásából egy aranyveretű példányát a jubileumi plaquettenek. Ünnepi közgyűlésünkre képviselőket, illetőleg küldöttségeket küldtek: a magyar főrendiház és képviselőház, a m. kir. kormány, az erdélyi egyházak, a Magyar Tudományos Akadémia, a budapesti és kolozsvári tudomány-egyetemek, a Magyar Nemzeti Múzeum, tizenkét erdélyi vármegye, két szab. kir. város, a kolozsvári katonai helyőrség, és ezeken kívül 57 közhatóság, tudományos testület, társulat és iskola. Csaknem teljes számban jelent meg egyetemünk tanári testülete. Az egye-

tem auláját, hol ünnepi közgyűlésünk lefolyt, az egyesület alapítójának, gr. Mikó Imrének az arcsképe díszítette, a melyet az egyesület nevében, hálaikat szép beszédben tolmácsolva, alelnökünk dr. *Lechner Károly* koszoruzott meg.

Hogy vármegyénk küldöttségeik útján — nagy részben zászlóikkal jelenve meg — oly meleg érdeklődést tanúsítottak, abban jelentékeny része van gr. *Esterházy Kálmán* elnökünknek, ki többnyire elútatva a törvényhatóságokhoz, meghívásukat személyesen eszközölte. Ugyanigy adta át meghívásunkat Bécsben Ő Felségének. Az áldozatkészséget választmányunk az őszinte köszöneten kívül csak azzal viszonzozhatta, hogy a szép nap emlékéül részére egy példányban ezüst jubileumi plaquetet veretett.

Meleg köszönetét tolmácsolta a választmány írásban és küldöttségileg Kolozsvár városának, előzékeny vendégszeretetéért, a melylyel elszállásolta vendégeinket és a díszközgyűlés után rendezett közebéden megvendégelte.

Hasonlóképen fejeztük ki köszönetünket dr. *Janovics Jenő* színigazgatónak, ki ünnepünk vonzerejét jelentékenyen gyarapította *Katona* Bánk bánjának az előadásával a nemzeti színházban, ingyen bocsátva nagyszámú elsőrangú helyet az összes vendégeink számára. A díszelőadás nyújtotta élvezetet fokozták a tanuló ifjúságból alakított 160 tagú énekkar hazafias dalai, a melyeket a hatalmas kar *Kürthi Emil* vezetése alatt az előadás előtt s a felvonások közt adott elő. A kar alakításában részt vett a helybeli három főgimnázium, a ref. theologiai fakultás, a tanítóképző és az Összhang dalegylet.

A jubileum második napját még itt időző vendégeink a gyűjtemények tüzetesebb megtekintésére fordították. E célra jó szolgálatot tett dr. *Erdélyi Pálnak* képekkel kísért előadása, a melyet az egyetemi és múzeumi könyvtár új előadó termében tartott és a melyben a könyvtár építését, beosztását és berendezését ismertette. Ugyancsak a jubileumra való tekintettel tartotta dr. *Fabinyi Rudolf* egyetemi tanár idei népszerű előadásaink egyikét kivételesen e napon.

Választmányunk gondoskodott, a mult rendes közgyűléstől is jóváhagyólag, hogy jubileumunknak irodalmi emléket is állítsunk. E végből határozta el, hogy ez alkalommal adja közre gr. Mikó Imre levelezéseinek első kötetét, továbbá az ünnepről emlékalbumot ad ki. Mikó leveleinek közrebocsátását azonban el kellett halasztani egyfelől a könyvtár költözködése miatt, másfelől a teljesség érdekében. Időközben ugyanis értékes anyag merült fel s újabbak kínálkoznak, így p. o. a család szivességéből megkaptuk Mikónak és feleségének egybekötött levelezését. Az értékes gyarapodást nem lehetett indokoltnan mellőzni s a késedelem a kiadásnak csak előnyére fog válni. A tervbe vett emlékalbumnak pedig költséges volta támasztott aggodalmat s evvel járó késedelmet; szerencsére azonban a választmány talált módot, hogy az egyesület érzékenyebb megterhelése nélkül feleljen meg

elvéllalt feladatának és kötelező lépéseinek. A mű nagybecsű képe lesz az egyesület multjának. Értékes anyagának nagyobb része már együtt van. Jubileumunknak örökös emléke lesz az a művészi plaqueette, a melyet a választmány fölkérésére ifj. *Vastagh György*, városunk szülötte mintázott.

Az öröm éve, fájdalom, hozott gyászt is reánk. Múlt év márczius havában meghalt nagy alapítónk leánya, gr. *Mikó Anna*, gr. *Pejachevich Arthurné*. Benne a hidvégi gr. Mikó-család utolsó sarja szállt sirba. Temetésén egyesületünket az elnök, a tárak igazgatói és a titkár képviselték, koszorút helyezve koporsójára. Április 27-én új gyász ért: egyesületünk egyik alelnöke, dr. *Szamosi János* hunyt el. Ifjú kora óta lelkes tagja volt egyesületünknek, több évtizeden át választmányi tagja, a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztálynak 1887 óta elnöke, az egyesületnek 1898 óta elnöke. Sirjánál egyesületünk nevében elnökünk bucsúzott el tőle méltón, meghatón. Keblének hazafias lángolása, tudmányszeretete és lelkesedése a nemzeti művelődés előbbreviteléért, őrizze közöttünk hiven az ő emlékezetét!

Helyének betöltésével, tekintettel a közelebből ígérkező nagyobb mérvű teendőkre, sokáig nem késhetvén, május 23-án rendkívüli közgyűlést tartottunk, a mely a megürült alelnöki tisztségre csaknem egyhangú szavazással dr. *Lechner Károly* egyetemi tanárt választotta meg. A megválasztottat Ő Felsége állásában meg is erősítette.

Ezenkívül a választmány és az alkalmazottak állapotában a következő változások történtek. A szabályszerűleg kilépett hét választmányi tag közül hat ismét megválasztatott, ujonnan pedig dr. *Udránszky László* egyetemi tanár, ki régebben is tagja volt a választmánynak s e minőségében sok éven át változatlan érdeklődést tanusítva az egyesület iránt, ennek hasznos szolgálatokat tett. Reméljük, hogy ha hivatása az ország másik részébe is fogja szólítani, ügyünknek ott is lelkes támogatója lesz.

Dr. *Stripszky Hiador*, az érem- és régiség-tár segédőre Máramaros vármegyébe segédtanfelügyelővé neveztetvén ki, helyébe a választmány választása és a múlt évi rendes közgyűlés megerősítése alapján *Magoss Irén* lépett.

Dr. *Szádeczky Béla* könyvtári segédőr fizetését 1910-től kezdve a választmány a vallás- és közokt. miniszter úr előleges hozzájárulása alapján az államsegélynek a könyvtárra eső része terhére egyenlővé tette az egyetemi könyvtári tisztekével.

Führer Lajos állattári őrségédet állásától fölmentette a választmány szeptemberi ülésében hozott határozatával.

A tagok létszáma a következő gyarapodást mutatja:

Alapító tagok lettek: 250 koronát meghaladó értékkel bíró könyvadománynyal dr. *Gyalui Farkas*, az egyetemi könyvtár őre; 200—200 koronával: dr. *Lechner Károly* egyetemi tanár, branyicskói báró *Jósika János*; a jubileum alkalmából szintén 200—200 koronával: *Brassó vármegye*, *Bulyovszky Lilla* színművésznő, dr. *Ilosvay Lajos* budapesti műegyetemi tanár, dr. *Malom Dezső* kórházi főorvos Marosvásárhelyt, *Nemes Endre* róm. kath. főgymn.

igazgató, dr. *Vályi Gábor* ny. egyetemi tanár és a *Kolozsvári Gazdák Hitelszövetkezete*.

Újonnan lépett be *rendes tagnak* 57, 1 pártoló tag *rendes taggá* lett; pártoló tagúl lépett be 8, kedvezménynyel 9.

Nagyérdemű alelnökünkön kívül fájalmunkra még 5 *rendes tagunk* hunyt el, u. m.: dr. *Bunea Ágoston* kanonok, *Hőry Béla* ny. vármegyei árvaszéki elnök, *Magyarósy István* ref. lelkész, *Reinbold Olivér* ny. pénzügyigazgató és dr. *Vajda Gyula* egyetemi tanár, továbbá két pártoló tagunk: dr. *Lindner Gusztáv* ny. egyetemi tanár és *Lőwy Emil*.

Tizenegyen önként hagyták el egyesületünket, bejelentvén kilépésüket. Két tagot töröltünk.

Gyarapodást, apadást tekintetbe véve, tagjaink száma az 1909. év utolsó napján a következő volt:

Igazgató tag	—	—	—	—	—	—	18
Alapító	„	—	—	—	—	—	57
Rendes	„	—	—	—	—	—	612
Pártoló	„	—	—	—	—	—	111
Pártoló kedvezménynyel	—	—	—	—	—	—	75

Összesen: 873

Tagjaink száma tehát még mindig távol áll attól a mennyiségtől, a melyet egy *országos* közművelődési egyesületnél várunk lehetne, kivált ha ez éppen múzeumot tart fenn, sőt tudományos társasági működést is folytat. De vizsgálatást nyújthat az a tudat, hogy a mi rendelkezésünkre álló fegyverek bár nem gyors hódításra valók, de az általuk elért eredmények annál mélyrehatóbbak és állandóbbak, annál áldásosabbak lesznek. Reményre kell jogosítnia annak is, hogy bár a haladás lassú, de évről-évre emelkedő.

Egyesek adományai. Nem kevésbé biztató, hogy mindig akadnak egyesek, kik az egyesület iránt tanúsított áldozatkészségükkel követendő példát szolgáltatnak. Így pénztárnokunk, *Lendvay Emil*, negyedizben adományozta évi 1000 korona évi fizetését az egyesületnek. A választmány indítványozza, hogy fejezze ki a közgyűlés köszönetét a nagylelkű adományért. Dr. *Gyalui Farkas* az egyetemi könyvtár őre, abból az alkalomból, hogy könyvtárunk az új helyiségbe költözött, 250 koronánál nagyobb értékű könyvet adományozott, miért a szabályok értelmében alapító tagjaink közé iktattuk. Gróf *Bethlen Karolín* szép festményeket ajándékozott a növénytárnak. *Sárga János* helybeli ékszerész, ki szép sikerrel fáradozik azon, hogy támaszsa fel az egykor virágzó, sajátos erdélyi ötvösséget s e tekintetben hathatós irányításra talál régiség-tárunkban, 1000 korona értékű saját művű serleget ajánlott fel, a melylyel ünnepélyes alkalmakkor áldomás mondássék alapítónk, gr. *Mikó Imre* emlékére. A *Finály Gábor*, *György és István* testvérek néhai édes atyjuk, egyesületünknek egykori nagyérdemű titkára, a régiség-tárnak őre, dr. *Finály Henrik* emlékére évenként

jutalomra fordítandó 50 korona alapítványt ajánlottak fel, a melynek azonban a felhasználása még nincs tüzetesen megállapítva. Az Apafiak hamvait kutató bizottság nevében dr. *Szádeczky Lajos* egyetemi tanár felajánlotta és be is szolgáltatta az *Apafi-reliquiákat* az almakereki templomban épült fejedelmi sirboltból. A Budapesten székelő Magyar Iparművészeti Társaság néhány kiadványát ajándékba küldte meg s hasonló módon küldi a jövőre folyóiratát. Az utóbbi négy adományért jubileumi közgyűlésünk, mint a hol bejelentettek, mondott köszönetet. Szépen emlékezett meg rólunk az ősszel elhunyt *Gyulai Pál*, végrendeletében múzeumunknak hagyván Hirsch Nelliének az ő költeményeihez készített eredeti rajzait. Végül ritka adományt hozott karácsony hava régiségtárunknak, midőn Kairoban élő hazánkfia, *Orosdi Back Fülöp* nagykereskedő egy kifogástalan, ép állapotban levő mumiát küldött eredeti fakoporsójával együtt, hordozva még a szállítási költségeket is. Az adomány nemcsak azért kiválóan becses, mert értéke meghaladja a 3000 koronát, hanem azért is, mert első és egyetlen a maga nemében múzeumunkban. A választmány folyó évi jan. ülésében az adományozót az egyesület igazgató tagjává választotta. Ugyanezen ülésünkön alapító taggá választottuk dr. *Janovics Jenő* színigazgatót, tekintettel arra, hogy a jubileum alkalmával rendezett diszeldadásra 200 koronát jóval meghaladó értékű belépti jegyet bocsátott vendégeink rendelkezésére.

Gr. *Bánffy György* kir. főajtónállómester, hiven a már ismételt követett eljárásához, levéltárunkba helyezte el a családjával rokon, de kihalt iktári gr. Bethlen-, borosjenői gr. Korda- és gyalakúti gr. Lázár-családok levéltárát. Ezért, valamint régebbi adományaiért az elnökből, egyik alelnökből, a könyvtárigazgatókból és a főtitkárból álló küldöttség fejezte ki az egyesület köszönetét az ügyünk iránt oly meleg érdeklődéssel viselkedő igazgató tagunknak. Fogadják az adakozók e helyen is hálás köszönetünket.

Állami támogatás. Az állami kormány a szerződés szerint köteles összesen kívül 32000 koronával támogatta egyesületünket, a jog- és társadalomtudományi szakosztálytól a tél folyamán rendezett 48 ismeretterjesztő előadás jutalmazására pedig 960 koronát utalványozott. Hálás köszönetet mondunk a kormánynak itt is gondoskodásáért és törekvéseink méltánylásáért, de tekintettel azokra a nagy feladatokra, a melyek egyesületünkre háramlanak, a választmány az idén is kérte fölterjesztésében az állami segély fölemelését.

Ügykezelés. Választmányunk az egyesületi ügyek intézése végett 10 rendes és 2 rendkívüli ülést tartott és határozatait 230 jegyzőkönyvi pont alá foglalta. Az elintézett ügydarabok összege: 483.

Múlt évi pénzügyi kezelésünk méltán sorakozik a megelőző három évihez, sőt újabb haladást, javulást mutathatunk ki nem egy tekintetben. *Alapjaink* gyarapodása jelentékeny volt már 1908-ban is, most pedig még jelentékenyebb lett. Ugyanis, míg amaz összesen 3916 K 46 fillért tett ki, 1909-ben:

az alaptőke gyarapodása	— — —	1400 K	— fill.
az építési arany-alap gyarapodása	—	2500	„ — „
a tartalék-alap gyarapodása	— —	1340	„ 28 „
a term. -historiái pénz-alap gyarapodása		497	„ 69 „
a Kovács Sámuel-alap gyarapodása	—	34	„ 97 „
a Lendvay Emil-alap gyarapodása	—	1087	„ 85 „
Összesen:		6860 K	79 fill.

Az 1909. év 2577 K 38 f. felesleggel záródván le, a választmány elhatározta, hogy ebből az 1910-re szóló költségvetésben 1500 K az építési arany-alaphoz csatoltassék az 1905. évig felgyűlt túlkiadás csökkentésére. 1077 K 38 f. pedig mint bevételi többlet vitessék át. Említésre méltó, hogy míg egyesületünk pénzbeli vagyona 1905 febr. 5-én 592,974 K 71 f. volt, 1909 dec. 31-én 621,819 K 69 f.-re emelkedett; négy év alatt tehát 26,983 K 06 fillérrel gyarapodott. Ez az eredmény annál örvedetesebb, mert jubilaris kiadásaink nem csekély teherrel nehezültek reánk. Pénzügyünknek ilyen előnyös intézéséért a választmány újlag tolmácsolta köszönetét *Lendvay Emil* egyesületi pénztárnoknak.

Tavalyelőtt hozott választmányi határozat alapján a könyvtár-igazgató felügyelete alatt egybeállította dr. *Persián Kálmán* egyesületünk összes kiadványainak jegyzékét, a melyet kinyomattunk. Ennek alapján sietett a budapesti egyetemi könyvtár megállapítani az ott hiányzó példányokat, a melyeket említett könyvtár kérésére díjtalanul megküldöttünk.

Megengedte a választmány, hogy az irodalomtörténelmileg nevezetes, valamint az Erdélyi Múzeum-Egyesület történetében kiválóbb szerepet vitt személyek arcképei a régiségtárból a könyvtárba helyeztetvén, ennek helyiségeit díszíthessék. E végből határozta el Nagyajtai *Kovács Istvánnak*, a ki az erdélyi nemzeti Múzeumnak egyik úttörője volt, arcképének megfestését.

Felhatalmazást adott a választmány április havi ülésében a növénytár igazgatójának, hogy a *Mezőzáhon* vadul termő *Paeonia tenuifolia* táj- és helyrajzát Melka Vincze festőművészszel krétarajzban elkészíttesse. Az intézkedést indokoltá teszi az, hogy habár e természeti ritkaság léte a jelenlegi birtokos életében biztosítva van, a későbbi jövőben pusztulás fenyegetheti.

Ezzel az ügygyel kapcsolatban megbízatást nyertek a természeti táruk igazgatói, hogy hazánk természeti ritkaságainak védelme érdekében dolgozzanak ki a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz intézendő memorandumot. Midőn a földmívelésügyi miniszter úr ugyanezen irányban tett széleskörű intézkedéseket, Kolozsvár városa a nyár folyamán egyesületünkhez fordúlt a Kolozsvár határára levő természeti emlékek, ritkaságok ügyében adandó véleményért. A megfelelő szakvélemények megadattak.

Annak a példájára, hogy a sarajevói Landes-Museum alkalmazottai, sőt mindazok, a kik e múzeum számára gyűjtenek Bosznia és Hercegovina területén a vasúton díjmentesen utaznak,

dr. *Richter Aladár* indítványára a választmány fölterjesztést intézett a m. kir. kereskedelemügyi miniszter úrhoz, kérve, hogy múzeumunk érdekében végzendő tudományos utak céljából magyar- és bosnyák-hercegovinai területen a tárbeli igazgatók függetlenül I. osztályú, segédkezőik ellenben a múzeumi igazgatóság igazolása mellett egészen szabad útazást biztosító II. osztályú igazolványokat, osztrák területen pedig félárú jegyek használatára jogosító igazolványokat nyerhessenek.

Kérésünkre a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr megengedte, hogy dr. *Richter Aladár*, mint a növénytár igazgatója, a tárát illető 4.000 K. évi államsegélyből 2.000 K-t a botanikai múzeum gyarapítása érdekében végzendő gyűjtő útra fordíthasson elszámolás és a gyűjtött tárgyak pontos kimutatása mellett.

Táraink vezetőségéhez a lefolyt évben is gyakran fordultak kívülről szakkérdésekben nyújtandó támogatásért, a mit tárigazgatóink készséggel meg is adtak mindannyiszor. *A Magyarhoni Földtani Társulat* kívánságára a természettudományi szakok műkifejezéseinek és helyes írásának egyöntetűségére szolgáló szótár szerkesztésébe tagokul dr. *Apáthy Istvánt* és dr. *Szádeczky Gyulát* küldte ki a választmány.

Nemzeti ünnepek és közmívelődési társulatok közgyűlései közül többen is részt vett egyesületünk. Így képviselőt és korszorút küldtünk arra az ünnepre, a melynek keretében a nagyenyedi ref. kollegium emléktáblával jelölte meg Maros-Ilyén *Bethlen Gábor* szülőházát.

Egyesületünk képviselőjében továbbá megjelentek: *Kossuth Lajos* aradi szobrának szept. 19-iki leleplezési ünnepén dr. *Krenner Miklós*; a Múzeumok és könyvtárak orsz. szövetségének Nagyenyeden szept. 26-án tartott közgyűlésén: gr. *Esterházy Kálmán*, dr. *Apáthy István* és dr. *Pósta Béla*; a kassai Kazinczy-körtől *Kazinczy Ferencz* születésének 150. évfordulójára okt. 24-én rendezett ünnepen dr. *Varju Elemér*; a Magyar Földrajzi Társaságnak Nagybecskereken okt. 25-én tartott vándorgyűlésén dr. *Cholnoky Jenő*.

A new-yorki tud. Akadémia meghívásának Darwin születése százados emlékünnepeire könnyen elképzelhető okokból nem tehetünk eleget, azonban a Grazban tartandó nemzetközi zoológiai congressuson leendő képviselőjére az egyesületnek dr. *Apáthy Istvánt* kértük fel.

A *Kovács Sámuel*-pályadíjra beérkezett költői művek közül, mint viszonylagosan legjobbnak, a Kovács Dezső, Pálfi Márton és Seprődi János tagtársakból álló bíráló-bizottság javaslata értelmében *Kató József Kemény János halála* című költeményének ítélte oda a választmány a kitűzött 80 K. pályadíjat.

Elvi határozat. A számadások megvizsgálására kiküldött bizottság jelentéséből kifolyólag a választmány kimondta, hogy ezentúl a táraik igazgatói minden olyan beszerzés ügyét, a melyről kétséges lehetne, hogy az alapszabályok keretein belől marad-e, hozzájárulás végett előre terjeszszék a választmány elé.

Népszerű tudományos előadásokat az idén is rendeztünk, szám szerint hetet, október 6 tól december 9-ig, egyesületi tagoknak ingyen, másoknak igen csekély belépti díj mellett. Előadásokat tartottak: dr. *Cholnoky Jenő* egyetemi tanár *Az északi sarkról* képekkel; dr. *Márki Sándor* egyetemi tanár: *Rákóczi XIV. Lajos udvarában* címmel; dr. *Kenéz Béla* egyetemi tanár: *Házasság, születés, halál* címmel; dr. *Imre József* egyetemi tanár *A közellátásról*, képekkel és dr. *Fabinyi Rudolf* egyetemi tanár *Néhány óra egy kémiai laboratóriumban* cím alatt három alkalommal mutatóit be meglepő kísérleteket és fejtegette a kémia magasrendű kérdéseit. A közönség nagy érdeklődést tanúsított az előadások iránt, a melyek részben az egyetem vegytani intézetében, részben aulájában folytak le. Utóbbi átengedéseért ez alkalommal is köszönetünket fejezzük ki dr. *Udránszky László* úrnak, mint az egyetem rektor magnificusának.

Vándorgyűlést az elmúlt évben régebbi megállapodáshoz képest nem tartottunk. Itt a jubilaemunkra való tekintet vezérelt, remélve, hogy annak alkalmával úgyis találkozunk ügyünk barátáival a központban. Örvendetes, hogy reményünkben nem csatlakoztunk.

Táraink közül a könyvtárról megemlíjtük, hogy végbement elrendezése az új könyvtári épületben. Itt tartja múlt évi februárius hó óta a választmány, továbbá a bölcsészeti- nyelv- és történettudományi, valamint a jog- és társadalomtudományi szakosztály üléseit. Itt helyeztük el a titkári hivatalt. Választmányunk kedves kötelességének ismerte hálás köszönetét fejezni ki gr. *Apponyi Albert* közoktatásügyi miniszter úrnak a magyar törvényhozás és kormány áldozatkészségeért, hogy az egyetemi és múzeumi könyvtár új épületének emelésével oly méltóan gondoskodott hazarésztünk e kiválóan fontos kulturális szükségletéről. Sürgős kívánalomnak marad, hogy most már gazdag levéltárunk rendezésére kellő erő fordíttassék. A rendezés elkerülhetetlen nemcsak a használhatóság, hanem a megőrzés és ellenőrzés érdekében is.

Az állattár átköltözésének előkészítése az egyetem új állattani intézete hatalmas épületébe folyamatban van. Készülnek a felállításhoz szükséges és minden igényt kielégítő üveges szekrények, a melyek közül néhányban már szép madárcsoportok láthatók természetes életmódjuknak megfelelő környezetben.

Ezen örvendetes események mellett elhallgatnunk lehetetlen amaz óhajtasunkat, vajha mielőbb megfelelő elhelyezést nyerhetnének a többi, alkalmatlan és elszórt helyiségekben szorongó táraink, különösen pedig érem- és régiségtárunk, a melynek gazdag gyűjteményei 6 különálló, veszélyeknek kitétt helyiségben vannak, nagyrészt raktárszerűen elhelyezve. Pedig éppen ezen gyűjteményünknek külön helyiségben való, méltó kiállítása tudná a tudományos igények kielégítésén kívül a legtermékenyítőbb hatást, a legnagyobb vonzóerőt gyakorolni a közönségre, s viszont kiváltani a közönségből az egész egyesület és alkotásai

íránt azt az érdeklődést, a melyet az Erdélyi Nemzeti Múzeum virágzásának elengedhetetlen feltételéül ismer mindenki.

Éppen ezért választmányunk a helyzetnek lehetőleg hű és szakszerű feltárása végett a táruk igazgatóit kérte föl ama feliratok szerkesztésére, a melyeket a táruknak nyújtandó megfelelő helyiségek érdekében a múlt rendes közgyűlés elrendelt. E fölterjesztések megtétele azonban a folyton tartó bizonytalan politikai viszonyok között nem kecsegtetvén sikerrel, halasztást szenved.

Egyébiránt a régiségtár gyarapodásáról nem egy érdekes följegyezni valónk van. Az 1908 végén a székelyzsombori kath. templomtól 5000 koronáért megvásárolt és a XV. század végén vagy a XVI. század elején készült szárnyas oltár restaurálása Budapesten szépen halad előre s nemsokára egyik kiváló ékessége lesz múzeumunknak.

Szabó Albert marosújvári sóbányaigazgató és dr. *Weress Sándor* ügyvéd lelkes tagtársunk figyelméből régiségtárunk idejekorán értesülve a marosújvári határban, az ispánlaki határszélen felbukkant hatalmas bronzkori öntőműhely maradványairól, azokat sikerült megszereznie. A lelet súly tekintetében meghaladja összes eddigi bronzleleteinket. Kiásatásukat *Kovács István* osztályarchaeologus vezette, de úgy e munkálatnál, mint a beszállítás körül hathatós segítségére volt *Urbán Andor* bányamérnök, kinek, valamint a jelentést tevő uraknak sietett választmányunk őszinte köszönetét kifejezni.

Sikerrel folytatta tárunk a múlt évben is Porolissum feltárását Szilágyvármegye költségén, dr. *Buday Árpád* osztályarchaeologus vezetése mellett.

Ezen örvendetes események után annál nagyobb sajnálattal kell megemlékeznünk a *Rákóczi kehely* ügyéről. Most egy éve örömmel jelentettük, hogy a döntő lépések a kehely megszerzése érdekében megtörténtek, ma pedig az az eshetőség fenyeget, hogy a kolozsvári régi ötvösiparnak e páratlan remeke, hazánk boldogabb és dicsőbb korának e kegyeletes emléke külföldre vándorol. Miután ugyanis a helybeli ev. ref. egyház, mint tulajdonos, keblí tanácsa útján 1908 júniusában a múzeumnak 100,000 koronáért megvételre ajánlotta fel, hangsúlyozva, hogy a „becses nemzeti kincset bármily magas árért sem hajlandó e magyar hazából idegen helyre kibocsátani“; régiségtárunk igazgatója pedig a közoktatási minisztertől nyert felhatalmazás alapján az egyháznak az alkú megkötésére teljhatalommal felruházott kiküldöttjeivel állami segélyből fizetendő 80,000 K. árban, valamint a fizetési módozatban meg egyezett: 1909 júliusában az egyháztanács arról értesítette a régiségtár igazgatóját, hogy a megbizottaitól elfogadott árhoz és fizetési módozathoz nem járul, a kehely az államnak csak 100,000 koronáért hajlandó adni, de 200,000 koronáért *bárkinek* eladja. Mindemellét a váratlan nyilatkozat után sem tudunk lemondani a reményről, hogy nemcsak felettes hatósága, de maga az egyháztanács sem fog belenyugodni abba, hogy az erdélyi nemzeti fejedelemség és az

egykori virágzó kolozsvári ipar e pótolhatatlan emlékeitől hazánk megfosztassék.

Növénytárunk jelentékeny munkát végzett, midőn *Péterfi Márton*, a növénytani intézethez beosztott állami népiskolai tanító az elmúlt nyári és őszi hónapokban felállította az összes kétszékű virágos növényeket, számszerint 57,500-at. Előbbre haladt a botanikus múzeum is azáltal, hogy dr. *Richter Aladár* igazgató buzgalmából és dr. *Udránszky László* egyetemi rector intézkedése következtében a régi színház épületében egy 20 méter hosszú és 10 méter széles teremhez jutott. E terem musealis célnak távolról sem megfelelő, de a gyűjtemények benne kiállíthatók, gondozhatók és az érdeklődők által megtekinthetők.

Szakosztályaink köréből külön felemlítést érdemel az, hogy a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztály folyóiratának egyik füzetével dr. *Pósta Béla* egyetemi tanárt tisztelte meg abból az alkalomból, hogy a tavaly töltötte be érem- és régiségtári igazgatóságának tízedik évét. A terjedelmes füzetben tanítványai és pályatársai szakjukbeli dolgozatokkal örvendeztették meg dr. Pósta Bélát és egyúttal kifejezték elismerésüket az iránt az éppen oly lelkes, mint tudós munka iránt, a melylyel ő aránylag rövid idő alatt e tárunkat úgyszólván újra teremtette s oly magas színvonalra emelte.

Egyesületünknek teljes elismerését érdemlik a jog- és társadalomtudományi szakosztálynak azok a szolgálatai, a melyeket nagyszámú ismeretterjesztő, népszerű előadások tartása által a közművelődésnek a lefolyt évben tett.

Egyesületünk múlt évéről a fennebbiekben adott vázlatos képet teljessé fogják tenni a táruk, szakosztályok részletes jelentései. Ezekből megállapítható, hogy egyesületünk munkás tagjai buzgón szolgálták a tudomány és a hazai közművelődés érdekeit. Másfelől jubileumunk lefolyása meggyőzött afelől, hogy a közönség érdeklődése ügyünk s céljaink iránt fokozódó. Reméljük, hogy ez az érdeklődés mihamarább hathatós támogatássá fog izmosodni s ha így karöltve halad egyesület és közönség az elkezdett úton, teljesülni fog mindnyájunk óhajtása, hogy az Erdélyi Múzeum-Egyesület második ötven éve szárnyalja túl sokszorosan az első ötvent a tudomány és a magyar haza szolgálatában!

Kolozsvár, 1910 február 9.

Az E. M. E. választmánya nevében

Schilling Lajos

főtitkár.

II.

A gyűjtemények állapota és gyarapodása 1908-ban.

1. Jelentés a könyvtárról.

Tisztelt Közgyűlés!

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület alapításának félszázados fordulóján tartott ünnepen könyvtárunk is részt kívánt venni, még pedig gróf Mikó Imre leveleinek ez alkalomra kibocsátott kiadásával. Mert nem felejthettük el, hogy a kegyelet nem csupán szavakban, hanem, mint a hit, cselekedetekben él, hogy az erkölcsi kötelezettség ereje nagyobb az adott szóénál és végül, hogy a cselekedet, bármilyen egyszerű is, mindig hatalmasabb a legzengőbb szónál. Jó előre gondoskodtunk tehát arról, hogy az Egyesület jubileumán az alapítás legendája kézhez juthasson. A könyvtár legközelebb áll gróf Mikó Imréhez, szellemi hagyatékát őrzi, gyűjteményeinek egy részét gondozza, az alapítás emlékeit számon tartja s azonkívül, mint a múlt iránti kegyelet ápolásának és nagyjaink emléke kultuszának hivatott fóruma, arra különlegesen is kötelezve van. Ezért 1905 június 19-én tartott választmányi ülésünk elé azzal a javaslattal léptünk, hogy gróf Mikó Imre levelezését jubileumunkra bocsássuk ki és a könyvtár tisztviselői nevében nyilatkozhattam arról, hogy a kiadás gondozását könyvtárunk örömmel vállalja és szerencsésnek érzi magát, ha önkényt hozott áldozattal leróhatja tartozását alapítója iránt. Az egyesület választmánya javaslatára 1906 januárius 28-án tartott közgyűlésünk a könyvtárat meg is bízta a kiadás elkészítésével s főhatalmazta a választmányt arra, hogy a nyomdai és másolási költségek fedezéséről gondoskodjék. A választmány ez alapon a Mikó-kiadás költségeiről évi költségvetéseiben gondoskodik is, a könyvtár pedig a sajtó alá adandó kézirattal legnagyobb részben el is készült. S hogy ez a mű a jubileumra még sem jelent meg, az az akadályúl szolgáló örvendetes eseménnyel kedvesen igazolható. Oka e késedelemnek abban az emlékezetre méltó eseményben rejlik, hogy könyvtárunk a jubiláris évben költözött át új és végleges helyi-

ségébe, az Egyetemi Könyvtár palotájába. Az építkezés, berendezkedés és költözködés gondja, munkája és szorgos földadata miatt a kiadás késedelmet szenvedett, de én érzem, hogy e késedelemért sem gróf Mikó szelleme, sem az Egyesület nem nehezeltet.

Kétségtelen, hogy a Levelezéssel meginduló Mikó kiadás megjelenése a jubileum napjára igen kedves megemlékezés gyanánt hatott volna, de kétségtelen az is, hogy a később megjelenő levelezés irodalmilag állít maradandó emléket az Alapítónak és hogy a tőle alapított könyvtárnak mai palotájában való elhelyezkedése és éppen a félszázados forduló évében, mint egy fényesebb emlék, gondolatának diadala, küzdelmeinek, álmainak teljesülése, végrendeletének végrehajtása gyanánt jelentkezik.

A jubiláris év könyvtárunkat a legszorgosabb nemes munkában találta: a fészek-rakásban. A most folyó esztendő megint új alkalmat kínál a csendes örömmel való megemlékezésre, mert most ötven esztendeje nyitották meg könyvtárunkat a közönség előtt. E kettős jubileum azonban a könyvtárra még nem merítette ki az ünneplés alkalmait, mert a múlt év februáriusa 8-án, mikor egyetemünk Rectora és május 18-án, mikor a Közoktatásügyi Miniszter úr könyvtárunk új épületét megnyitotta, illetőleg fölavatta: emlékezetes ünnepeink voltak. Kevés könyvtár tekinthet vissza olyan félszázadra, mint a miénk volt. Eredmény legjobban méri a munkát s a mi mai állapotunk arra tanít, hogy félszázad alatt az Erdélyi N. Múzeum Könyvtára élt és dolgozott, gyarapodott és fejlődött, az erdélyi irodalmi és tudományos törekvéseknek alapjává lett s ezzel az erdélyi Egyetem előkészítésére jelentékenyen befolyt, utóbb a Kolozsvárt alapított Egyetem Könyvtárával szerencsés szövetségre lépett s ezzel együtt, új fejlődésnek indult, melynek eredménye képpen minden ízében a kor színvonalán álló palotájában méltó és végleges elhelyezést nyert.

E rövidre vont vázlatot kiegészítik a következő adatok: a könyvtár anyaga meghúszszorozódott, osztályai kialakultak, a gyűjtemények belső természetük szerint tagolódtak s ma az egész ország területére kiható forgalomban szolgálják a tudományos törekvéseket s a közművelődés feladatát.

E kétségtelen eredményekből a könyvtár életében két fontos mozzanatra lehet következtetni. Egyik az, hogy az alapítás egészséges gondolat volt és hogy a könyvtárra itt szükség is volt; a másik, hogy az erdélyi társadalom és annak tudományos és művelődési igénye az intézményre kedvező környezetet jelentett. A könyvtár alapításának néhány elfeledett eseményét föl lehet említeni e gondolatok egyikének megvilágítására. Az 1841—43 erdélyi országgyűlésen tett hazafias ajánlatok legnagyobb része könyvtári anyag volt s az Erdélyi Múzeum Könyvtára annyira belevésődött az erdélyiek tudatába, hogy még mielőtt megalakult volna, már adományokat tettek részére. Ismeretes gróf Kemény József végrendelete, mely szerint az erdélyi irodalom, történelem, művészet és tudomány emlékeit magában foglaló elsőrendű gyűjteményeit a Kolozs-

vártt megalkotandó múzeumi könyvtárnak hagyta. Ismeretes továbbá, hogy éppen e hagyaték biztosítása sarkalta gróf Mikót és társait a Múzeum és annak társadalmi képviselője, a Múzeum-Egyesület megalapítására. Ismeretes végül, hogy az intézmény felállítását mily önzetlen nagylelkűség tette lehetővé, főként, hogy a könyvtár körébe tartozó gyűjtemények anyaga, jóformán az első néhány év alatt összegyűlt, mert Erdély ez intézményt lelkesen karolta föl s adományaival bőségesen gazdagította. Az erdélyi társadalom hazafias fölbuzdulása az első évben szinte csodát művelt, ha később lohadt is, meg nem szűnt s ma is állandóan lobog. Talán elég arra utalnom, hogy a főuri és kisebb nemesi családok levéltárai az utóbbi években kerültek be a könyvtárba, vagy arra, hogy az évi jelentések szerint ajándék útján való gyarapodásunk állandóan emelkedőben van. Kétségtelen azonban, hogy a közönség és könyvtár kölcsönösségének mérésére nem elegendő az adományok statisztikája, hanem szükséges a közönség érdeklődésének mindennapos megfigyelése is, a mi szintén kedvező eredménnyel záródik le.

Félszázad történetének e rövidre vont vázlatából s a fejlődésnek ily megkapó eredményéből valami csodálatos üdeség és erő sugárzik ki, melynek megértésére nem elegendő tudnunk az alapítás önzetlenségét, az időpontnak szerencsés megválasztását s a körülményeknek csodálatosan összevágó fejlődését.

A Kulcsár-könyvtárt, a Csaplovits-könyvtárt még korábban s egyszerre jelentékenyen nagyobb s rendszeres gyűjteménnyel alapították meg, a Kassait, a Somogyi-könyvtárat később és szintén terjedelmesebb és gazdagabb anyaggal fundálták, a Teleki- és Batthyány-tékák pedig maig is nagybecsű gyűjteményeikkel a maguk korában fejedelmi áldozatkészség és műszeretel hirdetői voltak. De mind e gyűjtemények s körülöttük annyi más, melyek a XVIII. század utolsó negyedétől a XIX. század folytatában keletkeztek, a Széchenyi országos könyvtár és az Akadémia Teleki könyvtára kivételével meg sem közelítik sem fejlődésük, sem gazdagságuk tekintetében a miénket. Pedig mindezek részint az alapúl szolgáló gyűjtemény értékében, részint az alapítók áldozatkészségében, részint a fentartó testület tekintélyében vagy gazdagságában igen sokkal kedvezőbb helyzetben voltak, vagy kedvezőbb jövővel kecsegtettek. S mégis azt kellett látnunk, hogy e könyvtárak közül egyik-másik teljesen megfeneklett, egyik-másik csöndes pangásban küzködött, egyik-másik csak a legújabb évtizedben vett lendületet. A Batthyányi- és Teleki-tékák fényesnek ígérkező útját alapítójuk halála homályba takarta, ezek nélkülözték a nyilvánosságot, az életet, megvoltak fosztva tehát az élet minden föltételétől. A Kulcsár-, Csaplovits-könyvtárak s néhány más könyvtár nélkülözték a szerető gondot, tehát a fejlesztésükre szükséges erőt; a többi fölött is valami érthetetlen közöny terjengett, a mely miatt szynyldniök kellett. Voltak kedvezőbbben javadalmazott intézmények, vannak nálunknál idősebbek s viszont fiatalabb tesvéreink is,

Könyvtárak és Múzeumok életében félszázad nagy idő ugyan, de még sem olyan nagy, hogy azzal lehetne magyarázni felvirulásuknak külső vagy belső okait. Más, mélyebben rejlő okok s más, figyelembe alig vett körülmények hatása látszik meg rajtuk.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum, és az azt fentartó egyesület fejlődésére különösen két körülmény hatott, a mely természetesen döntő befolyással volt a könyvtárnak meglepő kialakulásra is. Az Erdélyi Múzeumot a régi Erdély alapította meg még az únió előtt s bár az 1841—43-iki erdélyi országgyűlésnek ez a rendelkezése végre nem hajtatott is akkor, megvalósult azután, nem országgyűlési végzés alapján, hanem országos akaratból, társadalmi szervezet segítségével. Tudjuk már az országos törekvés régebbi történetéből, hogy azok szinte egy századdal nyúlnak vissza, megelőzték a magyarországi hasonló törekvéseket is. A mit tehát az országgyűlés határozott, a mit az erdélyi társadalom megalkotott: országos kivánság és régtől óhajtott és várt vágy teljesedése lett.

E régi törekvések föl-fölbukkanása, elalvása meg új életre kelése, a múzeum alapítás gondolatának története tehát arra eszméltet, hogy ily intézmények létesítése általános kivánság és a jóknak állandó célja volt, meg arra, hogy e célnak elérése hosszú időn keresztül húzódtott. Az akadályok leküzdésére gyöngye erő csupán az erő gyöngyességére mutat s nem egyúttal az akarat gyengeségére, a hosszú kísérletező akarat, a folytonosan megújuló törekvés az állandóan élő és munkáló kulturális ösztön és művelődési vágy erejére tanít. E két hatalmas rúgónak megértésére untig elegendő arra gondolnunk, hogy Erdélyben a fejlődési korban a művelődési hajlam s a magyarság szorosán egybe forrott, hogy Erdély műveltség és irodalom-története saját ösvényén is szabadon, teljes öntudattal fejlődött. Történeti, nyelvi, föld- és néprajzi nyomok megszólaltatásával egészen pontosan meg lehet állapítani a Kelet-felé terjeszkedő magyarok térfoglalásának egymás után vont határait. A határvonalakon belül erősödő magyarság magával vitte s mindenütt hiven megőrizte műveltségének erejét és tevékenységének mindenütt állított emléket. Erdély nyelvi, néprajzi, művészeti és ipari sajátosságai, főként népművészeti emlékei részint azért értékesek, mert legtovább itt maradtak meg a magyarságnak egész területén, részint azért, mert önálló fejlődést mutatnak, melyben a nép konzervatizmusa és elszigeteltségében saját útján fejlődő szellemi ereje látszik még ma is. A keleti végek biztosítására elöretolt magyarság lassan terjeszkedő térfoglalása a nemzeti műveltség haladását jelentette. Mikor pedig a hagyomány szerint jogos örökségét teljesen elfoglalta, az itt talált idegen népek fölött nem csak politikai hatalmával, hanem azokénál nagyobb műveltségével is vezető szerepre vállalkozott. Kelet felé vonulásával együtt járt az is, hogy mindinkább távolodván a rajt bocsátó magyarságtól, a gondozására bízott területen a királyi hatalom védelme alatt ugyan, de mégis önállóbb

jellegű berendezkedésre volt kényszerítve. Ily irányú fejlődésének szükségszerű következményeül az erdélyi fejedelemség megalakulása, a fejedelmi korban a nemzeti jelleg kidomborodása, politikai szerepében a magyarság védelme, majd a magyarországi politika zord időiben a bujdosó magyarság menedéke lett és egészen sajátos magyar élet alakulása vált itt lehetővé.

A nemzeti fejedelmek udvarában művészeti, tudományos, irodalmi és művelődési levegő volt, mely német, olasz és keleti hatások alatt formákban és eszmékben egyaránt gazdagodott és terjedett, melynek forrongásait és alkotásait részint maig fönmaradt emlékeiből, részint történetírásunkból ismerjük.

Az építő művészet korai román templomain, az olasz reneszansz szellemi áramlatán, a német ipar és iparművészet hatásain, a keleti díszítő stílus és népipari technikák sajátos alkotásain, az európai műveltségben részes írók, tudósok művein, a fejedelmi udvar magyarságán, a főurak fényűző hajlamán és az erdélyi magyarság háziiparán, szokásain, költői és művészi emlékein végig mindenütt pontosan ki lehet mutatni, hogy Erdélyben a műveltségnek sajátos fejlődése volt, melyben az idegen vonások vagy hamarosan elhalványultak, vagy a magyar szellem hatása alatt átalakultak.

Templomaink falfestményein a biblikus jelenetek rajzolója és festője mihamar a nemzeti hősök és történet ábrázolására ment át, az olasz reneszansz oltárképeinek díszítő elemeibe a magyar vonalvezetést és virágokat vitte bele, farsangi játékokból népszokást, komédiájából trufát csinált, irodalmától a nemzeti nyelv jogát tanulta el, nyomon követte az európai irodalmat, könyvnyomtatás és díszítés hamarosan virágzásnak indult, a fönrtartott regölés, a misztérium, a népies játékok s a korán megkísérlett világi játék, meg a hamar terjedő iskolai dráma készíttik elő az itt leghamarább állandósuló színművészetet; a nyomda- és ötvösművészet hamarosan sajátjává lesz és önálló fejlődésnek indul; népi iparát, eszközeit, ruháját, zenéjét, tánczait, rovását, dalait, meséit és nyelvét féltékenyen őrzi és művészeti hajlandósága szerint egyaránt díszíti mindenét, kenyérkereső szerszámait, házi eszközeit, öltözetét, házát, vászonneműjét, templomát és templomi székét, bölcsőjét és hamvasát.

A fejedelmi korban Erdély nyugat bástyája és kelet kapuja. A nemzetközi politikában nem egyszer döntő szerepet játszik; egyik fejedelme rövid időre két ország koronáját hordja, külföldi tudósok szívesen fogadnak el fejedelmi meghívást és főiskoláink híre messzire elhat. Erdély bármily nehéz viszonyok között is, de állandó művelődési forrongásban s állandó magyar világban él. Egyetem és főiskolák alapításain kívül népnevelési és művészeti célokat próbál megvalósítani, írói és könyvnyomtatói állandó és fejlett munkásságot folytatnak s a főurak udvarházait nemesebb izlés és művészi fényűzés jellemzi.

Mindez nem tűnhetett el a fejedelemség bukásával. Az ön-

álló Erdély emléke és a fölszabadulás reménye egyformán él s mindezt lépten-nyomon táplálja mindaz, a mit Erdély földjén látni lehet. Minden a dicsőséges multról beszél s annak emléke minden serleg, könyv, oklevél, ruházat és szokás. B. Apor Péter emlékiratából e multnak föltámasztott ragyogásánál mélyebben meghat írójának nagy keserűsége és hűséges mentő munkája. Bod Péter e kor irodalmának történetét, íróit, könyveit szedi össze s írja jegyzékbe, Benkő József a régi Erdély történeti emlékeit szedegeti és gyűjti s multját kutatja. Pedig ez a régi Erdély még teljes hű képben él részint az öregek emlékében és családi hagyományokban, részint az emlékirók könyveiben. A magyar történetírásnak e nagybecsű forrásait jórészt erdélyi emlékirók hagyták reánk. A multon merengő hazafiak lelkében önkénytelenül támadt az a gondolat, hogy a velük elmúló hagyomány helyébe olyan maradandó intézményt teremtsenek, mely a multnak és magyarságnak minden dicsőségét föntartsa s minden későbbi nemzedék szeme elé ragyogtassa. Ez már a múzeum gondolata, mely száz esztendő mulva megvalósul.

Ezek a történelmi valóságok Erdélyt állandó nimbuszzal fonták körül s e nimbusznak utolsó szálait a Múzeum alapításakor még a régi Erdély orsójáról pödörgették. Magyarország, noha már ekkor a unió kimondatott, az új nemzeti múzeum körül még a régi Erdélyt látta sűrögni, mely függetlenségét annyi vérell védelmezte és magyar műveltségét még a legsúlyosabb viszonyok között is meg tudta oltalmazni. Csakugyan a régi Erdély alkotta meg a Múzeumot, de már az egész magyarságnak s abban maradandó emléket állított magának még pedig akkor, mikor már a történelmi jogokat mind a két hazától egyformán elkobozták. Az új Múzeumban *a régi Erdély közjogi helyzetének történelmi eredményei és meg nem szakadt nemzeti műveltségének folytonossága testesültek meg s az új múzeum megalapítását és fölvirágzását is ezek tették lehetővé, ezek is magyarázzák meg.*

Hiszen az új Múzeumot a régi Erdély a régi erények gyakorlásával: hazaszeretettel, áldozatkésztséggel, a hagyomány kultuszával és ennek megértésével alapította és tartotta fönt mindaddig, míg az új Magyarország föl nem támadt. Ez a történelmi esemény az Egyetemmel való kapcsolat kimondásakor indult meg, az állami segély megadásával, új épületek emelésével és tervezésével még most is folyamatban van. Erdély klasszikus földje, magyarsága és műveltsége, hagyományai és a könyvtár megalapításának kedvező időpontja, az erdélyi társadalom gondja, az új idők szükségének föllismerése és a magyar állam hathatós segítségével játszottak szerencsésen össze arra, hogy az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára főnállásának 50-ik évében példás berendezésű otthonát elfoglalhassa. Ezt a tényt örvendező szívvel állapítva meg, a többszörös ünnep fényében és zajában ne ragadtassuk el magunkat, mintha ezzel már a régen várt kikötőbe is megérkeztünk volna. Az ünneplés idején rendszerint a csillogó

és zajosabb öröm hangjai kelnek szárnyra, a magábaszállás komoly számadása a farsangot követő böjtre esvén, meg kell mondanunk, hogy a lezáródott periodus végén új otthonában helyet foglaló könyvtár előtt az okvetlenül elvégzendő feladatok hosszú sora áll. Ezek egy része a könyvtári anyag kezelésére, gondozására, a hiányok pótlására, más része a közönség elé tárására vonatkozik s inkább részletek és belső kérdések. Tárgyalásuk mellőzése ez alkalommal annál inkább megokolt, mert az illetékes helyeken bővebb fejtegetésben részesültek. Más és fontosabb kérdés nyomul előtérbe s ez nem csupán a mi könyvtárunkra vonatkozik, hanem általában könyvtári életünkre: *a katalogusok kérdése.*

Ha a művelt nyugathoz mérkőzünk, megdöbbenve tapasztaljuk, hogy könyvtári és muzeális viszonyainkban pirulásra készítő elmaradottságra akadunk, de alig van még egy, melyben hátrább állanánk, mint a katalogusok kérdése. Történt valami e téren is, de kevés és inkább a kisebb könyvtárak javára, mint a hatalmasabb és nagyobb gyűjtemények érdekében. Bizonyára fontos az egész kérdés, de itt és most csak egy részletét vetjük föl: mi legyen a katalogizálás elve. Az elmélet és gyakorlat példái egyöntetűségről nem tanuskodnak. Sőt azt is el lehet mondani, hogy a katalogus-kérdés megoldását komolyan még nem is tárgyalta szakbeli irodalmunk. Pedig a könyvtár teendői és feladatai között első helyen áll a katalogusainak megbízhatósága, pontossága, teljessége és hozzáférhetősége. A katalogus kérdésének egészét felölelő fejtegetést ez a jelentés nem bírhat el, de a katalogus kiadása szükségéről meg kell emlékezni és katalogusunk kiadását a közel jövő feladatául ki kell tűzni.

Mert hiszen az, hogy könyvtárunk immár el van helyezve, anyaga belső természete szerint gyűjteményekbe van osztva, hogy a helyi közönség részére szükséges kereső katalogus a kor színvonalán áll, még nem meríti ki a katalogus megoldását, de nem meríti ki a könyvtári teendők és feladatok körét. Nyomtatásban kiadott, mindenki számára könnyen hozzáférhetővé tett alapkatalogus nélkül s annak rendszeres pótlása nélkül a könyvtár használata csak a bejárók részére nyílik meg, de a kívülállók és másutt lakók részére szinte teljesen lehetetlenné van téve. Ez az egy igazság már magában is sürgős kötelesség gyanánt követeli katalogusunk kiadását. Tekintve gazdag és erdélyi vonatkozásában különleges gyűjteményeink nagyságát, a katalogus kiadásának könyvtár-tudományi, könyvészeti és gyakorlati fontosságát, a kiadásnak dologi és személyi nehézségeit: méltó, de egyúttal jutalmazó föladat áll a könyvtár előtt, mely egymagában is elegendő arra, hogy az ünneplés évét, a komoly törekvés és munka éveivel váltsuk föl. E távolabbi célú kitérve, az elmúlt év munkája vár ismertetésre.

Könyvtárunk gyarapodásáról, forgalmáról és állapotáról tanúskodó mellékleteink azt igazolják, hogy az új épület elfoglalása, berendezése és használatra bocsátása mellett az évi gyarapodás

kedvezőbb s annak kezelése és hozzá teszem: földolgozása rendes módon folyt. Vásárlásainkban némi hanyatlás észlelhető, a minnek magyarázatául az a kényszerűség szolgáljon, hogy a költőzködés miatt nagyszámú kötetlen könyveink kötetésére az idén is többet kellett áldoznunk. A két erdélyi és a budapesti főügyészség területén gyűjtött köteles nyomtatványok beszolgáltatását följegyezvén, megemlítem, hogy az utóbbiak átadási határidejéül a Vallás- és Közoktatásügyi és Igazságügyi miniszter urak a könyvtár kérésére június hó legvégét engedélyezték. Ez a változtatás azért mutatkozott szükségesnek, mert az eddigi eljárás szerint kijelölt idő, a szeptember eleje, a könyvtárnak amúgy is nagyon igénybe vett évnnyit munkáját erősen terhelte.

Az 1908. évre eső anyagot még a régi rend szerint vettük át. A könyvtár fejlesztésére nagyjelentőségű a nagymélt. Miniszter urnak az a rendelkezése, hogy a M. N. Múzeum fölös példáiban a mi könyvtárunk is részesíttessék. A csereanyag ez évben is rendszeresen folyt be, miben nagy része van a választmány ama határozatának, hogy az egész egyesület kiadványainak kezelése a könyvtárra bízott s így a csereviszonyban álló intézetekkel és társulatokkal közvetlen érintkezésbe léphettünk. Ez év folyamán az illinoisai Egyetemmel léptünk cserére. A jubiláris év a mi jó közönségünk lelkét is meghihlette. Dr. Finály Gábor, dr. Gyalui Farkas és dr. Veress Endre ez alkalomból nagyobb és értékesebb gyűjteménnyel gyarapították könyvtárunkat, a két utóbbi a műszerető és kényesebb izlését csiklandoztató oly művekből, melyet kötésük, tartalmuk vagy írójuk tett keresetté és értékessé, az előbbi édes atyja könyvtárának kortörténeti műveiből. Ez egyben Finály Henrik emlékének illő megtisztelése és az alkalom megválasztásában is kegyeletes áldozat, melynek tüzet mi magunk is szívesen tápláljuk és egyben azokra a jóbarátainkra is hálásan gondolunk, kik adományokkal könyvtárunkat szívesek voltak gyarapítani. Milyen kedves kötelesség annyiok megemlékezését hálával jegyezni s az elődök búzgó sorát az utódok új seregével sokasodva látni.

Egyes gyűjteményeink nevezetesebb gyarapodásáról a következőkben emlékezünk meg: A RMK. 9 mű, 9 kötetével gyarapodott. Főlemlítésre méltók: A Károlyi Gáspár-féle Új testamentum 1646 amsterdami kiadása. Példányunk, melyet *Gaál* Lajos ajándékozott, elején rongált, vízfoltos s részben csonka, mert a 337—456. lapok hiányzanak. E kiadásból Szabó Károly egyetlen csonka példányt (14 első levele hiányzik) említ (I. 783). Vétel útján jutottunk, ezüstkapsza s aranyvágású Károlyi-féle Szent Biblia 6-ik kiadásához. Czímlapja nem az eredeti Tótfalusi Kis Miklós-féle nyomtatás, hanem 1701 előtti új nyomás. A nyomtatási év elnézéséből (!) 1685 helyett 1683-al van jelezve.

Hirlaptárunk az 1909. évben ajándék útján 12 kötetel, vásárlás útján 9 kötetel gyarapodott. Sajnos azonban, hogy a mult év elején egy gyakorlott munkatársam pénzügyi okok miatt megvált a könyvtártól s a személyzet kicsinyisége miatt a hirlaptár vezeté-

sével megbízott tisztviselőmet kénytelen voltam más munkakörbe osztani. Az elmúlt évben teljesített munkánk arra szorítkozott, hogy 41 féle hírlap 212 kötetét bekötöttük s az 1907—1908. évi sajtóügyi hírlap anyagot szám szerint rendezgetjük s a hiányokat pótolni igyekeztünk.

Kézíráttárunk mindössze 70 mű 80 kötetével és füzetével gyarapodott s ez az egész anyag, kevés kivétellel, tartalomban sem kiváló. Ajándékainkból említésre méltók: Sárosmagyarberkeszi Katona Zsigmond 1789—90-i akadémiai naplója, mely *Vörös Sándor* úr ajándékából szerencsésen egészíti ki a szerzőnek a gr. Toldalagi-levéltárral már előbb hozzánk került 1791 évi akadémiai följegyzéseit. *Lugossy István* úr ajándékából többek közt *Hugó Viktor* és *Dumas* két ismert jeles művének *Lugossy Józseftől* és *Egressy Benitől* származó fordításaihoz jutottunk. Dr. *Csengeri János* két nagyobb, megjelent műfordítása eredeti kéziratával ajándékozott meg. Végül *Thúry Zsigmond* útján három XVIII. századi csonka szombatos kézírral gyarapodtunk. Kiváló becse van egy XVII. századi unitárius graduálisnak. Iskolai életünk múltjára érdekes az a kézirat, mely számos XIX. századi iskolai és akadémiai kurzust s dolgozatot tartalmaz. Egy más kéziratunk sorsa megérdemli, hogy följegyeztessék. Egy alkalommal kézíráttárunk egyik gyűjtője *Kolozsvárt* véletlenül az utcán, egy erdélyi főúr 1816-beli naplójának egy lapjára talált. Az eredetiért felszólítást intézett a hírlapokban s számos szatócsboltot végig keresett és kerestetett. Egyikben aztán a keresett napló helyett a kolozsvári nőegylet által alapított szegények dolgozóházának a XIX. sz. második negyedéből való írományai töredékeire bukkant. A javát már felcsomagolták. Nehány megmentett darabja szomorú bizonyítéka annak, hogy a közönség tömegeinek nincs érzéke megőriznivalóink iránt s nem lehet eleget tanítani, beszélni és tenni, hogy e téren elég eredményt lássunk.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárába, mindjárt az alapítás idején, nagyon szép levéltári anyag jött, mely az alapúl szolgáló gr. *Kemény József* és *Sámuel-féle* gyűjteményekkel hosszú időn keresztül, mint kézírati- és levéltári gyűjtemény, együtt kezeltetett. Az anyag elválasztását néhai *Szabó Károly* kezdte meg, ki a levéltárnak legrégebb okleveleit regesztrálta s ki is adta. A kézirat-gyűjtemény lajstromozását dr. *Ferenci Zoltán* indította meg s ő válogatta ki, állította fel s kezdte katalogizálni a kézirat-jellegű anyagot. A levéltári anyag azonban, noha időközben tetemesen szaporodott, rendszeresen kezelve nem volt, mert a könyvtárnak e czélra sem embere, sem anyagi ereje nem volt. A levéltár rendszeres kezelése csak akkor indulhatott meg, mikor e lehetetlen helyzetnek őszinte feltárása után, a nagym. Miniszter úr megfelelő szakembernek szolgálattételre való beosztásával s a Múzeum-Egyesület kiegészítő erők díjainak engedélyezésével a munka fölvételét 1903 őszén lehetővé tették. Ez idő óta a levéltár *önálló gyűjteményként* szerepelt ugyan, de mostoha elhelyezése miatt, raktár-helyiségekben szétosztott anyagával nem érvényesülhetett.

Pedig részint eredeti anyagunk föllállításával és gondos gyarapításával, részint különösen az utóbbi tíz év alatt nálunk elhelyezett családi levéltáraival igen előkelő gyűjteménynyé nőtte ki magát.

Levéltári gyűjteményünk új épületünk elfoglalásakor egyszerre bontakozott ki, illő tehát, hogy róla valamivel bővebben emlékezzünk meg.

Új helyiségébe a múlt évnek első hetei alatt hurczolkodott be. Végleges felállítása a nyár folyamán történt s ez alkalommal mindenekelőtt revisióra került a már feldolgozott, czédulázott anyag, hogy a költözés alkalmával netán tévedésből más gyűjteményhez tartozó oklevél helyére juthasson és hogy a borító palliumból netalán kicsúszott oklevelek helyre rakassanak. A megejtett revisió után a levéltári anyag pormentesen záródó és folyószámmal ellátott bádogdobozokban van elhelyezve. Gróf Kemény József gyűjteménye 1—47; Mike Sándor gyűjteménye 48—97; Galánthai gróf Esterházy-család cseszneki ágának levéltára 98—117; czímeres levelek 118—127; írott gyászjelentések 128—137; Branyicskai báró Jósika-család magyarfenesi levéltára 138—197; Gróf Kemény Sámuel gyűjteménye 198—227; Kisbudaki Rettegi-család levéltára 228—237; Oklevelek törzsgyűjteménye 238—347; Gróf Gyulay-Kuún-család levéltára 348—417; Magyar-gerőmonostori br. Kemény Pál családi levéltára 418—437; Kisebb családi levéltárak 438—457; Vegyes gyűjtemények 458—467; Czéhíratok 468—497; Losonczi gróf Bánffy-család levéltára 498—647; Hadadi báró Wesselényi-család levéltára 648—757; Széki gr. Teleki László (gyömrői) levéltára 753—857; Altorjai báró Apor-család levéltára 858—867; Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára 868—887; Nagyercesei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára 888—917; Gönczruszkai gróf Kornis-család levéltára 918—937.

Törzsgyűjteményünk időrendben van felállítva. Családi levéltáraink közül azokat, melyek vagy teljesen rendezetlenül, vagy megbízható felállítási rendszer, vagy alapúl szolgáló elenkus nélkül kerültek be, szintén időrendben állítottuk fel. A báró Bánffy-család és br. Kemény-féle levéltárakat, mivel aránylag eléggé rendben voltak s a fascikulusok helyreállítása könnyebben ment, régi elhelyezésük szerint, fascikulusaikban állítottuk föl. Viszont a bizonyos eseményre, városra, intézményre, birtokokra vonatkozó s együtt, rendezve bekerült kisebb akta-csomókat *Vegyes gyűjtemények* címen, a kisebb terjedelmű családi levéltárakat meg *Kisebb családi levéltárak* gyűjtő neve alatt állítottuk fel.

A múzeumi terem emeletére helyeztük el a Bánffy-család levéltárának nagyobb fascikulus-anyagát, „Nyomtatott és írott rendeletek“-et tartalmazó gazdag gyűjteményünket és az Oklevelek törzsgyűjteményébe kerülő még feldolgozásra váró akták csomagjait. Az ablakok közti két állványon a gr. Bánffy-levéltár mutatói és a gr. Kemény Sámuel oklevél-kötetei nyertek helyet. A családi levéltárak termében a gr. Teleki-család gyömrői levéltára missilis-leveleit állítottuk fel 291 dobozban. Ugyane teremben két szekrény

eredeti és gipsz-másolatú pecsét-gyűjteményünket őrizzük. A családi levéltárak II. terme még újabban megrendelt bádogdobozaira és anyaga rendezésre vár.

A levéltár indexe négy szekrényben a már czédulázott oklevelek katalógusát foglalja magában. Ennek 64 fiókjában a főlapok *időrendi*, 252 fiókjában az utalók *betűrendi* kartonjai vannak, 64 fiókban aláírásokból, pecsétekből létesített gazdag gyűjteményünk utaló czédulái, melyeket pecsét- és czímer-rajzok, valamint arczkép és történeti vonatkozású képek egészítenek ki. 36 fiókban megkezdtük a *történelmi repertorium* föllállítását, a levéltári kutatásokat végzők segítségére. A *dolgozó*-szobában magyar történeti kézikönyvtár van berendezve s ugyanitt nyert helyet gróf Kemény József és Mike Sándor lexicalis jellegű, kézirati gyűjteménye.

A levéltár évi gyarapodása szám szerint is meghaladja az elmúlt évekéit, mintha jóakaróink csak arra vártak volna, hogy új épületünkbe költözzünk, hol gyűjteményeinket jobban és tanulságosabban tudjuk elhelyezni és kiállítani.

Újabb Czímeres leveleink: Szeben, 1621 május 21. Báthory Gábor fejedelem Zibay Gergely és felesége Nikos Ilona; Hunnobrod, 1621 deczember 2. Bethlen Gábor Hajnal István; Gyulafehérvár, 1663 junius 18. Apafi Mihály gyalui Kovács István; Segesvár, 1672 februárius 12. Apafi Mihály Balázs Péter és Kis Benedek; Bécs, 1700 julius 10. I. Lipót király borbereki Ács (alias Kis) Pál részére nemességet adományoz Basta György erdélyi főhadvezérnek Kolozsvárt, 1604 februárius 8-án alsócsernátoni Vajda István részére adott díszes kiállítású pergamenre írt primipilusi levél, mely unikum, mivel Bastának ennél több pergamen oklevele ismeretlen, csak kár, hogy függő pecsétje hiányzik.

Czéhírataink a lippai mesterembereknek *egy czéhben egyesült* 1820-iki németnyelvű czéhlevelével gyarapodott. Magyar történeti arczkép-gyűjteményünk 140 rézmetszettel és egyéb rajzzal szaporodott. A kolozsvári egykori református könyvnyomda XVII—XVIII. századi fejléc- és kezdőbetű anyagából 408 darab eredeti legnagyobb részt fametszetét, melynek egyrésze annyira ép, hogy ma is használható, külön említjük meg.

Az elmúlt évben három családi levéltárat kaptunk letétbe. Losonczy gróf *Bánffy* György v. b. t. t., m. kir. főajtonállómester 22 szekrényben beadta az iktári gróf Bethlen és a Korda-családok levéltárát; gönczruszkai gróf *Kornis* Károly a szentbenedeki kastélyában őrzött s főleg misszilis-levelekben és művelődéstörténeti fontosságú XVII. századi magyar jegyzékekben gazdag levéltárát. Czegei gróf *Wass* Béla a gróf Wass-családnak nálunk elhelyezendő czegei levéltárához előljáróban s a maga nevében egyelőre 4 darab középkori (1330—1399. közötti) oklevelet helyezett el nálunk.

Erdélyi Pál
igazgató.

A kolozsvári Ferencz József Tudomány-Egyetem és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára gyarapodása az 1909-ik évben.

	Egyetem				Múzeum			
	mű	kötet	fűzet	drb	mű	kötet	fűzet	drb
Nyomtatvány	943	1500	—	—	1381	1856	—	—
Ósnyomtatvány	—	—	—	—	—	—	—	—
Régi Magyar Könyvtár	—	—	—	—	9	9	—	—
Folyóirat	18	894	—	—	7	303	—	—
Hírlap	—	—	—	—	1	19	—	—
Egyetemi nyomtatvány	35	237	—	—	—	—	—	—
Disszertáció	1300	—	1302	—	—	—	—	—
Értesítő	—	—	—	200	—	—	—	—
Vegyes nyomtatvány	53	—	—	53	123	—	—	154
Térkép	8	—	—	8	7	—	—	14
Kézirat	—	—	—	—	70	80	—	—
Szinlap	—	—	—	—	—	—	—	5
Proklamáció	—	—	—	—	—	—	—	17
Egylevel	—	—	—	—	—	—	—	39
Gyászjelentés	—	—	—	—	—	—	—	1662
Oklevél	—	—	—	—	—	—	—	790
Facsimile	—	—	—	—	—	—	—	701
	2357	2394	1539	261	1598	2267	—	2562
					2357	2394	1539	261
					3955	4661	1539	3823

azaz 3955 mű, 10023 darab.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának gyarapodása a források szerint az 1909-ik évben.

A) A nyomtatványi osztályban :

	Nyomtatvány		Ósnyomtatvány 1525-ig		R. M. K.		Folyóirat		Hírlap		Vegyes nyomtatvány		Térkép		Színlap	Proklamáció	Egylevel	Gyász-jelentés
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	drb	mű	drb				
Vétel útján	335	471	—	—	1	1	1	115	—	9	7	7	—	—	—	—	1	—
Ajándéku	870	1150	—	—	6	6	3	51	1	10	93	116	5	12	5	17	38	1313
Cserében	62	95	—	—	2	2	2	115	—	—	7	7	2	2	—	—	—	—
Köteles példa	114	140	—	—	—	—	—	1	22	—	16	24	—	—	—	—	—	349
	1381	1856	—	—	9	9	7	303	1	19	123	154	7	14	5	17	39	1662

B) A kéziratári osztályban :

	XVII. század		XVIII. század		XIX. század		XX. század	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Vétel útján ---	1	1	5	5	34	41	—	—
Ajándékkal ---	—	—	4	6	15	16	3	3
Cserében ---	—	—	1	1	—	—	—	—
Letétül ---	—	—	—	—	7	7	—	—
	1	1	10	12	56	64	3	3

C) Levéltári osztályban :

	Oklevél							Czimeres levél	Czéhírat	Oklevél-másolat	Pecset	Arczkép és viselet	Tájkép	Könyvczimlap másolat	Fényképlemez
	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század	Limbus (1541-től)								
Vétel útján --	—	—	13	69	171	482	10	3	—	—	68	—	—	22	408
Ajándékkal ---	—	—	1	10	129	66	—	1	1	1	48	140	15	—	—
Cserében ---	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
Letétül ---	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	3	1	14	79	300	548	18	5	1	1	116	140	15	22	408

D) Összefoglaló kimutatás :

	Vétel		Ajándék		Letét		Csere				Köteles példa		Összesen	
	mű	drb	mű	drb	mű	drb			mű	drb	mű	drb	mű	drb
Nyomtatványok							a) az Orvos- term.-tud. szak- osztálytól ---		28	132				
							b) a Bölcs., ny- és tört.-tud. szakosztálytól		17	51				
							c) alkalmi ---		30	38				
	344	604	978	2718	—	—			75	221	131	535	1528	4078
Kéziratok	40	47	22	25	7	7			1	1	—	—	70	80
Oklevelek	—	1246	—	42	—	5			—	8	—	—	—	1671

Az ajándékozó neve	Nyomtatvány		Ősnyomtatvány	R. M. K.		Vegyes nyomtatvány		Színiap	Proklamáció	Egyleteles	Gyász-jelentés	Folyóírat	Hírlap		Térkép			
	mű	kötet		mű	kötet	mű	darab						darab	mű		darab		
Szegedy Maszák Hugó ---	2	2																
Dr. Szilágyi Albert ---	1	1																
Özv. Szombathelyi G.-né	141	272																
Téglás Gábor ---																		
Úrmössy Lajos ---	1	1																
Dr. Vajda Gyula ---						1	1											
Varjú János ---	1	1				4	4	4		2	538							
Vonház István ---	1	1																
Vörös Sándor ---																		
Gr. Zichy István ---															1	1		
Ismeretlen ---	1	1																
Összesen ---	870	1150	—	—	6	6	93	116	5	17	38	1313	3	51	1	10	5	12

azaz 978 mű, 2718 darab.

B) A kézirattári osztályban:

Az ajándékozó neve	Mű	Kötet
Dr. Csengeri János, Kolozsvár	2	2
Dr. Erdélyi Pál, Kolozsvár	1	1
László Gyula, Kóhalom	3	5
Lugosy István, Kolozsvár	8	8
Dr. Persián Kálmán, Kolozsvár	1	1
Szabó Ferencz	6	7
Vörös Sándor, Magyaróvár	1	1
Összesen:	22	25

C) A levéltári osztályban:

Az ajándékozó neve	Oklevél	Czímeres levél	Czéhírat	Oklevél- másolat	Pecset	Arczkép	Tájkép
Br. Bánffy Ferencz, Kolozsvár	1	—	—	—	—	—	—
Bethlen-kollegium, Nagyenyed	—	—	—	—	—	—	4
Br. Bornemissza Károly, Kolozsvár	1	—	—	—	—	—	—
Cserny Antal, Kolozsvár	—	—	—	—	—	2	—
Gaál Lajos, Kolozsvár	1	—	—	—	—	—	—
Gál Ferencz, Kolozsvár	14	—	—	—	—	—	—
Grünbaum József, Kolozsvár	11	—	—	—	—	—	—
Dr. Hermann Antal, Budapest	1	—	—	—	—	—	—
Kaliáni Ádám, Magyarborzás	—	—	—	—	—	135	11
Kasztner József, Kolozsvár	3	—	—	—	—	—	—
Keczeli László (farnosi), Dés	—	1	—	—	—	—	—
Kenessey Albertné, Kolozsvár	2	—	—	—	—	—	—
Gróf Kornis Károly, Szent- benedek	—	—	—	—	7	—	—
Kovács Ferencz, Kisborosnyó	3	—	—	—	—	—	—
Dr. Richter Aladár, Kolozsvár	—	—	—	—	—	2	—
Sándor Imre, Kolozsvár	1	—	—	—	24	—	—
K. Sebestyén József, Kolozsvár	26	—	—	—	6	1	—
Seszták János, Kolozsvár	127	—	—	—	2	—	—
Sipos Kamilló, Kolozsvár	3	—	—	—	—	—	—
Székely Klára	1	—	—	—	—	—	—
Ürmössy Lajos, Kolozsvár	1	—	—	—	—	—	—
Ürmössy Vidor, Kolozsvár	—	—	1	—	—	—	—
Dr. Vajda Gyula, Kolozsvár	2	—	—	—	2	—	—
Dr. Veress Endre, Kolozsvár	—	—	—	1	7	—	—
Névtelen	8	—	—	—	—	—	—
Összesen:	206	1	1	1	48	140	15

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárába az 1909-ik évben beérkezett cserepéldák.

A) *Az orvosi és természettudományi szakosztályok részéről:*

H o n n a n	Nyom- tatvány		Folyó- irat	
	mű	kötet	mű	kötet
Budapesti kir. orvos-egyesület --- --- --- --- ---	—	1	—	—
Erdélyi Kárpát-Egyesület --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Magyar királyi földtani intézet --- --- --- --- ---	1	1	—	2
Magyar Nemzeti Múzeum --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Magyar Ornithologiai Központ --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Magyarországi Kárpát-Egylet --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Ógyallai observatorium --- --- --- --- ---	—	1	—	—
Siebenbürg. Verein f. Naturwiss., Nagyszeben ---	—	—	—	1
Természettudományi Társulat --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Bába-Kalauz szerk. --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Naturwissenschaftlicher Verein f. Schwaben u. Neu- burg, Augsburg --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Naturforschende Gesellschaft, Basel --- --- --- ---	—	—	—	1
Srpska Kraljevska Akademija, Beograd --- --- --- ---	1	1	—	—
Bergen Museum --- --- --- --- ---	—	2	—	2
Naturforschende Gesellschaft, Bern --- --- --- ---	—	—	—	1
Naturhist. Verein der preussischen Rheinlande u. Westfalen, Bonn --- --- --- --- ---	—	—	—	4
Niederrheinische Gesellschaft f. Natur- u. Heilkunde, Bonn --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Société Entomologique de Belgique, Bruxelles ---	—	—	—	1
Société Royale Zoologique et Malacologique de Belgique, Bruxelles --- --- --- --- ---	—	—	—	1
Naturforschende Gesellschaft Graubündens, Chur	—	—	—	1
Royal Dublin Society --- --- --- --- ---	11	11	—	1
Phys.-med. Societät in Erlangen --- --- --- ---	1	1	—	2
Società Entomologica Italiana, Firenze --- --- --- ---	—	—	—	1
Physikalischer Verein, Frankfurt a/M. --- --- --- ---	1	1	—	1
Société de physique et d'histoire nat. de Genève	—	—	—	1
Oberhessische Gesellschaft f. Natur- u. Heilkunde, Giessen --- --- --- --- ---	—	—	—	3
K. Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen ---	—	—	—	2
Naturwiss. Verein f. Steiermark, Graz --- --- --- ---	—	—	—	1
Verein der Ärzte f. Steiermark, Graz --- --- --- ---	—	—	—	1
Société Hollandaise des sciences à Harlem --- ---	—	—	—	1
Societas pro fauna et flora fennica, Helsingfors ---	1	2	—	5

H o n n a n	Nyomtatvány		Folyóirat	
	mű	kötet	mű	kötet
	Naturforscher- Gesellschaft bei der Universität Jurjeff	—	1	—
Verein f. Naturkunde zu Kassel	—	—	—	1
Phys.-oek Gesellschaft zu Königsberg	—	—	—	2
Matematyczno-przyrodnicza Akad. Umiejetnosci w Krakowie	—	1	—	2
Société Vaudoise des sciences naturelles, Lausanne	—	—	—	1
Museum Francisco-Carolinum, Linz	—	—	—	1
Towarzystwo dla popierania nauki polskiej, Lwow	—	—	1	1
Institut grand-ducal de Luxembourg	—	—	—	1
Gesellschaft z. Beförderung d. ges. Naturwissenschaften, Marburg	—	—	—	1
Verein der Freunde der Naturgeschichte in Mecklenburg	—	—	—	1
Société Impériale des Naturalistes, Moscou	—	—	—	1
Aerztlicher Verein, München	—	—	—	1
Nassauischer Verein f. Naturkunde	—	—	—	1
Offenbacher Verein f. Naturkunde	—	—	—	1
Società Toscana di Scienze Nat. resid. in Pisa	—	—	—	2
Deutsch. naturwiss.-med. Verein f. Böhmen „Lotos“ in Prag	—	—	—	1
K. Böhmisches Gesellschaft d. Wissenschaften, Prag	—	—	—	1
Stavanger Museum	—	—	—	1
St. Gallische Naturwissenschaftliche Gesellschaft	—	—	—	1
Kongl. Svenska Vetenskaps Akad., Stockholm	1	1	—	4
K. k. Naturhist. Hofmuseum, Wien	—	—	—	1
Naturforschende Gesellschaft in Zürich	—	—	—	2
Royal Society of Canada	—	—	—	1
Cincinnati Museum Association	3	15	—	—
Michigan Academy of Science, Ann Arbor	—	1	—	—
Academy of Natural Sciences, Philadelphia	—	1	—	1
Museu Paulista. São Paulo	—	—	—	1
Smithsonian Institution	7	12	—	6
Összesen	27	53	1	79

B) A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztály részéről:

H o n n a n	Nyom- tatvány		Folyó- irat	
	mű	kötet	mű	kötet
Magyar Földrajzi Társaság --- --- --- --- ---				1
„ Nemzeti Múzeum --- --- --- --- ---				2
„ Néprajzi Társaság --- --- --- --- ---				1
„ Numizmatikai Társaság --- --- --- --- ---				1
„ Protestáns Irodalmi Társaság --- --- --- --- ---				1
„ Történelmi Társulat --- --- --- --- ---				1
Szent István Társulat --- --- --- --- ---				1
Bács-Bodrogmegyei Tört. Társulat, Zombor --- --- --- --- ---				1
Biharmegyei és nagyváradai rég. és tört. egyeslet --- --- --- --- ---		1		
Báró Bruckenthal-Múzeum --- --- --- --- ---	1	1		
Felvidéki Magyar Közművelődési Egyesület, Nyitra --- --- --- --- ---				1
Pécs-baranyamegyei múzeum-egyesület --- --- --- --- ---				3
Társadalmi Múzeum --- --- --- --- ---			1	1
Verein f. siebenbürg. Landeskunde, Nagyszében --- --- --- --- ---				1
Budapesti Szemle szerk. --- --- --- --- ---				1
Genealogiai Füzetek szerk. --- --- --- --- ---				1
Irodalomtörténeti Közlemények szerk. --- --- --- --- ---				1
Keleti Szemle szerk. --- --- --- --- ---				1
Keresztény Magvető szerk. --- --- --- --- ---				1
Magyar Katonai Közlöny szerk. --- --- --- --- ---				1
Magyar Nyelv szerk. --- --- --- --- ---				1
Magyar Nyelvőr szerk. --- --- --- --- ---				1
Magyar-Zsidó Szemle szerk. --- --- --- --- ---				1
Múzeumi és Könyvtári Értesítő szerk. --- --- --- --- ---				1
Erdélyi Múzeum szerk. útján --- --- --- --- ---	5	5		
Schlesische Gesellschaft f. vaterländ. Kultur, Breslau --- --- --- --- ---				1
Royal Society of London --- --- --- --- ---	3	3		1
K. B. Akad. der Wissenschaften zu München --- --- --- --- ---	2	2		1
Westfälischer Provinzialverein f. Wissenschaft u. Kunst, Münster --- --- --- --- ---				2
Kungl. Witterhets-, Historie- och Antikvitets-Akad. Stockholm --- --- --- --- ---				1
K. Akademie der Wissenschaften, Wien --- --- --- --- ---	1	2		
Smithsonian Institution --- --- --- --- ---	4	4		2
Összesen --- --- --- --- ---	16	18	1	33

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1909. évi jövedelmeiről és azok felhasználásáról.

		Bevétel		Kiadás	
		kor.	fill.	kor.	fill.
1	Rendes javadalom --- --- ---	3120	—	—	—
2	Rendkívüli bevételek --- --- ---	2	80	—	—
3	Allami segély --- --- ---	6500	—	—	—
4	Készpénz 1908-ról --- --- ---	327	47	—	—
5	Gyűjtemények gyarapításáért ---	—	—	3306	64
6	Könyvkötő munkákért --- --- ---	—	—	4448	40
7	Szállításért és úti számlákért ---	—	—	646	59
8	Rendkívüli munkákért --- --- ---	—	—	65	34
8	Az 1907. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért --- ---	—	—	842	—
10	Vegyes kiadások --- --- ---	—	—	1524	03
	Túlkiadás --- ---	882	73	—	—
		10833	—	10833	—

A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának használata az 1909-ik évben.

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	mű	darab	mű	darab
Januárus	A könyvtár zárva volt.			
Februárus 8-tól	117	156	3528	4289
Márczius	183	388	4076	5202
Április	104	154	2004	2288
Május	103	176	2248	2736
Junius 16-ig	69	104	750	925
Julius	A könyvtár zárva volt.			
Augusztus				
Szeptember	106	205	3478	4336
Október	313	584	6118	8287
November	238	491	5902	7305
Deczember	245	607	6032	7505
Összesen	1478	2865	34146	42873

2. Jelentés az Érem- és Régiségtárról.

Tisztelt Közgyűlés!

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum érem- és régiségtára az 1909-ik év folyamán 1115 drb. régiséggel és 726 drb. éremmel illetve papiros-pénzzel gyarapodott.

A régiségtár gyarapodásának őskori csoportja ebben az évben kiterjedt külföldi gyűjtésre is, hogy összehasonlító anyagot nyújthasson hazarészünknek ezen oly érdekes csoportja tekintetében. Persze ez a gyűjtés csak ajándékoknak köszönhető, mert hiszen összes anyagi erejét mégis csak az erdélyi emlékek felgyűjtésére kell, hogy használja a tár.

A külföldi területről mindenekelőtt régibb kőkori (palaeolithos) gyűjteményünk kapta az első megalapozást. Ez a kor ugyanis gyűjteményünkben eddig nem szerepelt. Most 7 darab jellemző példa képviseli ezt is, még pedig a világ egyik legrégebbi művelődési területéről az egyiptomi *Théba* város vidékéről. E darabok értékére nézve mindenesetre irányadó, hogy azok a neves geographusnak, *Schveinfurtnak* gyűjtéséből jutottak az ismeretlenül maradni kívánó ajándékozó tulajdonába.

A régibb kőkorról az újabbra (neolithos) való átmenetet sehol olyan kedvező körülmények között nem tanulmányozhatjuk, mint Európa északi vidékeinek kőkorában. Egyetemünk régészeti intézetének első tanársegéde, *Roska Márton* dr. úr 1908-ban épen ezt a területet tanulmányozta át tüzetesebben. Az ő nem csekély önfeláldozásának köszönhetjük, hogy szűkös segédeszközeit arra is fölhasználta, hogy a dániai neolithos kor emlékeiből, amelyekből eddig tárunknak mindössze egy tör-pengéje volt, meglehetősen gazdag sorozatot szerezzen meg gyűjteményünk számára. Ez a sorozat, mely az ő ajándékából jutott gyűjteménytárunknak, harminckét darabot tartalmaz, részben *Seeland*, részben pedig Rügen szigetekről és tűzköbaltákban, vésőkben, vakarókésekben, késpengékben, nyilcsúcsokban és fűrészekben föltünteteti a neolithos kor jellemző tűzköszerszámaint a megmunkálásnak harmadik és negyedik stádiumaiban. Külföldi neolithos gyűjteményünk, amely eddig mindössze három darabból állott, t. i. a már említett dániai tűzköblandzsán kívül még két *Egyiptomból* származó obszidián magkőből, ennek a szép ajándéknak segítségével immár szintén a számottevő csoportok közé emelkedett.

Az őskor emlékei *Erdély* területéről ez évben hihetetlen

gazdag gyarapodást nyújtottak. És amellet, hogy bőségesen gyarapították tárunkat, még tudományos szempontból is nevezetes értékűek, mert három esetben alkalma nyílt intézetünknek a lelőhelyek természetéről is meggyőződni. Csak röviden említjük, hogy *szórványos leletekből* szereztünk a Szamos völgyéből egy csiszolt kőgyalut, egy igen szép példa cervus elaphus agancsot, a folyó alsó folyásának vidékéről egy edény cserepeit; a Maros völgyéből egy orsógyöngyöt; az Aranyos völgyéből egy csiszolt kőbaltát, egy agyagedény töredéket, egy orsónehezéket, egy csont horgot, egy bronztokos vésőt a korai nagyméretű formából. Szintén csak utalni akarok arra, hogy rézszerszámaink egy jellemző csákánnyal, aranytárgyaink pedig egy 2·87 gr. súlyú csónakos végű feles karikával szaporodtak. Az előbbi *Miklóslaka* vidékéről az utóbbi *Magyarbagó*ról.

Ki kell azonban emelnem három fontos lelőhelyet.

Az egyik *Felső-újvár*, ahonnan őskori bronz-öntőműhely maradványait szerezte meg gyűjteménytárunk 11 métermázsasúlyban. Ennek a hatalmas leletnek megmentését annak köszönhetjük, hogy mindazok, akiknek a leletről tudomásuk volt, teljes erejükből igyekeztek annak megmentésén és különösen, hogy a lehető legnagyobb gyorsasággal adtak hírt fölfedeztetéséről intézetünknek. *Szabó Albert* bányatanácsos, *Urbán Andor* bányamérnök, *Veress Sándor* dr. ügyvéd és *Fekete József* uradalmi intéző urak nevei, kiknek a lelet megmentését köszönhetjük, örök időkre hirdetni fogják intézetünkben, hogy odaadással, hazafisággal és jóakarattal milyen nagy szolgálatokat tehet minden művelt ember bármely pályán működjék is, hazai műveltségünknek.

A felsőújvári lelet ugyanis hasonló hazai leleteink között nemcsak azzal válik ki, hogy csaknem teljes egészében megmenthető volt, hanem azzal is, hogy az eddig ismeretlen formáknak nem egy példáját tartalmazza. Kiválik azzal is, hogy olyan bronztárgyakat is tartalmaz, amelyek keleti összeköttetésekre mutatnak és szorosabban fűzik ezt a leletet a dél-orsz. terület felől terjedő kultúrához. Legnagyobb érdeme azonban, hogy a lelet helyét pontosan ismerjük és hogy ez a lelet-hely, amely majdnem teljesen egyezik a híres ispánlakai bronz-öntőműhely maradványok lelőhelyével, pontos ásatások színhelyévé vált, amelyeket intézetünk részéről *Kovács István* dr. osztályarchaeologus úr foganatosított és amelyek arra a meglepő eredményre vezettek, hogy a lelet környékén olyan temetkezések voltak, amelyek a legszorosabb összefüggésbe hozhatók a marosmenti szkythasággal. Mindenesetre fontos következtetésekre fog ez a körülmény is vezetni, amelyeknek ezúttal nem akarunk elébe vágni.

Nem kevésbé kiemelkedő fontossága van annak, hogy *Marosvásárhelyt* utczarendezés alkalmával népvándorláskori soros temetőkre akadtak. *Szász Ferencz* tanár ur szívességéből idejében jutott tudomásunkra a lelet. *Dr. Bernády György* főpolgármester urnak szíves pártfogása és a vármegye intéző köreinek előzékenysége

folytán két izben is foganatosíthatott a lelet helyén intézetünk ásatást, amelyet szintén Kovács István úr vezetett. Az ásatások eredménye a legteljesebb elégtételt szolgáltatott annak az ásatási rendszernek, melyet intézetünk követ, mert csakis ennek köszönhetjük, hogy a népvándorláskori soros temető felásatása még két olyan emlékcsoport felfedezésére vezetett, amelyek Erdély őskorát illetik. Az ásató ugyanis a népvándorláskori soros temetőtől eltérő rétegekben fölfedezte

először egy olyan temető rétegét, amely a marosmenti szkythaság temetkezéseit tartalmazta a megfelelő mellékletekkel,

másodszor fölfedezett egy olyan réteget is, amelyben az erdélyi neolithos kornak azok az emlékei kerültek elő, amelyeket az a festett agyagművesség jellemez, amely ma olyan élénk érdeklődés tárgyát képezi az egész tudományos világban.

A *Cserna* folyórendszere adott alkalmat egy harmadik fajta erdélyi őstelep megfigyelésére. A *govazsdiai* őstelep ez, amelyre intézetünket *dr. Kővári Ernő* főorvos úr volt szíves figyelmeztetni. Bokros elfoglaltságunk e telep teljes föltárását még nem engedte meg, de arra máris alkalmat nyújtott, hogy kisebb bronzkori hegyi telepeinknek egy pár igen jellemző sajátosságát megállapítsuk. A két sziklafal között meghúzódó telep művelődési rétege nagyon vékony, amit különben a hely meredeksége igen jól megmagyaráz, de elhelyezkedése igazán tipos.

A *római csoport* 5 lelőhelyről szaporodott. Ez utóbbiak közt közelebbről meg nem figyelt szórványos leletekből szaporodott a gyűjtemény a *tordai várhegyről*, *Szászfenesről*, *Kolozsvárról*, *Aranysrákosról*, *Füzesgyarmatról* és *Papfalváról*. Ez utóbbi lelőhelyről *Matskássy Pál* úr ajándékából jutott intézetünkbe a szórványos leletek legszebb és legérdekesebb darabja, egy nagy méretű bronz díszítmény részlet, amely lószerszám alkotórésze volt egykor. Ez a díszítmény különösen azért válik érdekessé, hogy átmenetet alkot a La Tène izlés korából ismert lószerszám díszítések és a római kori hasonló rendeltetésű lószerszám díszítő lánczok között. Mindenesetre a római kori barbárság egyik jellemző néprajzi darabja. A *szászfenesi határ* egy pár múzeális szempontból jelentéktelen darabot szolgáltatott, amelyek azonban topographiai szempontból mégis különös érdekességűek, mert a Kolozsvár—Nagyvárad közötti régi vonalra esnek, tehát arra az útvonalra, a melyről még a legújabb térképeink is nagyon keveset tudnak. E leleteket két munkás ember hozta be, akik megígérték, hogy a lelőhelyet — amely a Szamos partján *Szabó József* főrendiházi tag özvegyének szászfenesi birtokán van — pontosan megmutatják. Intézetünk igazgatója ki is szállott még azon délután Szászfenesre, ahova azonban a munkások ígéretüket megszegve, nem mentek ki. Később kitűnt, hogy a helyről való tudásukat zsaroló eszköznek akarták fölhasználni, amely zsarolásnak természetesen intézetünk nem ült föl.

Intézetünk mégis utána járt a dolognak kötelessége szerint

és megtudta, hogy a szóban forgó birtokot gyalui Rosenberger Ignác úr bérlí. Felkérte tehát őt, hogy azon a területen, amelyet a munkások elbeszélései nyomán többé-kevésbé kijelölni lehetett, engedje meg a kutatást. Rosenberger úr készséggel állott intézetünk rendelkezésére, de kijelentette hogy az ásások engedélyezése nem tőle, hanem a tulajdonos úrnőtől függ, akit ő intézetünk kívánságára értesített és tőle az engedély megadását kérte, azonban az úrnő kijelentette, hogy ő az ásást a birtokon másnak, mint *Zika Pál* kolozsvári ékszerésznek, meg nem engedi.

Ha meggondolja az ember, hogy nemzetünknek a külföld tudományos világa előtti reputációjával milyen szoros összefüggésben van a régészeti kutatásoknak tisztességes elvégzése s aztán azt kell látnia, hogy a szakszerű tudományos munkájában ilyen akadályokba ütközik, valóban nehéz, hogy fel ne adja a küzdelmet és le ne mondjon minden további munkálkodásról.

Kolozsvár területéről helyrajzi szempontból figyelmet csak azok a padlótléglák érdemelnek, melyek a *Házsongárdon a Grébe-féle telek területén* kerültek elő, továbbá az a feliratos kő, amely a *Mátyás király-ier* keleti szélének közepe táján, a *Szathmári-féle ház* előtt került napfényre. Az előbbi *Richter Aladár* egyet. tanár úr, az utóbbi pedig a telephon-kábelek lerakási munkálatait vezető mérnök úr ajándékából került intézetünkbe. A házsongárdi lelet mindenestre kötelességünkbe teszi e területnek figyelemmel kísérését, mert ennek vonatkozása a városunk területén állott római városhoz tisztázva nincs. A Mátyás király-téri lelet feliratával még nem foglalkoztunk, de föltalálási helyéből következtetjük, hogy másodlagos helyen, mint építési anyag szerepelt már.

A *tordai várhegyről* *Kozma Béla* középiskolai tanár úr szorgalmas gyűjtéséből szereztünk jellemző darabokat *Füzesgyarmatról* gyöngyöket kaptunk, *Aranyosrákosról* pedig egy tál részletet, egy fedél téglát s több edénycserепet. Ez utóbbi leletek a *torda—várfalvi* római út mentére esnek. A várfalvi castrumtól délre, mintegy két km.-nyi távolságban enyhe domb emelkedik, ennek a tetején kerültek elő a gyűjteményünkbe került darabok s így mindenestre olyan helyen, amelynek tüzetesebb megvizsgálását nem csak a kétségtelenül megállapított útvonal, de a várfalvi állomás közelsége is indokolja.

Római csoportunk szaporodásának oroszlánrésze azokból az ásásokból származik, amelyeket a régi *Porolissum* helyén *Szilágyvármegye* hathatós segítségével *Buday Árpád dr.* úr végzett ez idén is, folytatva a tavaly megkezdett ásásokat.

Az idei munkának eredménye a tavalyi ásástól délnyugatra fekvő második lakóház felderítése és az eddig feltárt lakóházaktól keletre fekvő kövezett útnak, a mellette húzódó csatornának feltárása. Ugyancsak ezidén bontakozott ki az idén feltárt lakóháztól délre egy következő lakóház nyugoti fala, amely lakóháznak teljes föltárása azonban 1910.-re maradt. Nem akarunk itt elébe

vágni annak a tüzetes jelentésnek, amelyet Buday Árpád dr. úr az ásátásokról már elkészített és amely az „Erdélyi Múzeumban“ fog megjelenni s azért itt csak annyit jelzünk, mint általános eredményt, hogy az 1909. évi ásátások alatt föltárt háznak alaprajza is azt bizonyította, hogy a porolissumi Kanabákban ugyanazzal a háztípussal van dolgunk, amelynek négyes beosztása legtisztábban a germanorhaetiai limes vonalán a *neckar-burckeni* castellumhoz tartozó polgári község házainak alaprajzánál látszik legtisztábban. Mindenesetre értékes eredmény ez is, de sokkal fontosabb, hogy a házban talált leletek nagyon egységes jellegűek és technikailag meg izlés szempontjából is szorosan egybetartoznak. Fokozza értéküket az is, hogy a házban talált római kori éremhamisítványok a közelebbi kormeghatározást is lehetőségessé teszik. Porolissumba, fájdalom, későn jutott a szakszerű kutató keze. Elszomorító a pusztításnak az a képe, amit dilettáns turkálók ezen a végtelen érdekes területen végeztek és mégis bármilyen későn érkezünk is, még mindig kiszámíthatatlan haszonnal működhetünk a tudomány javára e helyen. Hiszen már az eddigi leleteink is azt a reményt keltik bennünk, hogy e jól megfigyelt leletekben olyan vezetőket nyerünk pár év alatt, amelyek lehetőségessé fogják tenni, hogy gyűjteményünk római csoportjának számra és minőségre egyik legtekintélyesebb anyagát, t. i. az alsóilovsai és csicsókeresztúri leleteket méltó tudományos feldolgozásban részesíthetjük. Ezeket a leleteket ugyanis *Torma Károly* dr. ásátásainak köszönheti a múzeum, aki leírásukat tervbe vette, de tervét, sajnos, közbejött halála meghiusította.

Szilágyvármegye törvényhatósága mindenesetre felejtethetlen emléket állított magának a tudományos világban, mikor a porolissumi ásátásokat lehetőségessé tette. Egymaga több becsületet szerzett, mint amennyit százan rontanak repulácziókon.

Az 1909.-i ásátások megkezdésekor azt a szomorú tapasztalatot tette intézetünk, hogy az 1908.-ik évben kiásott falakat a tudatlan oláh lakosság elpusztította, hogy tehát az 1909.-i ásátások így ne járjanak, fizetett őrt fogadtunk a romok megvédésére. Arra törekszünk ugyanis, hogy egykor az egész rom-város pontosan feltárva és megőrizve Szilágyvármegye egyik vonzó érdekességét alkossa, úgy mint Aquincum a fővárosnak. Így gondoljuk helyesnek egyébként az utólagos kritika lehetővé tétele szempontjából is, mert hiszen: *errare humanum est* és: több szem többet lát.

Kénytelenek voltunk és még kénytelenek leszünk szomorú dolgokról számolni be, annál jobban esik tehát lelkünknek, hogy itt csupa örvendetes és felemelő dolgokról szólhatunk.

A porolissumi ásátásoknál feladata magaslatán áll a pártfogó vármegye. A legnagyobb előzékenységet tapasztalunk a földbirtok tulajdonosa, *Wesselényi Miklós* báró koronaőr úr, egyletünk alelnöke önmagmértósága részéről. Igazán szóval ki sem fejezhető hálára köteleznek bennünket azok a megbecsülhetetlen szolgálatok, amelyekben intézetünket az ásátási terület bérlője, *Szabó*

György úr részesíti. Sok alkalmatlanságot csinálunk neki, bizony itt-ott anyagi veszteség is éri, de az ő szivessége kifogyhatatlan. *Buday Arpád* dr. úr minden emberi lakóhelytől távol, teljességgel képtelen lenne az ásatások fontos munkálatait keresztül vinni *Szabó György* úr mindenekre kiterjedő szives segítsége nélkül. Intézetünk őszinte nagyrabecsüléssel ismeri el ezt nyilvánosan, elismervén azt is, hogy legőszintébb hálánk és köszönetünk is messze mögötte marad annak a lekötelezettségnek, amely vele szemben hazai szaktudományunkat köti.

Népvándorláskori csoportunk legszebb gyarapodását abból a marosvásárhelyi ásatásból kaptuk, amelyről már fönntebb megemlékeztünk. Ez az ásatás mintegy harminczöt sir mellékleteit juttatta intézetünkbe.

Fegyvertári gyarapodásunk ebben az esztendőben leginkább hadfőlszerelési tárgyakra terjed ki. Ezek közt a sarkantyúk egy sorozata, mely a középkoriaktól egészen a XVI. századig terjedő darabokat foglal magában, mindenesetre a legértékesebb. Kisebb jelentőségűek: egy szablyatok, egy lőportartó, egy pár ágyúgolyó és kézi gránát. *Kozma Béla* úr ajándékából a 48—49. szabadságharczra vonatkozó emlékeink is egy pár jobb darabbal bővültek.

Ötvösgyűjteményünk ez idei gyarapodásában legelőkelőbb helyet foglal el egy zománcoz, filigrános ezüst kereszt, áthoszi faragású fabetéttel. Jó szerzeménynek mondhatjuk egyik hatszögletű poharunkat, amely egy ruhakészítő czéhnek 1699-ből származó pohara. Gyűrű sorozatainkat jól egészíti ki egy filigrános fejű és egy szláv feliratos ezüst gyűrű, mind a kettő a XVIII. századból. Az empire stílus köréből származó harmadik ezüst gyűrűnk M. I. névrajtő betűt visel.

A *radnóti* ref. templomban tatarozás alkalmával kriptára bukkantak, amelynek fölbontásánál intézetünk részéről dr. *Roska Márton* egyetemi tanársegéd úr volt jelen. Ez a kripta már korábban kiraboltnak bizonyult, de mégis sikerült abból egy a XVI. századból származó arany filigrános gyöngyöt megmenteni és egyúttal megállapítani azt is, hogy a kriptában, amely mostani formájában az 1790-ben elhalt *Buczi Mária* nyugvóhelyétől szolgált, egykor *Patócsi Zsófia* is el volt temetve. Megkerült ugyanis a kriptában az ő feliratos arany jegygyűrűje. Jól esik jelentenünk a T. Közgyűlésnek, hogy dr. *Péterffy István* jár. orvos úr személyében lelkes támogatónk akadt itt, akinek önzetlen fáradozása lehetővé tette azoknak a nehézségeknek legyőzését, amelyeket a szűklátókörűség itt is, mint oly sok más helyen, működésünk elé gördített.

XVIII. századbéli barokk öveink számát is szaporítottuk egy igen jó fenntartású aranyozott ezüst példával.

Egyéb ipartörténeti gyűjteményünk gyarapodása rendkívül gazdag volt. Ezek közül mindenekelőtt a czéh emlékeket kell felemlítenünk s itt első helyen a kolozsvári építőiparosok czéhládáját, mely az empire bútoriparnak egyik igen jellemző alkotása.

Ezt *Kerekes János* úr különös jóakarátának és buzgolkodásának köszönhetjük. A *Kolozsvári Iparosegylet* küldötte be a kolozsvári asztalosoknak 1656-ból származó hivatató tábláját és a czéh névjegyzék lineáját.

Keramikus gyűjteményünk hat darab majolika csuporral, egy agyag disztó mintával, tizenegy darab jellemző kályhacsempével és egy agyagszűrővel gyarapodott. Nevezetes az a gyarapodás is, ami bronzművességünkre esik. Ebből különösen egy harangot kell kiemelnünk, amelyet 1541-ben öntöttek és amelyet épen a beolvasztás elől sikerült megmentenünk. Mikor e csoportbeli szerzeményeinkről szólunk, mély fájdalommal kell megemlékeznünk arról, hogy egyik Rákóczi korbéli műemlékünk nincs többé.

Nem ellenség pusztította el.

A harang koszorúján ez a felirat volt:

Nicolaus Gelnavar me fudit A: O: 1635.

A harang peremén pedig a következő:

Regnante illustrissimo Transylvaniae principe et domino Geor-gio Rákóczi generosus Dominus Andreas Komáromi de Seovenifalvi in Comitatu Kökeliensi me fieri fecit. A: D: MDCXXXV. Ez a fölírat megmondja, hogy mit pusztítottak el. Elpusztítottak egy műemléket, amely I. Rákóczy György fejedelem idejéből származott, a mely megőrizte számunkra egy XVII. századbéli erdélyi bronzműves hiteles emlékét és amelyet sövényfalvi Komáromi András bizó hittel adott a sövényfalvi ref. egyházközségnek kegyeletes megőrzésébe.

Bizonyára azt fogja hinni a T. Közgyűlés, hogy az egyház-községet végső szükség kényszerítette ennek az emlékek elpusztítására. Olyan szükség, amely pusztulással fenyegeti az egyház-községet és amely indokolja, hogy a nagyobb baj elkerülése végett föl kell áldozni valamit, bármilyen kedves is az szívünknek.

Nem! Tisztelt Közgyűlés! Isten látja lelkem, magam is boldog lennék, ha így volna, ami azonban összeszorítja szívemet és lelkemben a legmélyebb szomorúságot kelti, az épen abban a körülményben rejlik, hogy e műemlék elpusztítására az ég alatt semmi szükség nem volt.

Dr. *Szakács Albert* úr, az egyházközség papja, *Gidófalvy István* dr. kir. közjegyző úr szíves közbenjárása folytán november hó 8-án kelt s hozzánk 11-én érkezett levelében jelentette intézetünknek, hogy a harang megrepedt és azt az egyházközség, ha intézetünk megváltásra méltónak találja, fölajánlja. Intézetünk még ugyanazon a napon sietett kifejezni készségét a harang megváltása iránt és megváltási árban 500 koronát ajánlott föl érte az egyháznak mindjárt az első szóra.

A T. Közgyűlésnek minden egyes tagja nagyon jól tudja, hogy azon óriási feladatok mellett, amelyeket régiségtárunknak megvalósítania kell, mennyire meg kell néznünk minden fillért és azért legjobban méltányolhatja, hogy áldozatkészségünk ebben az esetben milyen nagy volt.

Ajánlatunkra felelet nem érkezett, úgy, hogy november hó 27-én már megsürgetjük az egyházközséget válasz végett, amire az a válasz érkezik, hogy az egyházközség ajánlatunkat nem fogadhatta el, mert az egyházmegyei tanács már november 3-án a harang beöntésére utasította az egyházközséget.

Elképzelheti a T. Közgyűlés azt a mély megdöbbenést, a melyet e levél olvasása lelkünkben okozott, de nem volt helye a késlekedésnek. Az erdélyi ref. püspök úr öméltóságához fordultunk tehát, bejelentvén azonnal, hogy milyen veszedelemben forog egy fontos műemlékünk.

Öméltósága, akinek lelkét, fennkölt gondolkozását mindnyájan ismerik, haladéktalanul megtette a mentő lépéseket.

Fájdalom, későn érkezett, mert már csak a beolvasztás megtörténtéről értesíthették.

A cinikusok és úgynevezett modernek gúnyosan vonják felre ajkaikat elkeseredésünk láttára. Hiszen csak a múltnak egyik emléke omlott össze; hiszen a gyomor — legalább közvetlenül — nem érezte meg ezt, de ne felejtsek el azok, akiken ennek a műemléknek pusztulása múlt, hogy a gyomor sokat kibír, de a szíven a legkisebb karczolás is halált okozhat.

Mikor ezeket a sorokat leírom, arczomon a szégyen pírja ég. És felsőhajtok, bár sohase tanultam volna írni, semhogy tollam ilyeneket legyen kénytelen leírni, vagy bár sohase állított volna a sorsom erre a helyre, ahol kötelességem a történetíró tárgyilagosságával jegyezni föl azt, ami történt.

Fölrírtam, mert én jelentéssel tartozom a T. Közgyűlésnek. Fölrírtam, mert a magyar műemlékek sorát figyelemmel kísérni kötelességem. Vajha elrettentő példa lenne ez a jövőre, akkor tán haszonra válna ez a keserves dolog is. Úgy látom, nem a harcok pusztítják a nemzetet, hanem a béke, amelyik hájat növel s ez elborítja nemcsak az izmokat, hanem ráterül a szívre és az agyra is, nehogy az egyik megérezze, a másik észrevegye, hogy a hazáért áldozatokat hozni annyit tesz, mint boldogabb jövőt készíteni elő a saját édes gyermekeinknek. A haza értékeit pusztítani pedig annyit tesz, mint beállani emberevőnek, még pedig az emberevők ama fajtájának, amelyik a saját gyermekeit falja föl.

Ime T. Közgyűlés a második szomorúság. Fájdalom, van még több is és azért inkább jöjjenek velem egy perczre és gyönyörködjenek abban, ami örvendetes. Iparművészeti csoportunk ugyanis ez évben kebelezte be azt a pompás szárnyas oltárt, a melyet a székelyzsombori templomból szereztünk és amely XVI. századbeli iparművészetünknek egyik remek alkotása. Megemlékeztem már róla tavalyi jelentésemben is, de mert tulajdonképen ez idei szerzeményeink közé tartozik, nem maradhat ki ebből a jelentésből sem.

Szakszerű ismertetését dr. Roth Viktor tollából az „Erdélyi Múzeum“ 1910. évi januáriusi számában találják.

A várfalvi unitárius templom festett mennyezete régebb idő

óta és többeknek volt gondoskodásuk tárgya. 1672-ben csináltatta várfalvi *Fodor Jakab*. Már *Orbán Balázs* szól róla, újabb időben a templom teteje nagyon elkorhadt és a templom javításokra szorult. Az unitárius egyház a maga kebelében igyekezett lehetőleg mindent megtenni, hogy a hívek figyelmét e kétségtelenül értékes emlékre főlhíjja és azoknak megóvására őket buzdítsa. Minthogy azonban a templom rossz teteje beázott és a mennyezet korhadni kezdett, a hívők leszedték, de legalább védett helyre egy csürbe összerakták. Ezt a mennyezetet szerezte meg intézetünk ebben az esztendőben és bármennyire szenvedett is az idők fogától, rajta vagyunk, hogy kellő konzerválás segítségével annyit, amennyi lehetséges, lehetőleg régi formájában megóvjunk. Ugyanakkor jutott intézetünkbe a nevezett templom XVIII. századbéli papi széke és a kathedra feletti korona, mely a mennyezettel egy időben készült.

Lelkes, hazafias emberekkel akadt itt dolgunk. Igazán sajnálom, hogy a hely szűke miatt nem közölhetem azt a meleghangú jegyzőkönyvet, amely a mennyezet átvétele iránti tárgyalásokat tartalmazza. Ezt az emléket is megváltottuk, de azzal a jól-eső tudattal, hogy a tulajdonos egyházközség az ő lelke szerint inkább ajándékba adta, bárha szűkös viszonyai a megváltást az egyházközség jogos érdekeinek szempontjából indokolttá tette. Hadd írom ide *Biró Lajos* nevét, azért a lelkes magyar papét, aki ezt a szűkös viszonyok között élő magyar egyházközséget vezérli.

Vasművességünk szép gyarapodásából csak egy XVII—XVIII.-béli vasládát említek, amelyet vétel útján szereztünk.

Örvendetesen szaporodott *textilcsoportunk* is. Ebből a szaporodásból mindenekelőtt azt a három szép erdélyi szőnyeget kell kiemelnünk, amelyeknek mindenike csaknem teljesen hibátlan. Ezeknek egyike a *Melas*-, másika a *Cuba*-, harmadika pedig a *Giordes* típushoz tartozik. Nem kevésbé előkelők azonban selyemhímzéseink is, amelyek közül a legszebbet ezidén *Szamosújvárról* szereztük. Új pártfogót nyert intézetünk *Bethlen Karolina* grófnőben, aki ezt a csoportunkat *Teleki Zsuzsannának* 1720-ból származó zsinórkötőfájával gyarapította egyéb értékes ajándékokon kívül.

Buczi Mária sírjából került gyűjteményünkbe *costume-csoportuunknak* ezidei legjobb szerzeménye. Az ő halotti ruhái közül maradt reánk csaknem teljes épségben egy XVIII. századbéli vállkendő és egy hasonló korú selyem fejrevaló kendő.

Architektonicus emlékeink tárát azokkal a feliratos kövekkel gyarapítottuk, amelyek a kolozsmonostori plebánia templommal szemközt lévő kápolna falába voltak befalazva. Báthori István, Rákóczi Zsigmond és Rákóczi György, Bethlen Gábor erdélyi fejedelmek és báró Perényi Katalin emlékét őrzik e feliratok, a melyek úgy is, mint történelmi emlékek s úgy is, mint építészeti részletek, becsesek.

A *radnóti ásatás* eredményezte Bogáti Klára sírkövének megszerzését, mely fontos helyet tölt be e nemű emlékeink sorában.

Ami ezt az emlékcsoportot illeti, — bár nagy megerőltetésünkbe kerül, — nem térhetünk ki az elől, hogy beszámoljunk annak az ajándéknak sorsáról, amelyet már egy ízben volt szerencsénk a választmányának szóbelileg bejelenteni.

A kolozsvári *Mátyás király-tér* 20-ik számú házastelek műemléki részleteit, mint ismeretes, a *Kolozsvári Iparos Egylet* vezetősége intézetünknek ajándékozta azzal, hogy ha az Egylet vezetősége építené újra a házat, úgy maga a vezetőség fogja átadni az abban lévő műemléki természetű részleteket intézetünknek, mint a Kolozsvári Iparosegylet ajándékát; ha pedig a házat eladná, kötelezni fogja vevőt, hogy a szóban forgó műemléki részleteket szintén, mint az Iparosegylet ajándékát — adja át intézetünknek.

A házastelek a múlt évben tényleg eladódott. Megvette *Püspöki Miklós* kolozsvári kereskedő.

Mihelyt intézetünk arról értesült, hogy az új tulajdonos a házat átépíti, azonnal kérdést intézett az Iparosegylet elnökéhez, *Hevesi József* úrhoz, aki Egyletünknek is választmányi tagja, hogy az ígért kikötés az adás-vételi szerződésbe tényleg belekerült-e? Az ő igenlő válaszára, intézetünk vezetősége felkérte az új tulajdonost, a műemléki természetű tárgyak átadására.

Az új tulajdonos kijelentette, hogy az adás-vételi szerződésbe olyan pont, amely őt erre kötelezné, nincs, tehát az illető részleteket át nem adja, hanem azokat a házba újra beépíti.

Meggyőződöttünk arról, hogy az adásvételi szerződésbe a következő pontot vették be:

„Vevők kötelezik magukat, hogy a telken levő ház lebontása esetén annak *kőkapuját, ha az újonnan építendő házhoz, mint kapút nem használhatják*, az Erdélyi Múzeum Egyletnek adományozzák.“

Világos, hogy az új vevőnek igaza volt, mert ez a pont csak arra kötelezi őt, hogy a ház kapuját adja át, amely pedig a háznak nemcsak hogy nem egyetlen, de nem is a legérdekesebb műemléki természetű részlete volt. A tekintélyes számú többi és sokkal fontosabb részletről a szerződés egyáltalán nem szól.

A kapú átadására vevőt az idézett pont is csak abban az esetben kötelezi, ha a kapút nem használhatja.

Még csak azt sem köti ki, hogy a kaput ugyanabban a házban köteles használni, csak azt, hogy *a kaput köteles kapunak használni*, ez pedig igazán nem nehéz dolog.

Ilyenformán arra kértük az új vevőt, hogy a műemléki részleteket adja ő ajándékba. Ezt a kérésünket megtagadta.

Azután arra kértük, adja el azokat pénzért intézetünknek. Ezt is megtagadta.

Később hajlandó lett volna az értéktelenebb részeket 1122 koronáért átengedni, ha megtarthatja magának azt az ajtót, amelynek egyedül volt művészi becse.

Intézetünk, bármilyen képtelenül magas volt az ár, nem tett az ellen kifogást, csak azt kötötte ki, hogy minden darabot köteles átadni az új tulajdonos, természetesen mindent csak megfizetve.

Erre meg a *Műemlékek Országos Bizottságánál* tett egy kísérletet az új tulajdonos, nem tudván persze, hogy ezt a Bizottságot nem arra szervezte a törvényhozás, hogy műemlék-pusztítókknak segítségére legyen. Miután onnan illő visszautásításban részesült, elhallgatott a dologgal, legalább nekünk e műemléki részletek további sorsáról csak annyi tudomásunk van, hogy a kapubejárásból származó három négyszögletes sima pillér az utcán van összerakva, a többről csak sejtjük, hogy az újjalakított házba tán beépítették.

Tisztelt Közgyűlés! a haladó kor megkövetel bizonyos átalakításokat, amelyek elől a legműveltebb nemzetek sem térnek ki. De az átalakítások megtételénél mindig ügyelnek arra, hogy a múlt emlékeit ok és szükség nélkül ne pusztítsák, mert jól tudják, hogy a múlt az a gyökér, amelyből a jelen törzse táplálkozik, és amely a jövődő rügyeit is táplálja.

A műemlékeket — ameddig halaszthatatlan szükség nem kívánja eltávolíttatásukat — a maguk helyén konserválják, ha pedig helyükről megmozdítani kénytelenek azokat, úgy eredeti jellegüknek megóvásával helyezik el múzeumokban. Sőt az igazi nagy népek, akik a jövődő számára dolgoznak, még azokat az emlékeket is megmentik, amelyek más degenerált népekéi, akikből kihalt a jövőbe vetett remény vagy akik a művelődésnek arra az alacsony fokára süllyedtek, amit már műveletlenségnek hívunk.

A porosz nép a híres *pergamoni* emlékeknek, amelyek maguk is hatalmas építményt alkotnak, külön múzeumot emelt, hanem úgy tudjuk, hogy ez a nép vezet is Németországban.

A kolozsvári Mátyás király-tér 20. számú ház, alaprajzát tekintve, tipos renaissance ház, melynek homlokzati része annyira tisztán megőrizte úgy alaprajzban, mint berendezésben és díszítő motívumokban a XVI. századnak, tehát Erdély aranykorának összes jellegeit, hogy a szó legszorosabb értelmében műemléknek volt tekintendő. Mindössze lépcsőháza szenvedett átalakítást s az épület udvari szárnya volt egészen jelleg nélküli.

Boldogabb viszonyok közt Kolozsvár sz. kir. városának kellett volna azt kisajátítani és eredeti jellegében restauráltatva, megőriznie, mert ezer perccenttel fontosabb, akár csak az idegen forgalom szempontjából is, mint azok az otromba átalakítások, amelyek itt napirenden vannak és az ízlés és czélszerűség híján levő újabb építkezések. Lehetne arról is beszélni még a jelenlegi viszonyok között is városfejlesztési szempontból, hogy jó befektetés lett volna e kisajátítás, hiszen *Thiring Gusztáv* dr., a budapesti statisztikai hivatal igazgatója, csak nem rég fejtette ki igen meg-

győző érvekkel, hogy Budapest, dacára minden tájképi és egyéb természeti előnyeinek, azért nem tud az idegenek szemében érdekességre szert tenni, mert egészen új. Nincs úgyszólván semmi műemléke.

De hát jól tudom, hogy eféléknek belátását itt ma még korai várni s azért csak arra törekedtünk, hogy legalább az összes műemléki részleteket megmentvén, az Erdélyi Múzeumban rekonstruálhassuk e fontos háznak eredeti jellegében fönmaradt részeit.

Nem sikerült. Ismét elpusztult fejedelmi korunk egyik szép emléke. Ismét levágták a jelen törzsének és a jövő rügyeinek egyik tápláló gyökerét. Levágták azok, akiknek legnagyobb szükségük van arra, hogy a város forgalma mentül nagyobb legyen, hogy a város lakossága mentül sűrűbbé váljék és e lakosság műveltségi és ezzel járó kényelmi igényei mentül nagyobbak legyenek, hiszen ők egyenesen ebből élnek. Tehát, mikor pusztítottak, legelső sorban maguk alatt vágták a fát; nem is szólva arról, hogy elvették gyermekeiktől és unokáiktól azt, amit nem ők, hanem az ősök alkottak.

Tegyük föl az enyhébb lehetőséget, tegyük föl azt, hogy a legalább is kétes izlésű új házba falazták be a megmaradt műemléki részleteket. Akkor is kicsoda szánalmas szerepre jutottak. Ott állanak teljesen idegen környezetben, testvértelenül; igazán úgy, mint a számaron a bársony nyereg. Jövendő sorsuk a mindenkori lakók szeszélyétől van függővé téve és a mi fő, környezetük teljesen meg van hamisítva.

Intézetünk nem tehet magának szemrehányást. Hivatkoztunk hazafiságra, készek voltunk a legtúlzóbb anyagi áldozatra. Nem a mi hibánk, ha azok, akiknek a kezébe a rideg vásár ezen emlékek fölött való rendelkezési jogot adta, nemcsak hogy anyagi áldozatra nem voltak hajlandók, de még arra sem, hogy egy tökéletesen indokolatlan szeszélyükről lemondjanak.

Végezhetem e csoportra vonatkozó jelentésemet egy ennél nem kevésbé sajnálatos eseménynyel.

Kolozsvár városának a XV. századból származó erődítési emlékeit 1869. évi július hó 21.-én keletkezett közgyűlési határozattal legérdekesebb részükben elpusztították. Elpusztították minden szükség nélkül azokat a kapukat, amelyeket Mátyás király építtetett 1476 és 1477-ben. Elpusztult akkor a régi erődítési rendszernek egy olyan példája, aminőnek párját nem találjuk többé Magyarországon, mert az egyik kapú előtt olyan előudvar is volt, amely a legnagyobb ritkaságok közé tartozik.

Annyi pusztulás után épségben mindössze a Bethlen-bástyához csatlakozó fal maradt Kolozsvárt s ezen kívül még az a falrészlet a legépebb, amelyik a *Fogoly-utca* nyugoti során húzódik véges végig. Ezek a falrészletek már igazán Sybilla könyvei. Értethető tehát, ha féltékeny gonddal örködünk felettük. Nem a legszebb, nem is a legtanulságosabb részletei ezek az egykori erődítési rendszernek, de hát, ha a többit elpusztították, ezek az utolsó

ereklyék. Még ezeken is szépen tanulmányozható a falvédelem két különböző rendszere. Az egyik: a kőtámasztékos vivó folyosós; a másik: amelyiknél a vivó folyosó fatámasztékoktól hordott gerendákon nyugodott. Van a falaknak ezen kívül egyéb érdekességük is. Persze szem is kell hozzá, hogy észrevegyük, érzék is, hogy szeressük, hiszen a nagymamáknak sem az a legszeretetre méltóbb tulajdonságuk, hogy szépek.

Ez év nyarán jelentették intézetünknek, hogy *gr. Lázár István* úr építkezése alkalmával a fogoly-utcai falrészlet régi restaurálására vonatkozó felíratos követ, melyet már korábban is másodlagos helyre — az építési telek majális-utczai kerítésébe — falaztak be, e kerítésből kivették.

Intézetünk azonnal kiküldötte I. osztályarchaeologusát a gróf úrhoz, hogy személyesen győződjék meg a dolog állásáról és ha a kő csakugyan el van választva a faltól, úgy kérje meg a gróf urat, hogy azt intézetünknek sziveskedjék átengedni. A felirat u. i. történelmi okmány, amelynek örök időkre meg kell maradnia. Tartalmát lehet ugyan közölni, de bármikor kétség támadhat a közlés hitelessége vagy pontossága tekintetében s akkor kell, hogy bármely szakember mindig konstatálhassa az eredetiről a közlés helyességét vagy helytelenségét.

A gróf úr intézetünk kiküldöttjének kérésére kijelentette, hogy a felíratos követ nem adja, hanem házába beépítteti.

Intézetünk kiküldöttje igyekezett a gróf urat meggyőzni, hogy ez az eljárás veszélyezteti a szóbanforgó felírat fenmaradását, mert hiszen kiteszi azt a mindenkori tulajdonos szeszélyének és az emlék tudományos felhasználását is megnehezíti; de ez az igyezeete teljesen sikertelen maradt.

Kegyeleti csoportunk gyarapodásából azokat a sírleleteket emelhetjük ki, amelyeket a Műemlékek Országos Bizottsága nevében dr. *Szádeczky Lajos* egyetemi ny. r. tanár úr, mint I. és II. *Apafi Mihály* és illetve ezeknek feleségei, *Bornemissza Anna* és *Bethlen Kata* sírjából származókat adott át.

Ezeket a sírleleteket még nem preparálta intézetünk és így csak arra szorítkozhatunk, hogy a szerzeményt bejelentjük.

Elég gazdagnak mondható a mi viszonyaink között és tekintetbe véve azt, hogy intézetünknek tulajdonképeni javadalma képvasárlásokra nincs, — *a kép, metszet és rajzgyűjtemény* szaporodása. Régi képtárunk egy, a XVIII. század második harmadából származó keresztrefeszítést ábrázoló, olajfestménnyel és egy Szt. Pétert ábrázoló pergamentre festett képpel gyarapodott *Pánkotzky Ferencz ajándékából*. Özv. gróf *Kuun Gézáné* pedig két XVIII. századbéli arckép (Gyulay F. és neje) másolatát volt szives intézetünknek ajándékozni.

Modern képtárunkban csak arra törekszünk, hogy legalább minden festőnk egy-egy képpel legyen abban képviselve. Így szerztünk az idén *Spánytól* egy „*Esti hangulat*“, *Mednyáskytól* egy „*Őszi hangulat*“ és *Rudnaytól* egy „*Női tanulmányfej*“ cz. festményt.

Hatalmasan gyűlt *népajzi gyűjteményünk* anyaga. 232 drb. hímzés jutott e csoportba, amelynek fő gyűjtőterülete Beszterce-Naszódmegye. A terület maga is megmutatja, hogy miután enemű eddigi gyűjtésünk a *magyar* területek jellemző típusait igyekezett lehetőleg fölgyűjteni, ez évben a *szász* népesség tipológiai földolgozásával foglalkoztunk. Jövő évre vettük tervbe egy hangya-társaság útján egy más hazai erdélyrészi népesség néprajzi tárgyainak felgyűjtését.

A *halászat* rendszeres gyűjtése a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének segítségével ez évben az *egyesült Szamos* vidékére terjedt ki egészen *Nagyilondáig* és 175 jól megfigyelt halászati szárszámot eredményezett.

Nagyon természetes, hogy ilyen nagyarányú speciális gyűjtés mellett *miscellánia* gyűjteményünk is jelentékenyen szaporodott. E nemű szaporodásunk 34 darabot tesz ki.

Éremtárunk gyarapodásából az ókori csoportra 78, a középkorira 108, az újkoriakra 503 drb. esik. Kegyérmét 5 drbot, plakettet 9 darabot, papírpénzt 16 darabot szereztünk; ezenkívül egy jelvényt, egy játékpénzt, egy pénzjegyet és három dantuszt.

A lefolyt év folyamán 1924-en látogatták intézetünket.

Levelezésünk 608 irattári számra terjed ki.

A már említett porolissumi, felsőújvári, marosvásárhelyi és radnóti ásatásokon kívül a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének megbízásából Roska Márton dr. úr Perjámoson végzett szakszerű ásatásokat, amelyeknek eredményéről a *Magyar Földrajzi Társaság* meghívására annak 1909 december 9.-i ülésében tartott felolvasást. Dr. Kovács István osztályarchaeologus úr a kolozsvári monostori-úton végzett felderítő kutatást két különböző helyen. Alólírott a *Bács-Bodrogmegyei Történelmi Társulat* felkérése folytán a *bácsi törökfürdő* ásatásait vezette.

Intézetünk rendelkezésére állott 9 hazai s 8 külföldi tudományos intézetnek.

A budapesti nemzetközi orvosi kongresszus kolozsvári látogatása alkalmával magyarázó előadásokat tartott a kongresszus tagjainak. Ugyancsak ilyen előadásokkal szolgált az Egylet 50 éves jubileuma alkalmával egybegyűlt előkelő társaságnak.

Különös gondot fordított arra, hogy a művészi iparral foglalkozó helybeli iparosoknak mintákkal és útmutatásokkal szolgáljon tervezéseiknél.

Kiterjesztette működését arra is, hogy a *Kalotaszegen* megindult és dr. *Tutsek Sándor* orsz. képviselő úr vezetése alatt szépen fejlődő háziipar istápolásának a gyűjteménytár anyagával segítségére legyen. Így bocsátott intézetünk a képviselő úr rendelkezésére olyan népies hímzés mintákat, amelyeket aztán a képviselő úr rendkívül ügyesen alakított át tömegtermelésre alkalmas mintákká.

Mielőtt jelentésünket zárnánk, meg kell emlékeznem arról, hogy intézetünket az új *Egyetemi és Múzeum Könyvtár* s az *Allattani Intézet*, illetve állattár megnyitása alkalmából gróf *Apponyi*

Albert vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr látogatásával tisztelte meg. Nemcsak a központi gyűjteményünket tekintette meg, hanem raktárainkat is. Mindenesetre a legkomolyabb jóindulatot láttuk önmagyméltósága részéről és élenk vágyat, vajha intézetünknek mielőbb állandó hajlékot építhetne. A jóakarát annál becsebb, mert igazán meggyőződésből fakadt és intézetünk minden körülmények között hálával emlékszik e látogatásra, amelynek hiányos képét adnók, ha hálás szívvvel nem emlékeznénk meg arról is, hogy a látogatás ezúttal nem ünnepi látogatás volt, hanem komoly munka, amit legjobban emelt ki az a körülmény, hogy a miniszter úr kíséretében dr. *Nárai-Szabó Sándor* miniszteri tanácsos úr is jelen volt. Aligha tévedünk, mikor annak a hitünknek adunk kifejezést, hogy ennek a miniszteri látogatásnak nagyobb jelentősége volt az eddigieknél.

Annyi ugyanis tény, hogy az 1910. évi költségvetésbe intézetünk állandó épületének felépítése már szerepel.

Igaz, immár a harmadik miniszter, aki ezt nekünk megígéri. Egyiknek jóakarátán sem múlt, hogy ígérését be nem válthatta.

Lehet, hogy az a tétel sem fog valóra válni, amelyiket e fontos látogatás eredményeképpen állítottak be az 1910.-i költségvetésbe, hiszen négyszáz év óta azt irták a csillagokba, hogy a magyarnak minden törekvése hiú legyen. Négy évszázada hizik rajtunk mindenki, aki körülöttünk és közöttünk él. Mireánk magyarokra rendszeren nem jut a magunk zsebéből, de hát ebből épen nem következik, hogy mink is a sikernek hódoljunk, annak tömjénezünk. Minekünk a becsületes jóakarátot épen úgy meg kell becsülnünk, ha nem sikerült is, mintha sikerült volna. Ha még mi se tudnók, hogy a magyar emberek törekvése elől mindig akkor ütök el a törekvések gyümölcsét, amikor már minden munkát megtett érte, hát akkor ki tudná?

Mikor ezekkel a jelentésemet zárom, még csak mélyen érzett hálás köszönetünket akarom kifejezni azok iránt, akik intézetünket ez évben ajándékaikkal gyarapították és akiknek névsorát igaz kegyelettel adjuk itt át a jövendőnek:

Albach Géza
Dr. Apáthy István
Balázs K. József
Gr. Bethlen Karola
Ifj. dersi Biás István
Boga Ödön
Dr. Braun Róbert
Dr. Buday Árpád
Buday György
Buday János
Bukur Mihály
Dr. Csiszér Abert
Czentea Illés

Demény Mihály
Dr. Erdélyi Pál
Ferenczy Miklós
Ferenczy Mózes
Dr. Finály Gábor
Frinkuly Sándor
Gál Mózes
Géber Antal
Dr. Gockler Lajos
Gombos Benő
Grébe Henrik
Dr. Gyalui Farkas
Özv. Gyárfás Györgyné

Hantz György	Radnóti ref. egyház
Hosszú László	Raduch Géza
Özv. Jasztrób Jakabné	Regius Adolf
Jovían János	Dr. Richter Aladár
Kelemen Lajos	Rosenberg Géza
Kerekes János	Dr. Roska Márion
Klug Mariska	Dr. Schneller István
Kolin István	Dr. Schmidt Hubert
Kovács István	Simon Károly
Kovács Lajos	Staibl Andor
Kosztin József	Szabó Györgyné
Kozma Béla	Szabó Imre
Özv. gr. Kuun Gézáné	Szabó Mihály
Létay Lőrincz	Szakács Mózes
Magoss Irén	Szalagyák Mihály
Magyar N. Múzeum	Szász Ferencz
Matskássy Pál	Özv. Teleki Miklósné
Mooréh Domokos	Trombitás János
Nagy Gergely	Ürmössy Lajos
Ifj. Nagy Károly	Vajda György
Dr. Orient Gyula	Dr. Vajda Gyula
Pálfy Domokos	Valeán János
Pánkotzky Ferencz	Vall. és közokt. miniszterium
Pánkotzky Ferenczné	Várady Mihály
Dr. gridi Pap Imre	Vass András

Intézetünk mindenkor hálás kegyelettel őrzi e neveket, mint törekvéseink méltánylásának legbecsesebb zálogát.

Kolozsvár, 1910. febr. 9.

Pósta Béla,
az érem- és régiségtár igazgatója.

Kimutatás az E. N. M. régiségtárának 1909. évi gyarapodásáról.

Anyag	Beszerzés módja	C S O P O R T											Összesen	Főösszeg						
		Óskori	Görög	Római	Népvándorláskori	Fegyvertári	Közép- és újkori ötvösségi	Ipartörténeti	Costume	Architektonikus és sculpturalis	Kegyeleti	Kép, rajz, festmény			Gyógyszertári	Néprajzi	Vegyes			
Arany	ásatás vétel ajándék letét	1		1						2							2	2	4	
Ezüst	ásatás vétel ajándék letét	4		2					7	2								2	11	2
Réz	ásatás vétel ajándék letét	1								1	8							2	9	11
Bronz	ásatás vétel ajándék letét	4	5	19	2	1			1	1								19	8	6
Vas	ásatás vétel ajándék letét	2		172	3	1	25		4	9								172	7	47
Kő	ásatás vétel ajándék letét	1	63	1	2				2			13						1	1	80
Agyag	ásatás vétel ajándék letét	11	1	214	4	64	2		11	5								214	15	87
Fa	ásatás vétel ajándék letét								8	3								8	20	28
Üveg	ásatás vétel ajándék letét			1	43							1						1	44	45
Egyéb	ásatás vétel ajándék letét	5		2	4		4		15	10	7							2	292	49
Összesen	ásatás vétel ajándék letét	11	86	411	10	114	3	30	9	39								411	346	344
Főösszeg		97	1	535	3	30	3	30	11	78	7	15	1	75	1	261		1115		

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum éremtárának gyarapodása

	Ókori							Középkori								
	Folyó			Emlék				Összesen	Folyó			Emlék				Összesen
	ar.	ez.	br.	ar.	ez.	br.	—		ar.	ez.	br.	réz	ar.	ez.	br.	
Ókori	1						1									
Hazai	3	14					17									2
Külföldi											1					
												1				
		4	14					18				1		1		

az 1909. év folyamán ajándékokból.

Újkori											Kegy- érem	Plakett				Papírpénz s. réz Játékp.	Jelvény	Pénzjegy	Dantus	Végösszeg
Folyó					Emlék					Összesen		ar.	ez.	br.	össz.					
ar.	ez.	nik.	réz	br.	czink	ar.	ez.	nik.	br.		réz					ólom	Összesen	feh. f.		
												34							1	17
7	5	13	3	1		2	1			2		24	1						1	55
6	2	11	2			2						1								24
			1									1								1
1												1								1
	11	3				2					1	17								23
1												1								1
1	1	3						2		1	3	12								15
											1	1								1
	1											1								1
2	1											3								3
1												1								1
1			4									5								5
			1									1								1
										1		3	1							4
1												1								1
			2		1							3								4
												1								1
												2								2
22	24	38	6	1		6	3	2	6	1		109		2						158
															1	4				
															5	16				
															1	1				
															1	1				
																3				

A kolozsvári m. kir. Ferencz József gyarapodása az

	Ókori						Középkori						Új-								
	Folyó			Emlék			Összesen	Folyó			Emlék			Összesen	Folyó						
	ar.	ez.	br.	ar.	ez.	br.		ar.	ez.	br.	ar.	ez.	br.		ar.	ez.	nik.	réz			
Magyar																		47			
Osztrák							76						76					58			
Stájer																		4			
Korinthia																		10			
Tiroll																		12			
Cseh																		5			
Cseh-morva																		2			
Olmütz																		8			
Osztrák-Szilézia																		33			
Porosz-Szilézia																		8			
Llegnitz-Brieg																		1			
Ohlau																		2			
Regensburg																		1			
Anhalt																		1			
Brandemb.-Ans.																		1			
							76						76					193			

tudomány-egyetem érmészeti intézetének 1909. évben vásárlásokból.

k o r i						Kegy- érem	Plakett	Papir- péNZ	Játék- péNZ	Kereskedelmi bárcza	Dantus	Végösszeg
Emlék					Összesen							
ar.	ez.	nik.	br.	más		Összesen	ar.	ez.	br.			
					47							
					58							134
					4							4
					10							10
					12							12
					5							5
					2							2
					8							8
					33							33
					8							8
					1							1
					2							2
					1							1
					1							1
					1							1
					193							269

*Az Erdélyi Nemzeti Múzeum éremtárának és a Kolozs-
tének együttes gyarapodása az*

	Ó k o r i						K ö z é p k o r i						Ú j -							
	Folyó			Emlék			Összesen	Folyó			Emlék			Összesen	Folyó					
	ar.	ez.	br.	ar.	ez.	br.		ar.	ez.	br.	ar.	ez.	br.		ar.	ez.	nik.	réz	br.	billon
Ókori																				
Hazai	32	46				78							19	4	141	5	14	3		1
Külföldi							14	3	2				89	1	257	19	37	3	1	1
	32	46				78	17	89	2				108	5	398	24	51	6	1	1

*vári Ferencz József tudomány-egyetem érmészeti intéze-
tének 1909-ik év folyamán ajándékokból.*

k o r i						Kegy- érem	Plakett	Papir- péNZ	Játék- péNZ	Kereskedelmi bárcza	Pénzjegy	Dantus	Végösszeg					
Emlék					Összesen													
ez.	nik.	br.	réz	ólom		Összesen	nik.	br.	fehér f.	össze- sen	ar.	ez.	br.	Jelvény	s. réz			
6	1	2	2	1	176		1	1	1	2	1	2	5	8				
	2	2	4	1	327	1	1	1	3	1	2	1	1	13		1	3	219
6	3	2	6	1	503	2	1	2	5	1	2	6	9	16	1	1	3	726

3. Jelentés az Állattárról.

Tisztelt Közgyűlés! Az állattárnak elmúlt évi működése részint az átköltözés előkészítésében, részint a gyűjtemény anyagának fölfrissítésében állott.

Az átköltözés előkészületeihez sorolom mindazt a munkát is, melyet a gyűjtemény anyagának átformálására és oikologiai csoportokba föllállítására fordítottunk. Hazai állatvilágunkat ezentúl ilyen csoportozatokban fogjuk a múzeumot látogató közönségnek bemutatni, hogy az ne csak az állatok alakjáról, színéről, hanem — a természetet utánzó környezetben és lehetőleg mindenféle helyzetben látva az állatokat — mindjárt életmódjukról is fogalmat szerezzen magának. Sőt igyekezni fogok, amennyit lehet, a tenger állatvilágából is így mutatni be. Ehhez azonban igen nagy mennyiségű anyag szükséges; minden fajból egy-két példával nem érhetjük be, különösen ha — amint ez korszerű múzeumokban elengedhetetlen — az állatok fejlődését és belső alkotását is be akarjuk mutatni.

Ilyetén törekvésünk persze nagy nehézségekbe ütközik egy részről anyagi eszközeink fogyatékosága, másrészt szakavatott segédek hiánya miatt. Az állattárnak ma még egyáltalában nincs olyan tudományos segédzemélyzete, amelyet állandósíthatna és magának leköthetne. Kénytelen vagyok csekély díjazás ellenében, végzett hallgatóim segítségéhez folyamodni. Közöttök azonban máris van több olyan, akik, ha alkalmazásuk állandósítható volna, az állattár jövődjének fejlesztésének értékes munkásai lehetnének. Ellenben megvált az állattár a nyár folyamán eddigi örösedétől, Führer Lajostól, akinek nagy gyűjtői és kikészítésbeli ügyességét hivatalos alkalmazáson kívül sikerült a gyűjtemény számára biztosítani.

Az új múzeumi termék bebútorozása, sajnos, még most sem készült el és kezdetleges ipari viszonyaink mellett jó, ha a nyárig elkészül. A gyűjteményi tárgyaknak maradandó helyükön föllállítása csak akkor kezdődhetik. Mindazonáltal, ha a nyári hónapokat kellőleg ki tudjuk használni, ha t. i. lesz a munkára emberünk, az ősszel már az állattárat is meg fogjuk a nagy közönség számára nyithatni. Ami persze korántsem jelenti azt, hogy a gyűjtemény anyaga új helyén végkép rendezve is legyen. Ahhoz a mostaninál kedvezőbb viszonyok között is évek fognak kelleni.

Tekintettel arra, hogy az állattárat az Erdélyi Múzemegyesület emlékkönyvében részletesen szándékozom ismertetni, most még csak annak a bejelentésére szorítkozom, hogy az állattár az elmúlt

évben az alábbi jegyzékben foglalt részletes adatok szerint 222 tételben mintegy 5000 darabbal gyarapított (ebből napolii tengeri állatok 80 tételben mintegy 4000 darab).

Az Erdélyi Múzeum Állattárának gyarapodása az 1909. évben.

Ajándék:

Dr. Richter Aladár, egyetemi ny. r. tanár úrtól: négy csomó tasmaniai gyapjú-minta.

Dr. Gróf Bánffy Miklós főispán úrtól, két Madár: egy Vöcsökféle (*Colymbus arcticus*) és egy Bagolyféle (*Bubo bubo* L.); mindkettőt Simon Sándor intézeti praeparator tömte ki.

Vétel, illetőleg gyűjtés a napolii zoológiai állomáson:

Aulacantha scolymantha E. H. több drb. *Collozoum inerme* H. több drb. *Thalassicola nucleata* Huxl. több drb. Homok Foraminiferekkel. *Chondrilla nucula* O. S. több drb. *Euspongia officinalis* L. több drb. *Oscarella lobularis* O. Schm. több drb. *Sycon capillosum* O. S. 25 drb. *Sycon raphanus* O. S. 25 drb. *Tethya lyncurium* Auct. több drb. *Antipathes larix* Ellis. több drb. *Antipathes subpinnata* Ellis több drb. *Adamsia rondeletii* D. Ch. 50 drb. *Alcyonium palmatum* Pall. 20 drb. *Pennatula phosphorea* L. 15 drb. *Pennaria cavolini* Goldf. több drb. *Eudendrium rameum* Pall. 10 drb. *Obelia geniculata* L. *Medusa* 200 drb. *Obelia geniculata* L. 10 drb. *Cladonema radiatum* 100 drb. *Tubularia larynx* L. 10 drb. *Podocoryne carnea* Sars. 10 drb. *Verella spirans* Esch. (fiatalok) 50 drb. *Forskalia contorta* M. Edw. 10 drb. *Cotylorhiza tuberculata* Ag. 12 drb. *Charybdaea marsupialis* Pér. Les. 20 drb. *Pleurobrachia rhodopsis* Chun. 50 drb. *Beroe alata* 20 drb. *Leptoplana tremellaris* O. F. M. 50 drb. *Yungia aurantiaca* Lang 30 drb. *Trochopus* sp. 50 drb. *Cerebratulus marginatus* Ren. 50 drb. *Carinella polymorpha* Hbcht. 10 drb. *Sipunculus nudus* L. 92 drb. *Sipunculus tessellatus* Kef. 8 drb. *Echiurus*-álczák 100 drb. *Amphiglena mediterranea* Clp. 100 drb. *Aphrodite aculeata* L. 50 drb. *Nephtys scolopendroides* D. Ch. 50 drb. *Tomopteris kefersteinii* 100 drb. *Sagitta enflata* 100 drb. *Sagitta bipunctata* 100 drb. *Balanoglossus minutus* Kow. 50 drb. *Tornaria* 20 drb. *Bugula turbinata* Alder, több drb. *Zoobothryon pellucidum* Ehrbg. több drb. *Lepas anatifera* L. 100 drb. *Balanus* (Nauplius-álczák) 100 drb. *Eucalanus elongatus* 100 drb. *Squilla mantis* Rond. 150 drb. *Squilla eusebia* (Erychtoidina-álczák) 100 drb. *Mysis samornei* 100 drb. *Palinurus* (Phyllosoma-álczák) 100 drb. *Scyllarus arctus* Fabr. 25 drb. *Carcinus moenas* Leach 50 drb. *Zoea* (*Maja squinado* Bosc.) 100 drb. *Gammarus locusta* Fabr. 100 drb. *Caprella liparotensis* (dentata) Haller 100

drb. *Idothea tricuspidata* Desm. 100 drb. *Tapes decussatus* L. 50 drb. *Haliotis tuberculata* L. 50 drb. *Aplysia depilans* L. 27 drb. *Aplysia limacina* L. 23 drb, *Pleurobranchia meckelii* Leue 50 drb. *Pterotrachea mutica* Les. 100 drb. *Sepia officinalis* L. 100 drb. *Sepia officinalis* L. embryumok több darab. *Terebratula vitrea* Lam. 10 drb. *Oikopleura cophocerea* Ggb. 100 drb. *Botryllus aurolineatus* Giard. több drb. *Clavellina rissoana* M. Edw. több drb. *Distaplia magnilarva* Della Valle álczái, több drb. *Ciona intestinalis* L. 100 drb. *Ciona intestinalis* L. (fiatalok) 100 drb. *Salpa africana* Forsk. 50 drb. *Salpa democratica* Forsk. 100 drb. *Amphioxus* (fiatalok) 200 drb. *Torpedo ocellata* Raf. 8 drb. *Torpedo marmorata* Risso, 4 drb. *Scyllium canicula* L. 24 drb. *Torpedo ocellata* Raf. különböző embryumok 30 drb. *Mustelus laevis* M. H. különböző embryumok 20 drb. *Petromyzon planerii* Bl. álczái 100 drb. *Selachius*-agyvelők 10 drb. Plankton 10 tubus.

Saját gyűjtés:

Dr. Gelei József gyűjtése és készítményei: 2 faj Kételtű, 7 drb.: *Triton alpestris* Laur. 2 ♂ és 2 ♀, *Triton montandoni* Blgr. 1 ♂, 1 ♀ és 1 álcza a Szent Anna-tóból.

Führer Lajos gyűjtése és készítményei: 113 faj Madár, 519 drb. És pedig: Vöcsökfélék (*Colymbidae*): *Podiceps auritus* L. 1 ♂ juv. bőr. *Podiceps auritus* L. 2 ♀ bőr. *Podiceps fluviatilis* Degl. 4 ♂ bőr. *Podiceps fluviatilis* Degl. 2 ♀ bőr. Sirályfélék (*Laridae*): *Larus argentatus*, (Brünn.) 2 ♀ bőr. *Larus ridibundus* (L.) 2 ♂ bőr. *Larus ridibundus* (L.) 3 ♀ bőr. *Sterna fluviatilis* Naum. 1 ♂ bőr. *Sterna fluviatilis* Naum. 1 ♀ bőr. *Hydrochelidon hybrida* (Pall.) 4 ♂ bőr. *Hydrochelidon hybrida* (Pall.) 2 ♀ bőr. *Hydrochelidon nigra* (L.) 2 ♂ bőr. Réczefélék (*Anatidae*): *Fuligula ferina* (L.) 1 ♀ bőr. *Fuligula ferina* (L.) 1 juv. bőr. *Fuligula nyroca* (Güld.) 3 ♂ bőr. *Fuligula nyroca* (Güld.) 1 ♀ bőr. *Anas boschas* L. 2 ♂ bőr. *Anas boschas* L. 2 ♀ bőr. *Anas strepera* L. 2 ♂ bőr. *Anas strepera* L. 2 ♀ bőr. *Anas querquedula* L. 2 ♂ bőr. *Anas querquedula* L. 1 ♀ bőr. *Anas crecca* L. 1 ♀ bőr. Szalonkafélék (*Scolopacidae*): *Himantopus himantopus* (L.) 1 ♀ bőr. *Totanus calidris*. Bechst. 2 ♂ bőr. *Totanus calidris* Bechts. 2 ♀ bőr. *Totanus glottis* Bechst. 5 ♂ bőr. *Totanus glottis* Bechst. 1 ♀ bőr. *Totanus ochropus* (L.) 1 ♂ bőr. *Totanus hypoleucus* (L.) 3 ♂ bőr. *Totanus hypoleucus* L. 2 ♀ bőr. *Gallinago gallinula* (L.) 1 ♂ bőr. *Gallinago gallinula* (L.) 1 ♀ bőr. *Gallinago gallinago* (L.) 4 bőr. *Gallinago scolopacina* Bp. 3 ♂ bőr. *Gallinago scolopacina* Bp. 3 ♀ bőr. Guvatfélék (*Rallidae*): *Gallinula chloropus* (L.) 1 ♂ bőr. *Gallinula chloropus* (L.) 1 ♀ bőr. *Gallinula porzana* Lath. 3 ♂ bőr. *Gallinula porzana* Lath. 2 ♀ bőr. *Gallinula minuta* Mont. 3 ♂ bőr. *Gallinula minuta* Mont. 2 ♀ bőr. Gólyafélék (*Ciconiidae*): *Ciconia nigra* L. 1 ♀ bőr. Gémfélék (*Ardeidae*): *Nycticorax griseus* Strickl. 2 ♂ bőr. *Nycticorax griseus* Strickl. 4 juv. bőr. *Ardetta*

minuta L. 2 ♂ bőr. *Ardea alba* L. 1 ♂ bőr. *Ardea alba* L. 1 ♀ bőr. *Ardea cinerea* L. 1 ♀ juv. bőr. *Ardea purpurea* L. 1 ♂ juv. bőr. Turbékolók (Gyrantes): *Turtur turtur* L. 1 ♂ bőr. Fogolyfélék (Percidae): *Coturnix coturnix* (L.) 2 ♂ ad. bőr. *Coturnix coturnix* (L.) 2 pull. bőr. Sólyomfélék (Falconidae): *Circus pygargus* (L.) 1 ♀ med. bőr. *Milvus migrans* (Bodd.) 3 ♂ bőr. *Haliaetus albicillus* (L.) 2 ♂ bőr. *Haliaetus albicillus* (L.) 1 ♂ kitömött. *Haliaetus albicillus* L. 1 ♀ kitömött. *Buteo zimmermannae* Ehmcke 1 bőr. *Aquila pennata* (Gm.) 3 ♂ ad. bőr. *Aquila pennata* (Gm.) 2 ♂ juv. bőr. *Cerchneis tinnunculus* (L.) 1 ♂ kitömött. *Falco aesalon* Tunst 1 ♂ ad. bőr. *Falco lanarius* L. Pall. 2 ♂ bőr. *Falco lanarius* L. Pall. 2 ♀ bőr. Bagolyfélék (Strigidae): *Asio otus* (L.) 1 ♀ bőr. *Asio otus* (L.) 1 ♂ kitömött. *Asio accipiterinus* (Pall.) 1 ♂ bőr. *Brachyotus palustris* Bp. 2 ♂ kitömött. *Brachyotus palustris* Bp. 1 ♀ kitömött. Kakukfélék (Cuculidae): *Cuculus canorus* L. 4 ♂ bőr. Harkályfélék (Picidae): *lynx torquilla* L. 1 ♂ bőr. *lynx torquilla* L. 2 ♀ bőr. *Picus medius* L. 4 ♂ bőr. *Picus medius* L. 4 ♀ bőr. *Picus medius* L. 2 ♂ kitömött. *Picus medius* L. 1 ♀ kitömött. *Picus minor* L. 2 ♂ bőr. *Picus minor* L. 2 ♀ bőr. *Picus maior* L. 2 ♂ bőr. *Picus maior* L. 2 ♀ bőr. *Picus maior* L. 1 ♂ kitömött. *Picus maior* L. 1 ♀ kitömött. *Picus canus* Gm. 2 ♂ bőr. *Picus canus* Gm. 1 ♀ bőr. *Picus viridis* L. 1 ♂ kitömött. Jégmadárfélék (Alcedinidae): *Alcedo ispida* L. 1 ♂ kitömött. Bankafélék (Upupidae): *Upupa epops* L. 2 ♂ bőr. *Upupa epops* L. 1 ♀ bőr. Szalakótafélék (Coraciidae): *Coracias garrula* L. 2 ♂ bőr. Fecskefélék (Hirundinidae): *Clivicola urbica* 2 ♂ bőr. *Clivicola urbica* 2 ♀ bőr. *Hirundo rustica* L. 2 ♂ bőr. *Hirundo rustica* L. 2 ♀ bőr. Légykapófélék (Muscicapidae): *Muscicapa grisola* L. 3 ♂ bőr. *Muscicapa grisola* L. 2 ♀ bőr. *Muscicapa atricapilla* L. 1 ♂ bőr. *Muscicapa atricapilla* L. 1 ♂, 3 ♀ bőr. *Muscicapa parva* Bechst. 3 ♂ bőr. *Muscicapa parva* Bechst. 3 ♀ bőr. Gébicsefélék (Laniidae): *Lanius excubitor maior* Pall. 1 ♂ bőr. *Lanius excubitor maior* Pall. 1 ♂ kitömött. *Lanius collurio* L. 1 ♂ bőr. *Lanius collurio* L. 1 ♂ juv. bőr. *Lanius collurio* L. 2 ♀ bőr. Varjúfélék (Corvidae): *Garrulus glandarius* L. 2 ♂ bőr. *Garrulus glandarius* L. 1 ♂ kitömött. Málinkófélék (Oriolidae): *Oriolus oriolus* L. 1 ♂ ad. bőr. *Oriolus oriolus* L. 1 ♀ juv. bőr. Pintyfélék (Fringillidae): *Passer montanus* (L.) 1 ♂ bőr. *Passer montanus* (L.) 3 ♂ kitömött. *Coccothraustes coccothraustes* (L.) 2 ♂ bőr. *Coccothraustes coccothraustes* (L.) 1 ♂ kitömött. *Coccothraustes coccothraustes* (L.) 4 ♀ kitömött. *Fringilla coelebs* L. 2 ♂ bőr. *Fringilla coelebs* L. 4 ♂ kitömött. *Chloris chloris* Sharpe. 1 ♂ bőr. *Chloris chloris* Sharpe 1 ♀ bőr. *Chloris chloris* Sharpe 1 ♂ kitömött. *Chrysomitris spinus* (L.) 6 ♂ bőr. *Chrysomitris spinus* (L.) 9 ♀ bőr. *Chrysomitris spinus* L. 6 ♂ kitömött. *Chrysomitris spinus* L. 2 ♀ kitömött. *Carduelis carduelis* (L.) 1 ♂ bőr. *Carduelis carduelis* L. 1 ♀ bőr. *Carduelis carduelis* (L.) 4 ♂ kitömött. *Carduelis cardueis* (L.) 3 ♀ kitömött. *Pyrrhula pyrrhula* (L.) 4 ♂ kitömött. *Pyrrhula pyrr-*

hula (L.) 4 ♀ kitömött. *Loxia curvirostra* L. 5 ♂ bőr. *Loxia curvirostra* L. 2 ♀ bőr. *Loxia curvirostra* L. 7 ♂ kitömött. *Loxia curvirostra* L. 4 ♀ kitömött. *Emberiza miliaria* L. 3 ♂ bőr. *Emberiza miliaria* L. 3 ♀ bőr. *Emberiza miliaria* L. 3 ♂ kitömött. *Emberiza miliaria* L. 1 ♀ kitömött. *Emberiza citrinella* L. 8 ♂ bőr. *Emberiza citrinella* L. 1 ♂ bőr. *Emberiza citrinella* L. 4 ♂ kitömött. *Emberiza schoeniclus intermedius* Mich. 3 ♂ bőr. *Emberiza schoeniclus intermedius* Mich. 2 ♀ bőr. *Emberiza schoeniclus Tschusii*, Reis.-Almásy 2 ♂ bőr. *Emberiza schoeniclus Tschusii*, Reis.-Almásy 1 ♀ bőr. *Pacsirtafélék* (Alaudidae): *Alauda cristata* L. 2 ♀ bőr. *Alauda cristata* L. 2 ♀ bőr. *Alauda cristata* L. 3 ♂ kitömött. *Alauda cristata* L. 3 ♀ kitömött. *Alauda arvensis* L. 3 ♂ bőr. *Billegetőfélék* (Motacillidae): *Anthus aquaticus* Bechst. 2 ♀ bőr. *Anthus aquaticus*, Bechst. 1 ♂ kitömött. *Anthus arboreus*, Bechst. 3 ♂ bőr. *Anthus cervinus* (Pall.) 4 ♂ bőr. *Anthus cervinus* (Pall.) 4 ♀ bőr. *Motacilla alba* L. 2 ♂ bőr. *Motacilla alba* L. 1 ♀ bőr. *Motacilla alba* L. 1 ♀ kitömött. *Motacilla flava* L. 3 ♂ bőr. *Motacilla flava* L. 2 ♀ bőr. *Motacilla dombrowskii* 2 ♂ bőr. *Mászófélék* (Certhiidae): *Certhia familiaris* L. 1 ♂ bőr. *Certhia familiaris* L. 1 ♀ bőr. *Certhia familiaris* L. 3 ♂ kitömött. *Czinegefélék* (Paridae): *Sitta caesia* Mey. et Wolf 1 ♂ kitömött. *Parus maior* L. 5 ♂ bőr. *Parus maior* L. 1 ♀ bőr. *Parus maior* L. 3 ♂ kitömött. *Parus maior* 3 ♀ kitömött. *Parus ater* L. 5 ♂ bőr. *Parus ater* L. 2 ♀ bőr. *Parus ater* L. 1 ♂ kitömött. *Parus ater* L. 1 ♀ kitömött. *Parus palustris* (L.) 5 ♂ bőr. *Parus palustris* (L.) 5 ♂ kitömött. *Parus palustris* L. 2 ♀ kitömött. *Parus coeruleus*, L. 3 ♂ bőr. *Parus coeruleus*, L. 1 ♀ bőr. *Parus coeruleus* L. 5 ♂ kitömött. *Parus coeruleus* L. 1 ♀ kitömött. *Acredula caudata* (L.) Koch 5 ♂ bőr. *Acredula caudata* (L.) Koch 1 ♀ bőr. *Acredula caudata* (L.) Koch 4 ♂ kitömött. *Acredula caudata* (L.) Koch 1 ♀ kitömött. *Acredula hungarica* 2 ♂ bőr. *Acredula hungarica* 1 ♀ bőr. *Acredula hungarica* 3 ♂ kitömött. *Acredula hungarica* 1 ♀ kitömött. *Regulus cristatus*, Koch 2 ♂ bőr. *Regulus cristatus*, Koch 2 ♀ bőr. *Regulus cristatus*, Koch 3 ♂ kitömött. *Regulus cristatus*, Koch 4 ♀ kitömött. *Regulus ignicapillus* (Brhm. Temm.) 7 ♂ bőr. *Regulus ignicapillus*, (Brhm. Temm.) 7 ♀ bőr. *Regulus ignicapillus* (Brhm. Temm.) 5 ♂ kitömött. *Regulus ignicapillus* (Brhm. Temm.) 4 ♀ kitömött. *Bujkálófélék* (Timeliidae): *Cinclus cinclus* (L.) 4 ♂ bőr. *Cinclus cinclus*, L. 3 ♀ bőr. *Cinclus aquaticus*, Bechst. 1 ♂ bőr. *Cinclus aquaticus* Bechst. 1 ♀ bőr. *Troglodytes parvulus* Koch. 5 ♂ bőr. *Troglodytes parvulus*, Koch. 4 ♂ kitömött. *Poszátafélék* (Sylviidae): *Sylvia nisoria* (Bechst.) 2 ♀ bőr. *Sylvia curruca* (L.) ♂ bőr. *Sylvia cinerea* (Lath.) 1 ♂ bőr. *Sylvia atricapilla* (L.) 1 ♂ bőr. *Sylvia atricapilla* (L.) 1 ♀ bőr. *Acrocephalus turdoides* Cab. 1 ♂ bőr. *Acrocephalus turdoides* Cab. 1 ♀ bőr. *Acrocephalus phragmitis* A. Brhm. 2 ♂ bőr. *Acrocephalus phragmitis* A. Brhm. 1 ♀ bőr. *Phylloscopus trochilus* (L.) 2 ♂ bőr. *Phylloscopus trochilus* (L.) 2 ♀ bőr. *Phylloscopus rufus* Kaup. 3 ♂ bőr. *Phyllo-*

scopus rufus Kaup. 2 ♀ bőr. Turdus merula L. 3 ♂ bőr. Turdus merula L. 2 ♀ bőr. Turdus merula L. 2 ♂ bőr. Turdus merula L. 2 ♂ kitömött. Turdus merula L. 1 ♂ juv. kitömött. Turdus merula L. 1 ♀ kitömött. Turdus iliacus L. 2 ♂ bőr. Turdus musicus. L. 2 ♂ bőr. Turdus musicus L. 1 ♀ bőr. Pratincola rubetra (L.) 1 ♂ bőr. Pratincola rubicola (L.) 1 ♂ bőr. Rutililla phoenicura (L.) 1 ♂ bőr. Erithacus rubecula (L.) 3 ♂ bőr. Erithacus rubecula (L.) 5 ♀ bőr. Erithacus rubecula (L.) 2 ♂ kitömött. Luscinia luscinia (L.) 5 ♂ bőr. Luscinia luscinia (L.) 3 ♀ bőr.

Ajtai K. Gyula gyűjtése és készítményei: 18 faj Madár, 25 drb. Sólyomfélék (Falconidae): Buteo buteo L. 1 ♀ bőr. Buteo buteo L. 1 ♂ kitömött. Buteo buteo L. 1 ♀ kitömött. Archibuteo lagopus (Brünn.) 1 ♀ kitömött, Bagolyfélék (Strigidae): Syrnium aluco, (L.) 1 ♂ bőr. Varjúfélék (Corvidae): Corvus frugilegus (L.) 1 ♂ bőr. Corvus monedula L. 1 ♂ bőr. Garrulus glandarius L. 1 ♂ kitömött. Seregélyfélék (Sturnidae): Sturnus vulgaris L. 1 ♂ kitömött. Pintyfélék (Fringillidae): Passer montanus (L.) 1 ♂ bőr. Coccythraustes coccythraustes (L.) 1 ♂ kitömött. Fringilla coelebs L. 1 ♂ bőr. Pyrrhula pyrrhula (L.) 1 ♀ bőr. Pyrrhula pyrrhula (L.) 1 ♂ kitömött. Emberiza citrinella L. 2 ♂ bőr. Czinegefélék (Paridae): Parus maior L. 3 ♂ bőr. Parus maior L. 1 ♀ bőr. Parus palustris (L.) 1 ♂ bőr. Parus coeruleus L. 1 ♂ bőr. Regulus ignicapillus (Brhm. Temm.) 1 ♂ bőr. Bujkálófélék (Timeliidae): Cinclus aquaticus Bechst. 1 ♂ bőr. Cinclus aquaticus, Bechst. 1 ♀ bőr. Poszátafélék (Sylviidae): Turdus merula L. 1 ♂ bőr.

Egyéb intézeti készítmények: Strix flammea L. 1 ♂ példa, kitömte Führer Lajos. Spalax sp. váza, kikészítette Ajtai K. Gyula. Lucanus cervus L. 2 ♂ és 1 ♀ példa, anatómiai száraz készítmény, kikészítette Ajtai K. Gyula. Helix pomatia, L. 1 példa, anatómiai készítmény (alkoholban); kikészítette Ébner Sándor.

Földolgozatlan anyag: 30 drb. Gyűrűsféreg, 5 drb. Ráktéle, gyűjtötte Dr. Szüts Andor; 400 drb. Bogár, gyűjtötte Ébner Sándor és Boga Lajos.

Kolozsvár, 1910 febr. 9.

Dr. Apáthy István
igazgató.

4. Jelentés a Növénytárról.

Tisztelt Közgyűlés!

Az Erd. Nemz. Múzeum 1909.-i növénytári jelentésének az összefoglalásában rövidsége törekszem. Jóllehet az „1909“ szürke napjaink tömkelegébe fulladt „jubilaeus annus“ e múzeum életében; jelentésemet, az eddig híven fentartott szokásomtól eltérőleg, nem kötöm össze valamely múzeumi tétel bővebb fejtegetésével, mert ezzel most mértéket meghaladó módon venném igénybe a sajtó betűit.

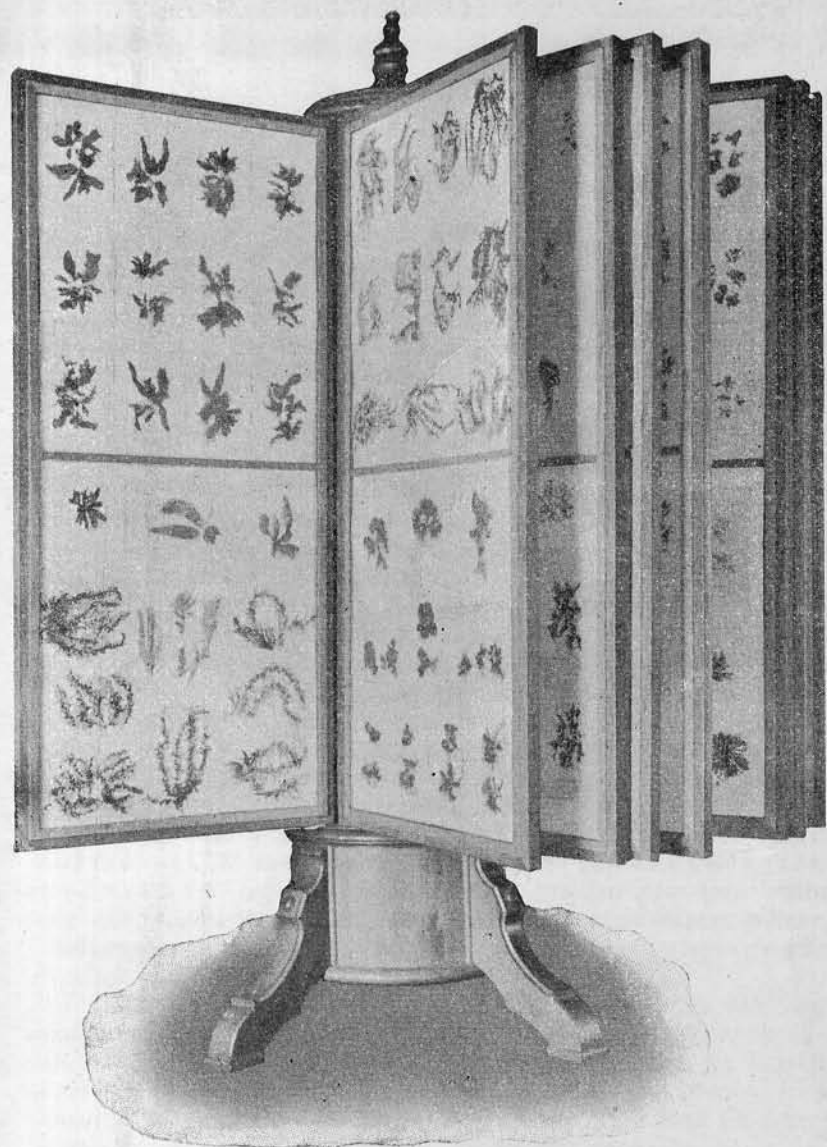
Az u. n. jubileumi nap külsőségei lezajlottak, a Múzeum egyetemére nézve, egészségtelen viszonyaink miatt fájdalom, minden pozitívus eredmény nélkül; amit azonban mi néhányan majdnem féltettünk: a jubileum komoly határjelzője, az Erdélyi Múzeum ötvenéves fennállásának „Emlék-könyve“ legalább biztosítva van. Ez emlékmű számára megírtam 1909. nyári szünideje alatt az Erd. Nemz. Múzeum Növénytára (értsd ez alatt a „herbariumot“) és a Botanikus Múzeum történetét, mai állapotát, jövőben való törekvéseink vázolásával, képekkel gazdagon díszítve. A jelentés viszonylagos szárazságának im ez adja magyarázatát.

A növénytár fejlesztésében kezdettől fogva kettős irányt követek. Az egyik, amely a „nyilvánosságra“ való hatásában mindig elveszett, a herbariumot; a másik a botanikus múzeumot illeti, amely, míg élek, dédelgetett alkotás, mert széles földön szerzett tapasztalásom szerint hatásában sokat jelent: nemzedéket formál át a magyar botanikai törekvések iránt kedvezőbb hangulatra, amely majdan nem lesz kapható oly elhírtelenkedett cselekedetre, mint amilyennek keserű emléke: a budapesti és a kolozsvári botanikus (múzeumi) kertek egyidőben történő elnyomatása!

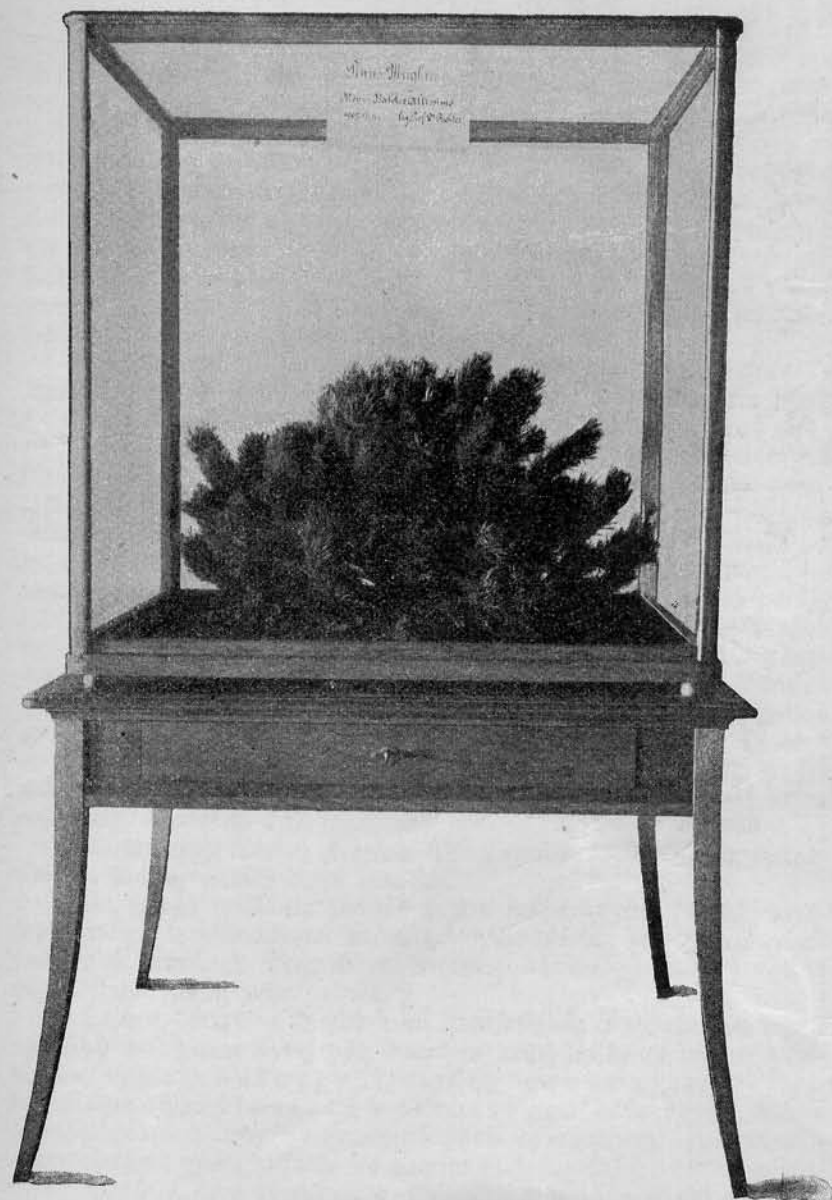
Bár e téren való közművelődési törekvéseim ez idő szerint csaknem leküzdhetetlennek látszó nehézségekbe ütköznek és ha én már-már szegre nem akasztottam botanikus kertí és múzeumi eszméim legjavát: azt MOLNÁR VICTOR vallás- és közokt. minist. állami-titkár Úrnak köszönhetem, aki belátta, hogy amit én e címen kérek, azt a külföld u. e címen sponte sua megadja.

Amióta a növénytár fennáll, a növénytári jelentéseknek segéd-személyzet merő hiányát fölpanaszoló passzusát szedésében is bátran föntarthatjuk volna. Amíg az Államkormányzat természetesnek tartja egyfelől, hogy a M. N. Múzeum egyet. tanári állást is betöltő

1. KÉP. AZ ADRIA ALGA-VILÁGA.

2. KÉP. PINUS MUGHUS A MONTE BALDO-RÓL.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

osztályigazgatói fölemelt jutalomdíjakban részesüljenek (I. Apponyi gr. 1906.-i cultus-budg. Indok. p. 103!); addig az Erd. N. Múzeum Növénytára nobile officium-ként való igazgatójának 11 évig kellett folytatnia elődei stereotypikus panaszát, hogy — végre (utóbb a math.-természettud. kar hathatós támogatásával) — legalább „szolgáltatételre való berendelés” címén nyerjem meg Péterfi Márton kolozsvári áll. el. isk. tanító és jeles szaktársunk személyében az első (s eddig egyetlen) segítő erőt. Péterfi, alighogy paedagogiai terhétől megszabadult, nyomban derekas munkát végzett a herbarium chaotikus tömegében, Fregoli módszere szerint, a principallal együtt, végig ugrálva az algologia, mykologia, bryologia, lichenologia, floristica és museologia skaláját; holott rendezett viszonyok szerint mindezek egy-egy segéderőt kívánnának meg, legalább egy-egy múzeumi segédőr személyében.

„A herbarium rendezésének évek óta huzódó kérdése — jelenti Péterfi — mindamellet a megoldás felé közeledik. Az 1909. év őszén a virágos növények közül a kétszíklevelűek kerültek rendezés alá. Mivel a felállítás alapjául szolgált NYMAN: *Conspectus Florae Europaeae* c. műve ma már sok tekintetben hiányos (így synonymiája, különösen hazai fajainkat tekintve), sokszor kifogásolható, az újabb fajok pedig hiányoznak belőle, s ez a körülmény az adnumerizálást nehézkessé és bizonytalanná teszi; az újból való felállítás (CHRISTENSEN, PARIS stb példájára) A B C-sorrendben történt. A B C-sorrendben következnek egymás után az egyes genusok s ugyanilyen sorrendben a genusokon belül a fajok. E sorrend egyrészt fölöslegessé tesz minden jelzést, másrészt megkönnyíti a növény gyors kikeresését. Minden szekrényen, illetőleg minden szekrény tagján jelezve van az első és utolsó genus, illesztve ha a genus nem végződik, a species is! A kétszíklevelűek 13 szekrényesort, negyven egyes szekrényt töltenek meg, összesen 752 rekeszszel.

A rendezett kétszíklevelűek 888 genusba 8598 fajhoz tartoznak. E tömeg 57500 lapot tesz ki.

Az egyes fajokhoz tartozó lapok mind együtt vannak, kivételt tesznek természetesen azok, amelyek NYMAN szerint bár synonymonok lennének, de a hazai irodalom tanúsága szerint önálló fajok. Ezek külön szerepelnek.”

Célom, hogy a herbariumi munkálatok a jelzett irányban mielőbb befejezést nyerjenek, részben azért is, hogy ennek alapján az egész növénygyűjtemény genus-szerinti leltára darabszám-szerű pontossággal kész legyen. Akkor kimutathatom a növény-gyűjteménynek igazgatásom alatt történt nagymértékű gyarapodását % szerint is.

Az 1909. évre esedékes gyarapodás, PÁPAI JÓZSEF egyet. tanársegéd jelentése szerint, 861 genus = 5440 herb. példa, amelyek közül a kétszíklevelűek beosztattak; az egyszíklevelűek és a cryptogamiusok a genusok betűrendes sorrendjében ezután kerülnek a törzsgyűjteménybe való beosztásra.

A gyarapodás túlnyomó részét csere útján szereztem meg; a példányok szépségét tekintve jelentékeny a szaporulat az általunk végrehajtott excursiók révén. Ezek kimutatását I. mellékleten közlöm, röviden azzal, hogy egyuttal a botanikus kert és múzeum érdekében is megtett növénygyűjtő kirándulásaink sorában kiemelkedő mozzanat a dalmáciai és a horvát-mt. baldói út; ez utóbbi alkalmával Walz Lajos botanikus kerti inspector volt fáradalmaim kipróbált erősségű osztályosa. Az excursiók sikere tekintetében névszerint is külön ide igtatandók WALZ LAJOS kert-inspector, PÁPAI JÓZSEF h. egyet. tanársegéd, PÉTERFI MÁRTON, SZABÓ ENDRE tanársegéd, KOVÁCS BÉLA tanár, MALLÁSZ JÓZSEF, RÉPÁSZKY TIVADAR gyakornok, dr. BEZDEK JÓZSEF tanár és dr. GYÖRFFY ISTVÁN tanár. Kirándulásaink kimutatását I. II. mell.-en.

1909. folyamán „szünidőt“ nem ismertünk. Különösen nem PÉTERFI MÁRTON és PÁPAI JÓZSEF (utóbbi a súlyos betegség miatt hátráltatott SZABÓ ENDRE tanársegéd teendőivel is hónapokon át megterhelhetvén), akiknek buzgó munkálkodását külön ki kell emelnem, — FARKAS KÁLMÁN erd. múz. laboranséval együtt, aki szakavatot kézzel intézi a növények felragasztását, most már 38 év óta, példás kitartással és párját ritkító ügyességgel.

A rendezés alkalmával 13 KOTSCHY-féle *Quercus*-példa került elő, amelyeket (véleményem szerint jogos) tulajdonosának, a M. N. Múz. növénytári osztályának küldöttem vissza.

Herbariumunkat tanulmány okából igénybe vették v. Tavel Helvetiából (*Asplenium Ruta muraria* lapjai); hazánkból dr. ISTVÁNFFI GY. prof. (*Uredineae*), dr. TUZSON JÁNOS (*Arabis*), dr. GAYER GYULA (*Aconitum*) és dr. RAPAICS RAYMUND (*Ranunculus*). A mi osztályunk KOVÁCS BÉLA *Carex*-tanulmányait viszont azzal segítette elő, hogy kikölcsönözte számára a M. N. Múzeumban és a Pozsonyban őrzött *Carex* collectiókat, UZONYI FERENCZ *Telekia speciosa*-ról írott és remekül illusztrált dolgozatáról remélhetjük, hogy a „Múzeumi Füzetek“ címén 1910.-ben végre megjelenhetik. Tudományos törekvéseink számára szabadabb mozgást kell biztosítanunk, a cikkek megjelenésének évszámra való megrekedése egészségtelen állapot, egyik másik cikk e miatt Budapestre is került; azért elhatároztam, hogy a „Múzeumi Füzetek“ botanikai részének független intézése tekintetében a szükséges javaslatokat megteszem.

A „jubileumi évfordulót“ a növénytár t. i. 1., a herbarium egy jelentékeny részének mintaszerű felállítással, — 2., a Múzeumi Füzetek botanikai önállósításával, — végül 3., a botanikus múzeum egy jelentékeny tagozatának a beállítással kívánja megünnepelni. Ez utóbbi pont tekintetében jeles munkatársam, PÉTERFI MÁRTON tollát illesse a szó, aki a következőket jelenti a botanikus múzeum ez újabb térhódításáról:

„Az Erdélyi N. Múzeum és az egyetemi növénytani intézet botanikus múzeumában egy évtíz alatt olyan terjedelmes múzeumi anyag gyűlt egybe, melyet a múzeumi célokat csak részben szolgáló intézeti helyiségek — alagsor egy-két helyisége és az inté-

zeti folyosó — már nem fogadhattak be. A helyiség miatt ki nem állított anyag ládákban és fiókokban felhalmozva, raktárban várta a felállítás szebb idejét. Ez az idő akkor következett be, amikor a nemzetközi orvos-congresszus tagjait Kolozsvár városa ide várta s amikor tanúságot teendő kulturális haladásunkról, immár elodázhatatlanná vált az anyagnak napvilágra való hozatala és a körülmények megengedte felállítására.

Dr. RICHTER ALADÁR egyetemi tanár, intézeti igazgató körül nézelődött és a régi színház melléképülete lett a botanikus múzeum új tagozatának helyisége. Ez a 20 m hosszú és 10 m széles nagy terem előleges javítások és tatarozások, alapos takarítás és tisztálás után augusztus elejére készen várta a múzeum tárgyait, amelyek augusztus-hó folyamán az intézeti igazgató és PÁPAI JÓZSEF h. tanársegéd intézésével aránylag rövid idő alatt föállítottak. Szeptember-hó elejére a botanikus múzeumnak ez az új tagozata teljesen rendben volt. Hathatós támogatásukért e helyt őszinte köszönet illeti meg dr. JANGSÓ GYÖRGY és dr. UDRÁNSZKY LÁSZLÓ Urakat, tud. egyetemünk 1908/9. és 1909/10. tanévi Magnificus Rectorait.

Ebben az új tagozatban láthatók a hazai fajokat felölelő dohány-gyűjtemény két szekrényben elhelyezve; itt láthatók hazánk délkeleti részeinek jellemző növényei formalinában eltéve. A formalinás gyűjtemény 6 nagy szekrényt foglal el. Az orvosi növények gyűjteményeinek folytatása 8 nagy szekrényt tölt meg. Ennek a gyűjteménynek eleje a központi egyetemen, az intézet alagsorbéli helyiségében van elhelyezve, ahonnan azonban már kinőtt. Hasonlóképpen onnan nőtt ki a mag- és termés-gyűjtemény színházi része is, mely mintaszerű, igen szemléltető felállításában 3 nagy, mindkét felől üvegezett szekrényt foglal el.

A szekrények sorai közt, a terem közepén van elhelyezve az a nagy forgó, amelynek méternél magasabb tábláin, keretekbe foglalva, üveg alatt az *Adria* alga-világát szemléltethetjük. E tarka, színeikben sokszor élénk ellentétet mutató algák egészen helyes fogalmát nyújtják a „Magyar Tenger“ alga-világának (lásd 1. képen).

Ugyancsak a terem közepén a mag- és termés-gyűjteményt tartalmazó szekrények alsó tagozatát, az ú. n. koporsó-szekrényeket foglalja el az erdélyi botanikusok ereklye- és arckép-gyűjteménye, amely ma már megközelítőleg teljesnek nevezhető. E gyűjtemény az erdélyi flóra ismeretében és kutatásában érdemes botanikusok arcképeit, eredeti növényeit, botanikus munkáik kéziratait s leveleik egy-két példáját őrzi meg az utókor számára, amely ezekhez bizonyosan nehezen juthatna hozzá.

Három nagy szekrényt a fagyűjtemény tölt meg, melynek jelentős gyarapodását jelenti az a kb félszáz tőzsdarab, melyet dr. RICHTER ALADÁR igazgató az 1909. év tavaszán Dalmácia-ból hozott volt.

Igen tanulságos és szemléltető az a csoport is, mely szintén dalmáciai eredetű s Dalmácia fa- és cserje-növényzetének jelesebb típusait (préselés nélkül) szárított példákban mutatja be. Dalmácia

xerophyton-jellegű fái és cserjéi tehát majdnem a maguk valóságában láthatók nálunk is.

Az olaszországi és tiroli határon őrt álló, classicus florájáról régtől nevezetes Monte Baldo törpefenyője — *Pinus Mughus* — e fenyőfaj minden sajátosságát előtünteti (lásd 2. képen). Az üvegszekrénybe helyezett kisebbfajta példa szépségét annak idős volta csak emeli. Hasonlóan szerkesztett üvegszekrények tartalmazzák az *Araucaria imbricata*, az *Ephedra Villarsii* és *Echinophora spinosa* természetes szép példáit. De ugyancsak így mutatvák be az *Eryngium amethystinum*, *Eryngium campestre*, *Carlina acaulis*, *Statice Gmelini* és *Statice tatarica*. Az első olaszországi tergermelléki jellemző faj, a többi a hazai flóra tagja. Az *Eryngium campestre* és *Carlina acaulis* napos, száraz talajú legelőink és réteink díszje, a két *Statice* pedig sós területeink jellemzője.

Az egész múzeumi tagozat a legalkalmasabb eszköze a szemléltetve való oktatásnak. Hazai és külföldi tárgyai mind olyanok, melyek nagyrészt az intézeti igazgató gyűjtései révén kerültek össze. A felállításra való előkészítést s a felállítást pedig maga az intézeti — bizony nagyon csekély — személyzet végezte. A tagozat gazdagságáról fogalmat nyújthat, ha fölemlítem, hogy a felállított tárgyak 24 nagy, többnyire kettős- és hármasszekrényt s 8 nagyobbfajta és több kisebb casettát töltenek meg. A casettákat házilag állítottuk elő, így péld. a 2. képen láthatót is.

A botanikus múzeum színházi tömegéhez hozzáadva az egyet. növénytani intézetben elhelyezett nagyobb tömeget, elérkezettnek láthatja bárki is azt az időt, hogy e fiatal, de már is izmos kulturális intézményünk, minél hamarabb saját tágas s tüztől stb biztos otthonában foglaljon helyet.“

Néhány főbb részletre vonatkozólag megjegyzem, hogy a a fagyűjtemény gyarapodását a III. melléklet, — a londoni 1908.-i magyar kiállításon általános elismerést aratott növényzeti csoportképeink szaporulatát a IV. mell. tünteti föl. A I. melléklet hiányos kimutatást nyújt formol-készítményeinkről, mert kellő üvegekészlet hiányában sok tárgyunk egyebet is magában foglaló üvegbe raktározódik föl. Eleven növényeink „múzeum-kerti“ gyűjteményében Dalmácia *Opuntia*i (amelyért majd letartóztattak), DEGEN nevezetes *Sibiraea croatica*-ja, MT. BALDO sok nevezetessége során a *Paeonia pubens* és a KLEK *Primula Kitabeliana*-ja stb feltve őrzött büszkeségünk.

MT. BALDO *Pinus Mughus*-ával (2. kép) az élén az ú. n. száraz-készítmények sorozatával lapokat kellene betöltenem: hisz Ragusa-Gravosa *Agave*-ja pld ma eleven nagyságában díszíti botanikus múzeumunkat. Erről leteszek. PÉTERFI jelentésén kívül egyszerűen utalok az Erd. Múz. jubileuma alkalmával kiadott könyvecske ama szakaszára, amely mogyoróhéjba foglaltan adja a ma még kevésbbé méltatott botanikus múzeum tükörképét.¹

¹ Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Múltja és Jelenje. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Tárái E. Kolozsvár, 1909. pp. 46—57.

Följegyzéseink és a vendégekönyv adatai szerint a botanikus múzeum látogatóinak száma 868 (valójában 1000-nél is több). Iskolák közül a kolozsvári ev. ref. collegium, róm. kath. leányiskola és a kolozsvári leány-otthon, — továbbá a kiskúnfélegyházi főgymnasium és a karczagi polg. leányiskola tanulóit üdvözölhettük látogatóink sorában, oktatóikkal együtt.

Helyinség, sőt a meglevők szerte-széjjel való forgácsoltsága miatt is régi húrokat kellene pengetnem. Közgyűjteményeinket mindenhol és állandóan tűzveszedelem fenyegeti!

Az új botanikus kert területe, dr. TÓTH LAJOS min. tanácsos úrral az élén és sok körültekintést igénylő munka végeztével, immár ki volna szemelve, a Kolozsvárt adott súlyos viszonyok közepette is a siker teljes garantiájával.

Talaján kihajt-e a növényházi teleppel kapcsolatos új növénytani intézet és botanikus múzeum csirája úgy, hogy a ma adott helyzet majdan rossz álmképnek tűnjék föl? — nem tudhatom, — de még mindig reméllem. E reménység valóra való váltása elvégre jogos közművelődési törekvések jelentős tégladarabja volna amaz épülethez, amely, képlegesen szólván; a „magyar nemzet egyetemleges kulturháza“, de amelynek kiépítésén mi nehányan, itt a határszéleken, sokszor szárnyaszegetten dolgozunk...

Jelentésem szolgáljon szives tudásúl.

Dr. Richter Aladár

Igazgató

* * *

I.

Formalinás készítmények.

1. Botanikus kertből származók:

Aphis amenticola (gubacs), *Coelogyne cristata* (virág), *Ginkgo biloba* (termés), *Jucca recurvata* var. *pendula* (virágzat).

2. Gyűjtésből származók:

Crocus moesiacus, *Opuntia amyclaea*, *Opuntia nana*, *Sibiraea croatica*.

3. Kolozsvári piacról származók:

Kajszin-baraczk kettős iker-gyümölcse.

II. Erdélyi nemzeti múzeumi botanikai kirándulások jegyzéke.

Sorszám	Hó	Nap	H e l y
1	Március	26—31	} Vodicza (Orsova mellett)
	Április	1—2	
2	"	20	Kolozsvár: Szénafű
3	"	22	Kolozsvár: Plecskavölgy
4	"	23	Kolozsvár: Szénafű
5	"	20—30	} Gravosa-Lapad, Valle di Breno, Insula Lacro-
	Május	1	
6	"	2	Kolozsvár: Bükk-Árpádcsúcs
7	"	8	Wien: Mödling
8	"	9	Wien: Leopoldsberg, Kahlenberg
9	"	12	Wien: Bisamberg
10	"	20	Kolozsvári Szénafű: Elővölgy, Harmadvölgy
11	"	22	Kara
12	"	24	Kolozsvár: Szénafű; Hégen (Nagyküküllő m.)
13	"	25	Kolozsvár: Szénafű
14	"	27	Túri- és Tordai-hasadék
15	"	29	Kolozsvár: Bükk
16	Junius	1	Kolozsvár: Bükk
17	"	3	Csombord és Magyarbagó
18	"	3—23	} Ogulin, Morovica, Jablanac, Carlobago, Ostaria, Arco, Mori, Loppio, Nago-Torbole, Besaquo, Brentonico, St. Giacomo, Mt. Altissimo, Tersato, Carlobago
19	"	4	
20	"	5	Csombord és Magyarbagó
21	"	8	Kolozsvár: Szénafű; Jósikatanya
22	"	9—10	Csombord és Magyarbagó
23	"	10	Pola
24	"	17	Apahida; Kolozsvár: Szénafű
25	"	18	Verespatak
26	"	20	Csombord és Magyarbagó
27	"	25	Kolozsvár: Szénafű
28	"	28	Tordai-hasadék
29	"	29	Déva: Várhegy
30	Július	7—12	Szurdukszoros, Strazsa, Zsilyecz-völgy, Pareng
31	"	8	Kolozsvár: Szénafű
32	"	9	Előpatak
33	"	10—15	Szepessümeget
34	"	13	Déva: Várhegy
35	"	14	Nagyilonda
36	"	15	Désakna

21. Ceratonia Siliqua	-----	Insula Lacroma
22. Populus sp.	-----	Insula Lesina

b) Mt. Baldo-i uton gyűjtött fák:

23. Acer monspessulanum	-----	Ogulin
24. Amygdalus communis	-----	Carlobago
25. Hedera Helix	-----	Ogulin
26. Paliurus australis	-----	Carlobago
27. Pinus halepensis	-----	Carlobago
28. Sorbus Aria	-----	Ogulin

c) Botanikus kertből származók:

29. Acer platanoides,	30. Populus pyramidalis
31. Prunus Padus	

d) Gyűjtésből származók:

32. Abies excelsa,	33. Quercus conferta.
--------------------	-----------------------

IV.

Az 1909. évben készített táblák:

I—III.	keret:	Zara vidékének tavaszi flórájából.
IV.	„	Sebenico vidékének tavaszi flórájából.
V.	„	Barone tavaszi flórája Sebenico mellett.
VI.	„	Scardona tavaszi flórája Sebenico vidékén.
VII—IX.	„	Kerka-zuhatag tavaszi flórája Spalato vidékén.
XI.	„	Salona tavaszi flórája Dalmáciában.
X.	„	Salona tavaszi flórája Spalato vidékén.
XI.	„	Spalato tavaszi flórája Almissa felé.
XII.	„	Castel Cambio tavaszi flórája Dalmáciában.
XIII—XVIII.	„	Mt. Marian tavaszi flórája Spalato mellett.
XIX—XX.	„	Gravosa tavaszi flórájából.
XXI—XXIII.	„	Gravosamelléki Ombla-völgy tavaszi flórája
XXIV—XXV.	„	Ragusa tavaszi flórája Ploce felé.
XXVI.	„	Mt. Pile tavaszi flórája Ragusa felett.
XXVII—XXIX.	„	St. Giacomo tavaszi flórája Ragusa mellett.
XXX—XXXII.	„	I. Lacroma tavaszi flórájából.
XXXIII.	„	I. Lacroma macchia-jából,
XXXIV—XXXVI.	„	Mt. Hum tavaszi flórája Mostar felett.
XXXVII.	„	Sarajevó vidékének tavaszi flórájából.
XXXVIII.	„	Sarajevói Trebevic-havas tavaszi flórája.

V.

A botanikus múzeum adakozói:

BEKE LÁSZLÓ: *Levisticum officinale*-gyökér, 2 darab Radix Saponariae (*Gypsophila paniculata*).

BETHLEN KAROLINA grófnő: 2 drb. *Cassia* sp.-termés.

FÁY ELYIRA és WERESS IRÉN: 21 különféle drogue.

FÜREDY LAJOS: 3 drb. szárított kender (óriás példányok); *Bacillus Solani*-tól megtámadott burgonyák egy üvegben.

GYÖRFFY ISTVÁN dr.: 5-féle moha; fa-kérges; 1 dobozban szűpraeparatumok; 1 drb. *Picea excelsa* torz-növés; 1 drb. *Quercus aurea* ág-összenövés.

ISSEKUTZ HUGÓ dr.: 2-féle drogue.

JUHÁSZ ÁRPÁD: 41 drb. dohány minta-csomó.

KOVÁCS MIKLÓS: 1 drb. gomba.

LENDVAY JÁNOS: 10 drb. mohás és zuzmós fa.

LISKAY JÁNOS: 13 drb. fa-kövület.

Dr. LÖRENTHEY IMRÉNÉ úrasszonytól: 1 drb. rendellenes tengeri termés és egy *Hedera*-ág Lovrana-ból.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM növénytári osztálya: 8-féle mag és egy kis gomba-collectió.

MANNSBERG ÁRVÉD br.: 2 drb. gomba.

OROSZ ENDRE: 1 drb. czimbalomverő-pálcza *Taxus baccata*-ból; 1 drb. *Taxus baccata* hasáb; 1 drb. *Rosa canina* fasciatio.

PAÁL ÁRPÁD: 2 drb. gomba.

PALERMOI botanikus kert dr. SZÁDECZKY Gy. prof. útján: 1 drb. pálma-törzs.

PÁTER BÉLA dr.: 26-féle drogue; 5-féle gyümölcs-betegség; 1-féle paszuly-betegség.

PECZNÉ GRAF ÉMMA úrasszonytól botanikai érdekű 2 víz- és 4 olajfestmény, bold. és szépemlékezetű édes atyja, GRAF JAKAB ev. ref. coll. tanár hagyatékából.

RAFFAY ZSIGMOND: Növények.

RÉGISÉGTÁRBÓL átadva: Az APAFY-ak almakereki sirboltjából kikerült koporsó-töredékek két darabja.

RÉPÁSZKY TIVADAR: 1 drb. *Picea excelsa* törzs-keresztmetszet.

RUSZ MIKLÓS: 1 drb. *Bryonia*-gyökér.

SCHILLING LAJOS dr.: *Juniperus*-törzs és tönk.

SZABÓ IMRE: *Linaria intermedia* peloriás törzse.

SZILÁGYI ZOLTÁN: 1 drb. rendellenes tengeri-virágzat; 1 drb. hármas iker-mogyoró.

TROJAN & KOPPAUER wieni czég: Kávéminták és kávéalkotórész, 1 dobozban technol. gyűjt.

TUSKE BÉLA dr.: 2 drb. fa-gomba.

5. Jelentés az ásványtárról.

Az elmúlt esztendő eseményeinek sorából fényesen kimagaslik egyesületünk félszázados ünnepéye, melynek lélekemelő részletei közül a tárunkat érdeklőket óhajtom itt érinteni. Elsősorban megemlékszem Őfelsége legmagasabb személye képviselőjének, gróf *Bánffy* György főajtónálló mester úr Ónagyméltóságának és díszes kíséretének látogatásáról gyűjteményünkben. Magas látogatónk élénk érdeklődéssel és kiváló figyelemmel nézte meg Erdély ásvány- és geológiai kincseit, ezek között különösen jó hatást tettek reá a Retyezátnak, Verespataknak és Erdély többi szép helyeinek *Melka Vinczétől* megfestett művészi képei, melyeknek társaságában nem szakember előtt is megelevenednek azok a parányi darabka képviselők, amelyeket üvegszekrényeink zárnak magukba. Nagyon érdekelték Ónagyméltóságát kiválóbb ősemlős-maradványaink is: Cervus megacerosunk, barlangi medvének stb.

A másik említésre méltó esemény 50 éves jubileumunk alkalmával az, hogy megírtuk elődömmel, dr. *Koch* Antal budapesti egyetemi tanár úrral Tárunk 50 éves történelmét. Habár a szerkesztő kívánságának megfelelőleg csak a kiváló események vannak megörökítve ebben az ismertetésben, mégis Tárunkra vonatkozó több fontos részletet ment meg az elfeledéstől és összefüggő képét adja a Tár életének és fokozatos fejlődésének.

Ha már most a multnak több tekintetben vonzó képe, gyors fejlődése után Tárunk legközelebbi jövőjére gondolunk, akkor bizony post equitem sedet atra cura! Mert azok a bajok, amelyeket régebbi jelentésünkben többször panaszoltam, most már a legkomolyabb akadályokat gördítik tárunk nyugodt fejlődése útjába. Odáig jutottunk, hogy gyűjteményünkben nincs többé egyetlen szekrény a további szaporodás befogadására, de nincs hely sem a mindig nehezebben megszerezhető szekrények számára, úgy, hogy már most csak a közönség előtt elzárt földközi helyiségeinkben tudunk még a kezelhetőség és a tisztaság veszélyeztetésével néhány szekrényt beszorítani.

A másik nem kevésbé lehangoló, sőt szégyenletes dolog az, hogy fiatal, buzgó, tudományos munkásainknak Tárunkra vonatkozó jóra való dolgozatai, ha azokat mint doktori értekezéseket saját költségükön nincsenek kényszerülve kinyomatni, akkor azok a különböző fiókokban rekednek meg. Ezzel mesterségesen visszafojtjuk Tárunk anyagának nagyon is szükséges feldolgozását, amely

a jelenlegi viszonyok között, midőn Tárunknak egyetlen rendes fizetéssel bíró tisztviselője sincs, különben is gyengén halad előre.

Rá kell mutatnom ezekre a hovatovább, annál nagyobb veszedelemet magukba rejtő körülményekre, mert igen kevés kilátás van arra, hogy a közel jövőben ezeken segítve lesz, a belőle származó bajokért pedig a felelősséget nem vállalhatom magamra.

Gyűjteményünk 1909. évi gyarapodását *gyűjtéseink* felsorolásával kezdem meg, mely úton ez évben is a legtöbb tárgy került Ásványtárunkba. Ilyen módon szaporodott gyűjteményünk:

1. Jádvölgy-, Lóró-, Nagysármás-, Meződomb-, Mezőszentgyörgy-, Mezőbáld-, Kisczell-, Óbuda-, Kiskapus-, Marótlaka-, Székelyó-, Szkrind-, Rekeczel-, Nagykalota-, Vaskóh-, Alvácza-, Nagyhalmágy-, Brád-, Vajdahunyad-, Gyalár-, Déva-, Hidegszamos-, Miskolcz-, Tapolcza-, Lugano-, Caronna-, Maroggia-, Bellinzona-, Göschenen-, Amsteg-, Axenstein-, Luzern-, Littau-, Grindelwald-, Sepsi-sz.-györgy-, Sugas-, Bodola-, Nyén-, Keresztyénfalva-, Bucsecs-, Komolló-, Fel-doboj-, Előpatak-, Tusnád-, Szentannató-, Kukojszás-, Málnás-, Zsibó-, Paptelek-, Róna-, Dubova-, Újbánya-, Gioja Tauro-, Palmi-, Rosalia-, Milazzo-, Lipári-, Stromboli-, Vulkanó-, Palermo-, Girgenti-, Caltanissetta-, Syracuse-, Messina környékéről, az én gyűjtésemből 721 darabbal.
 2. Borberek-, Karna-, Akmár környékéről, dr. Szentpétery Zsigmond gyűjtéséből --- --- --- --- 20 „
 3. Kolozsvár-, Torda-, Kolozs-, Parajd- és Szováta környékéről, dr. Balogh Ernő gyűjtéséből --- 75 „
 4. Kapnikbánya-, Hidegszamos-, Melegsza-mos-, Hesdád és Kisfenes környékéről, dr. Papp Simon gyűjtéséből --- --- --- --- 153 „
 5. Árkos-, Bölön-, Sepsiszentgyörgy környékéről, Kiss Ernő gyűjtéséből --- --- --- --- 150 „
 6. Tusnád környékéről, Barabás Tibor gyűjtéséből 50 „
 7. Gyerővásárhely környékéről, Hoffer András gyűjtéséből --- --- --- --- 20 „
- A gyűjtésekből származó évi szaporodás tehát 1189 darabot tesz ki.

II. *Vétel útján* szaporodott gyűjteményünk:

			korona értékben
Franz Thumától, Brűx,	--- --- --- ---	40 drb. tárgy	52·29
Foote Mineral Cotól, Philadelphia	--- ---	16 „ „	252·50
Foote Mineral Cotól, Philadelphia	--- ---	15 „ „	232·50
Grebel, Wendler et Co.-tól, Genéve	--- ---	36 „ „	278·86
Grebel, Wendler et Co.-tól, Genéve	--- ---	57 „ „	531·34
Themák Edétől, Temesvár	--- --- --- ---	11 „ „	92·72
Dr. F. Krantzól, Bonn	--- --- --- ---	1 „ „	10·94
M. kir. bányahivataltól, Abrudbánya	---	2 „ „	681·02

		korona értékben
C. Drooptól, Dresden Plauen	15	218·89
L. Fils D'Emile Deyrolle, Páris	100	195·46
V. Frictől, Prag	16	166·42
Det norske Bergselskabetól, Christiania	15	278·19
Melka Vinczétől, Kolozsvár	1	300·—
J. Böhmtől, Wien	1	20·—
tehát összesen		326 drb. tárgy 3311·13

III. *Ajándékozás útján* gyarapították gyűjteményünket:

Dr. Békésy Károly Kolozsvár környékéről	4	drb. tárggyal
Dr. Gaál István Rákosd környékéről	22	" "
M. Kovács Géza Révről	1	" "
Dr. Richter Aladár Birmingham és Carlomagóból	2	" "
Dr. Vajna Izidor Akmárról	1	" "
Illés Sándor Körispatakról	5	" "
Dr. Csérer Lajos Rohonc környékéről	18	" "
Orosz Endre Kérd és Apahida környékéről	4	" "
Ornstein József Szamosujvár környékéről	1	" "
Fekete Nagy Béla Gyöngyöspata környékéről	7	" "
Polák Gaston Keresztényfalva környékéről	2	" "
Vas András Felsőszentmihályfalváról	1	" "
Dr. Szádeczky Gyula Felsőbánya környékéről	15	" "
Binder Hans Szohodol környékéről	2	" "
Bodnár János Macskamező környékéről	10	" "
összesen		95 drb. tárggyal

IV. *Meghatározásra beküldött* anyagból szaporodott gyűjteményünk:

Fischer Bélától Nagycsalambfalváról	5	darabbal.
Leitner Sámuelről Kissebesről	19	"
Máv. építő felügyelőségtől és Török Kálmántól a gyergyóditrói vasút mentéről	29	"
Farkas Istvántól Kisbányáról	1	"
Máté Istvántól Kisfenesről	3	"
Br. Bálinttól Józseftől Nyárádszeredáról	1	"
Ullmann Ferencztől Karácsról és Újbarestről	3	"
összesen		61 darabbal.

Tehát az egész évi szaporodás 1671 darabot tesz ki.

Gyűjteményünk tárgyainak tudományos feldolgozására és közlésére vonatkozólag jelenthetem, hogy Verespatak közeteiről a magyarhoni földtani társulat 1909. márczius 3-iki szakülésén előadást tartottam, mely előadásom a Földtani Közöny XXXIX. k. 336—362. l. és németül „Über die Gesteine von Verespatak“ cím alatt a Földtani Közöny XXXIX. k. 436—464. l. geologiai térképpel és 4 táblával jelent meg, Budapesten 1909.

Dr. Szentpétery Zsigmondnak „A persányi hegység meso-

zoicus eruptivus kőzetei, különös tekintettel a földtani viszonyokra“ cz. munkája a Múzeumi Füzetek IV. k. 27—81. lapjain, németül „Die mesozoischen Eruptivgesteine der südlichen Hälfte des Persányer Gebirges, mit besonderer Berücksichtigung der geologischen Verhältnisse“ czímen a Naturwissenschaftliche Museumshefte Bd. IV. pp. 82—144. geologiai térképpel jelent meg, Kolozsvár, 1909.

Dr. *Balog Ernő* előadást tartott a természettudományi szakosztály 1909. decemberi szakülésén, „Quarcz Erdély felsőmediterrán korú gypszeiben“ czímen.

Tüske Bélának „Offenbánya környékének geologiai és petrographiai viszonyai“ cz. 43. lapra terjedő doctori értekezése geologiai térképpel a szerző költségén jelent meg Kolozsvárt, 1909.

Papp Simonnak „A Gyalui havasok Cercul Dobrinului, Marisel, Prizlop és a Vrf. Cheruluj közötti részének kőzettani és geologiai viszonyai“ cz. 74. lapra terjedő doctori értekezése geologiai térképpel és 4 táblával a szerző költségén jelent meg Kolozsvárt, 1909.

Hoffer Andrásnak „A Kiskapus és Gyerővásárhely közötti terület geologiai viszonyai, különös tekintettel az eruptivus kőzetre“ cz. 53. lapra terjedő doctori értekezése geologiai térképpel a szerző költségén jelent meg Kolozsvárt, 1909.

Dr. *Vadász Elemér* budapesti egyetemi tanársegéd, a múlt évben Sepsiszentgyörgy környékén gyűjtött kőületeinket tette tudományos feldolgozás tárgyává. Erre vonatkozó értekezése rövid időn belül meg fog jelenni.

Kiss Ernő a Sepsiszentgyörgy vidéki kárpáti homokköveket dolgozza fel.

Ezenkívül többször tartottunk népszerű bemutató előadásokat gyűjteményünkkel kapcsolatban a múlt év folyamán is.

Az Ásványtár látogatóinak száma 1909. évben 726 volt.

A jelentésnek tudomásulvételét kéri

Kolozsvár, 1910. február 9-én.

Dr. Szádeczky Gyula,
Igazgató.

A szakosztályok működése 1909-ben.

1. A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztály jelentése.

Tisztelt Közgyűlés! Az elmúlt 1909-ik év egyesületünk életében nevezetes forduló pont volt. 50 éve múlt, hogy elődeink a magyar tudomány és műveltség menedékéül az *Erdélyi Múzeum-Egyesületet* megalapították. És erről nekünk megfelelkezni nem lehetett. Nemcsak nem lehetett, de nem is volt szabad. E nevezetes évforduló megünneplését parancsolta nemcsak az alapítók iránt érzett kegyelet és nemcsak az az öröm, a mely nagy és nemes intézmények fennállásán és virágzásán minden becsületesen érző szívet elfog és ünnepelni készít; de parancsolta egyenesen az életöszön. Meg kellett mutatnunk, hogy élünk és hogy megértettük az alapítók nemes szándékait. Jeleznünk kellett, hogy készek és hajlandók vagyunk arra a honfoglaló és nemzetmentő munkára, a mely nemcsak 50 évvel ezelőtt volt időszerű, de úgy látszik, az a mi sorsunk, hogy mindig az legyen. Minden év szolgált tanulsággal; de talán éppen a jubileumi év mutatta meg leginkább, hogy önállóságunk, alkotmányos szabadságunk és ezeken épülő nemzeti becsületünk ma sincs erősebb biztosítékokkal körülvéve, mint volt 50 év előtt. És ha tán elfeledtük volna, éppen a mai napok figyelmeztetnek rá, hogy nincs nekünk más igazi fegyverünk, mint a művelődés és nincs más menedékünk, mint ezt szolgáló intézményeink. A papírra írt törvény elhalványul, a századokig érvényes jogszokás elavul, ígéretetek, fogadalmak elröppennek, népek és nemzetek rokonszenve megváltoznak, de a szorgalmas munkával gyűjtött szellemi és erkölcsi erő olyan alap, melyen minden körülmény között becsülettel meg lehet állani.

Igaz szívbeli örömmel vettünk hát egyenként részt, — ki több, ki csekélyebb mértékben — azok munkájában, a kik egyesületünk jubileumi évét minél emlékezetesebbé s a lelkekben minél maradandóbbá igyekeztek tenni. Még nagyobb lelki öröm fogott el, mikor a különböző ünnepeken felvonulni láttuk mindazokat, a kik szellemi és anyagi erejüknel fogva tudományos és társadalmi életünk legfőbb irányítói.

Akkor is éreztük, most a beszámolás pillanatában még erő-

sebben érezzük, hogy illendő volna, ha anyaegyesületünk jubeliumi éve és a vele együtt járó lelkes hangulat szakosztályunk múlt évi munkásságán is meglátszanék. Úgy kellene lenni, hogy szakosztályunk az előbbi éveknél fokozottabb és eredményesebb munkával ünnepelje meg az anyaegyesület ötven éves évfordulóját. De szakosztályunk múlt évi életében egy pár olyan fordulat és változás történt, a mely rajtunk kívül álló okokból rendes folyását megakasztotta s bizonyos tekintetben a felmutatható eredményt az előbbi évekenél hátrább vetette.

1909 január 11-én tartott tisztújító közgyűlésünkön dr. *Erdélyi Pál* a neki újra felajánlott titkári állást, tekintettel szakosztályi folyóiratunk szerkesztésével járó ejfoglaltságára, nem fogadta el. Három évig viselte a kettős feladattal járó kettős terhet s oly időben, a mikor ezen felül az új szervezettel járó kezdet nehézségeit is le kellett győznie; a mikor az útbaindítás, alapozás, a vezető gondolatok, elvek megállapítása és kitűzése kétszeres gondot és a legfigyelmesebb körültekintést követelte tőle. Az ő nyugodt, rendszerető munkásságának hiányát megéreztük már a múlt évben s bizonyára meg fogjuk érezni a jövőben is. Én, a ki nyomába próbáltam lépni, abban a biztomban tettem, hogy mint életem más viszonylataiban eddig tette, ezen a helyen, ebben az állásban is támogatni fog barátilag, atyailag intő, útbaigazító tanácsaival, a melyeket eddig is mindig hálás szívvel fogadtam s ezután is hálás szívvel veszek és kérek. A szakosztály pedig megnyughatik abban, hogy a mit benne, mint titkárbán, elvesztettünk, kamatostól visszanyerjük benne, mint szerkesztőben. Nem elszakadt tőlünk, nem félreállt a munka és a feladat nehézségei elől, csupán egyszerűsítette feladatait, szűkebb körre vonta munkássága célját, hogy annál mélyebbre szántson s szakosztályunk és egyesületünk nemes célzatait annál eredményesebben szolgálja.

Még nagyobb rázkodást okozott szakosztályunk életében mindenkitől szeretett és becsült elnökünknek halála. Dr. *Szamosi János* azok közé tartozott, a kik már velük született természetüknél és egész világnézetüknél fogva kiválóan alkalmasak közművelődési és tudományos egyesületek vezetésére. A szó igaz értelmében emberbecsülő volt, s azért mindenki szerette; ellenséges érzület benne soha senki iránt egy szemernyi sem volt s azért minden száva bizalmat, minden cselekedete becsülést keltett. Derült, igaz bölcseségen alapuló világnézlete megőriztette vele életének előhaladati korában is azt a nemes lelkesülést és kicsinyek-nagyok iránt való egyaránt szives érdeklődést, mely rendesen csak az ifjú kor sajátja s az élet lehajlásában közömbösséggé vagy éppen ridegséggé szokott változni. Tudományának életerejének legjavát szentelte egyesületünknek s emléke közöttünk mindig kedves marad.

Az elnökünk halálával ért veszteséget pótolhatja, hogy a megüresedett elnöki székre lelkes és ügyeszerű új elnököt sikerült találnunk, kiben szakosztályunk fejlődésének, eredményes munkásságának komoly biztosítékát látjuk.

Az 1909 május 22-én tartott szakosztályi közgyűlés egyhangulag dr. *Schilling Lajost*, anyaegyesületünk főtitkárát választotta meg szakosztályi elnöknek. A ki, bár az anyaegyesület igazgatásának terhei is jórészt az ő vállára nehezdednek, engedelmeskedett az őszinlén megnyilatkozó bizalomnak s felvette ezt a kötelességet is. Úgy érezzük, hogy bár munkaerejét nagyon lekötötte az anyaegyesület, mégis kedves kötelességnek tünt fel előtte: szolgálni szakosztályunknak. Eszébe jutottak a 30 év előtti idők. A miket akkor, mint szakosztályi titkár, eltervezett, azok az elszánások, valóra vált remények és be nem tölt várakozások egészen idáig kísérték, körülzsongták s rábeszélték, hogy a mi akkor nem vált valóra, próbálja megvalósítani most.

A jubiláris esztendőnek volt még egy nevezetes eseménye, az, hogy szakosztályunk eddigi vándorlása és bolyongása után végleges otthonát találta meg az egyesületi és egyetemi könyvtár új palotájában. A berendezkedéssel járó bajok miatt az előadó terem, melyben felolvasó üléseinket tartjuk, még nem állott rendelkezésre, a mi szintén közre játszott abban, hogy az év első felében üléseinket nem tartottuk meg a régi rend szerint.

Ezek a jelzett változások az okai, hogy felolvasó üléseinket csak október hóban kezdtük meg s így mindössze csupán 3 felolvasó ülést tarthattunk a következő tárgyakkal:

- I. Október 27-én: 1. Elnöki jelentés. 2. Jelentés a Kovács Sámuel-féle pályázatról. 3. A hazai kisorozok zenéje. Fonográffal gyűjtötte és bemutatta: Seprődi János.
- II. November 24-én: Dr. Erdélyi Pál: Az új egyetemi könyvtár ismertetése vetített képekkel. Előadás után a könyvtár megtekintése.
- III. December 15-én: 1. Sándor Imre: Az erdélyi 1809-iki nemesi fölkelés. 2. Schilling Gábor: A Bodzaspatak rejtélyes megfordulása. Vetített képekkel.

E csekély számú felolvasó üléssel szemben szolgáljon vigasztalásul, hogy az elmúlt évben az egyetemi könyvtár előadó termében felolvasásaink számára állandó, jól és kényelmesen felszerelt helyiséget nyertünk, s hogy szakosztályi életünk másik fontos tényezője, a folyóirat, a múlt évben is akadály nélkül megjelent.

Folyóiratunk jelenleg 750 példányban jelenik meg, összesen 28 $\frac{1}{2}$ íven. Ebből 80 csere-, 24 tiszteleti, 32 pedig hirdetési példány. Előfizetőknek és szakosztályi tagoknak 544 példányt küldünk el. A megmaradt 70 példányt raktáron őrizzük. Cserepéldányképpen a szakosztály a könyvtárnak 16 művet 18 kötetben és 1 folyóiratot 33 kötetben szolgáltatott át.

Folyóiratunk ügyének szellemi részével a szakosztály a legteljesebb mértékben elégedett lehet. Tudományos színvonala, kritikai irányának komolysága széles körben olyan tiszteletet és becsülésszerzett, mely továbbra is csak a legszebb reménnyel és várakozással tölthet el mindnyájunkat. Kell-e erre nézve más példát is

felhoznom, mint azt a 11 ívnél nagyobb terjedelmű füzetet, melyet dr. Pósta Béla tiszteletére barátai és tanítványai állítottak össze? Emléke ugyan ez a tanítványi ragaszkodásnak, a baráti ézelemnek; de egyszersmind fényes erőpróba is volt, a mely szakosztályunk életében kiemelkedő mozzanat, de a tudományos életben sem maradhat hatás nélkül.

Kár, hogy — a mint szerkesztőnk jelentéséből is kitűnik — anyagilag nem tudjuk olyan állapotba hozni folyóiratunkat, minőt megérdemel, s minőre céljai eléréséért szüksége is volna. Jelenleg, tisztán a szerkesztő utánjárásából és önzetlenségéből nem olyan aggasztó a helyzet, mint az újjá szervezés első éveiben volt. Azóta a 2200 K évi átalányhoz a szerkesztő 1000 K állami segélyt s hirdetési díjak útján majdnem ismét 1000 K bevételt szerzett. Ezek ma szűkösen ugyan, de kifutnák a költségeket, ha az előbbi évek terhe nem nehezednék rá.

Szerkesztőnknek mindjárt kezdetben az volt az alapelve, hogy bár maga a szerkesztés és kiadás munkáját teljesen ingyen végzi és végezteti, a munkatársaknak tiszteletdíjat ad, mert csak úgy lehet szabad keze a folyóirat irányának megszabásában és színvonalának emelésében. A terjedelmet sem szabhatta nagyon szűkre, az évi 2200 általány keretei közé, mert különben nem remélhette, hogy tartalmi gazdagság és kiállítás tekintetében versenyezhesen a már régebben élő és rendes javadalomban részesülő folyóiratokkal. Eleinte és egyszerre a hirdetések sem hozhattak tetemesebb hasznot. Ime, ilyen okok teremtették meg azt az anyagi terhet, mely az előbbi évekből átjőve, jelenben is ránk nehezedik. Ettől megszabadulni legfőbb óhajtásunk. Jelentésemet azzal a bizakodással végzem, hogy sikerülni is fog.

Seprődi János,
szakosztályi titkár.

2. A természettudományi szakosztály jelentése.

Az 1909. év szakosztályunk életében az eddig megszokott keretek közt folyt le. A munkatársak csekély számától és anyagi eszközeink szűkösségtől megszállott korlátok között tehetett csupán eleget szakosztályunk a lefolyt évben is azoknak a feladatoknak, melyeket az alapszabályok és az ügyrend elébe tűznek: tudniillik az Erdélyi Nemzeti Múzeum természeti tárai anyagának tudományos földolgozása, népszerű ismertetése, a természettudományok szakszerű művelése és terjesztése tekintetében.

Kimagasló mozzanata volt szakosztályunk életének a Darwin Károly születésének 100-ik évfordulója alkalmával rendezett ünnepélyes ülés, melynek keretében dr. *Fabinyi Rudolf* elnöki megnyitójában méltatta a tudós munkásságának hatását és jelentőségét, dr. *Apáthy István* „A félreértett Darwin” címmel elmondott elő-

adásában pedig a nagy természetbölcselelő és búvár félremagyarázóit tanait ismertette, az egész város művelt közönségének nagy arányban megnyilvánult részvételével. Ezen az ülésen kívül volt négy szakülésünk, melyen 8 felolvasó 9 tárggyal szerepelt.

Folyóiratunkból, a Múzeumi Füzetekből az 1907. évi I—II. füzet elhagyta a sajtót s megjelent az 1909. évi I. füzet is. Kiadásra készen van az 1906. évi folyam befejező füzete, az 1907. évi utolsó, az 1908. évi első és az 1909. évi évfolyam összes hátralévő füzetei. Az egyesület közgyűléséig ezek remélhetően tagtársaink kezébe jutnak. Az 1909. évi eddig megjelent füzetben a természettudományok népszerűsítése is helyet talált, a mint azt szakosztályi közgyűlésünk egy éve kimondotta.

Nem volt azonban lehetséges a szerkesztőknek és szerzőknek az ügyrendünkben megszabott tiszteletdíjakat kiszolgáltatnunk, sőt a fordítónak járó díjat is csak kivételesen, egy esetben utalhattuk ki. Lehetetlen ugyanis az európai tudomány színvonalán álló tudományos folyóiratot, idegen nyelvű fordításokkal vagy kivonatokkal, megfelelő táblákkal ellátva, évi átalányunkból fenntartani. Erre az egyesület választmányához, az államsegély fölemelése ügyében intézett beadványunkban is részletesen rámutattunk. Hogy mennyire igaz ez, számadásunkból is kitűnik.

Rendelkezésünkre állott ugyanis az 1909. évi átalány	K	2200.—	fillér
A múlt évről áthozott maradvány	---	---	---
		3652.82	„
	együtt K	5852.82	fillér

Ebből kiadatott az 1909. évben:

1. Meghívókra, irodai szükségre	---	---	---	K	11.40	fillér
2. Postaköltségre és csomagolásra	---	---	---	„	58.44	„
3. Szolgának	---	---	---	„	40.—	„
4. A Múzeumi Füzetek képeire	---	---	---	„	1117.48	„
	kiadás összesen	---	---	„	1227.32	„

maradvány volna 4625 korona 50 fillér.

Azokban ez összeg terhére a következő kiadásokat kell a közel jövőben teljesítenünk.

1. Fordítói díjra kiadandó	---	---	---	---	K	124.—	fillér
2. Képekre a Múzeumi Füzetekhez	---	---	---	---	„	295.51	„
3. A M. F. kiszedett íveinek nyomtatásáért	---	---	---	---	„	1740.—	„
4. A hátralékos 288 oldalra menő M. F.-ért	---	---	---	---	„	1152.—	„
5. A készen álló füzetek borítékáért, fűzéseért	---	---	---	---	„	400.—	„
6. A most munkába vett	---	---	---	---	„	200.—	„
	összesen	---	---	---	„	3911.51	„

A fennmaradó 713 korona 99 fillér alig elegendő a most munkába vett füzetekhez tartozó képek elkészíttetésére; ezért, bár a múlt évi közgyűlésünkön választmányunk kilátásba helyezte, a szerzőknek és szerkesztőknek a megillető díjazást ki nem fizethetjük. A mi összeg megmaradna, azzal első sorban a fordítói díjakat fogjuk kiegyenlíteni.

Ilyen viszonyok közt a folyóiratot kellő színvonalon álló közleményekkel ellátni alig lehet. Hogy legalább megjelenését gyorsíthassuk s így könnyebben juthassunk közölni valóhoz, kimondottuk közgyűlésünkön a választmány kezdeményezésére, hogy 1910-től kezdve a Múzeumi Füzetek szerkesztésére a három természeti tár igazgatóját kérjük föl. A növénytani közlemények szerkesztését és kiadását dr. *Richter Aladár*ra, az ásvány- és földtani közleményeket dr. *Szádeczky Gyulára*, az állattani és általános természettudományi közleményeket dr. *Apáthy Isvánra* bíztuk, oly módon, hogy egymástól a szerkesztők teljesen függetlenül működ-hessenek. A szakosztály folyóiratára szánt összegből részükre 600—600 koronát, az állattár igazgatójának ezen felül még 100 koronát bocsátottunk rendelkezésére, utólagos elszámolás kötelezettsége mellett. A folyóirat egysége érdekében csupán azt kívánjuk meg, hogy a különböző kiadványok év végével közös kötetbe legyenek összefoglalhatók.

Ez által lehetővé válik, hogy a szakosztály a maga egészében ápolhassa továbbra is a csereviszonyt és viszont a táruk a saját közleményeik útján szintén léphessenek csereviszonyba. Természetesen a csere eredménye ezután is az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárát illeti.

Az 50 éves jubileum rendezésében szakosztályunk tagjai útján vett részt; külön emléket munkásságában az alapítás évének nem állított. Hogy az érdeklődés szakosztályunkkal szemben még sem csökkent az elmúlt évben sem, annak jele, hogy a belépett új tagok közül 10 szakosztályunkhoz csatlakozott.

Kolozsvárt, 1910., febr. 4.

Szabó Imre,
szakoszt. titkár.

3. Az orvostudományi szakosztály jelentése.

Tisztelt közgyűlés!

Az Erdélyi Múzeum Egyesület orvostudományi szakosztályának 1909. évi működése épp úgy mint az előbbi évé, főképpen a szakülésekre szorítkozva fejti ki tudományos munkásságát s örömmel mondhatjuk, hogy e csapáson haladva találja meg igazi hivatását, az orvosi tudomány művelését, továbbfejlesztését és azon nem kicsinylendő eredményt, hogy sikerül hovatovább mind több és több tagjában felébreszteni a tudományos munkálkodás iránti kedvet.

Hetenként tartott szaküléseink érdekességét és értékességét mi sem bizonyítja jobban, minthogy előadóink most már nem az ürességtől kongó teremben, hanem zsúfolásig telt padsorok előtt tartják meg előadásaitak.

Szaküléseink munkásságának széles körben való ismertetéséhez kiadványainkon kívül nagyban hozzájárul az is, hogy üléseink jegyzőkönyvi kivonata az „Orvosi Hetilap“-ban egész terjedelemben, a „Gyógyászat“-ban, a „Budapesti Orvosi Ujság“-ban bő kivonatban, üléseink után hamarosan publikáltatik, a „Pester medizinische-chirurgische Presse“ pedig német nyelven szintén bő kivonatban referál felolvasó üléseinkről.

Ez év folyamán három füzetünk jelent meg és pedig az 1908. évre szóló 3-ik füzet, a melyet 1909. januárius havában küldöttünk szét, és az 1909. évre járó két első füzet.

E három füzetben 9 szerző 10 eredeti dolgozata és a jegyzőkönyvi kivonatok vannak közölve. A ma már szintén készen lévő 1909. évi harmadik füzet három eredeti közleményt tartalmaz a jegyzőkönyvi kivonatokon kívül.

E füzetek 257 oldal magyar és 90 oldal „revue“ terjedelemben jelentek meg.

Szaküléseink tárgysorozata az előbbi évekhez képest örvedetes haladást tüntet föl, különösen a szaküléseinken munkálkodóknak száma növekedett lényegesen.

Ez évben is 25 szakülésünk volt, ép mint az előzőben, csakhogy míg az előbbi év szakülésein 25 szerző működött közre, ez évben 38-an vettek részt a szakülések munkásságában. Az előbbi év 18 eredeti közleményével szemben ez évben 22 előadást tartottak. Beteg-bemutatás pedig a múlt évi 41-el szemben ez évben 53 esetben volt.

Makroszkopikus és mikroszkopikus készítmény-bemutatás részletes ismertetéssel kísérve 13 esetben történt.

Ez adatok eléggé mutatják, hogy ha anyagi viszonyaink engednék „Értesítőnk“ nem a mostani keretben, hanem sokkal terjedelmesebben jelenhetné meg, hiszen a szaküléseinken előadott dolgozatoknak több mint fele, kényszerűségből az értesítő mellőzésével részint magyar, részint német szaklapokban publikáltatik.

Szakosztályunk pénztárának állása a szakosztályi közgyűlés napján 1910. februárius 5-én a következő:

Összes bevételünk az 1908. évi maradvánnyal együtt K 2763.49 fillér

Kiadás	-----	„ 2005.55 „
	Pénztári maradvány	--- -- „ 757.94 „

Ez összeg éppen fődözi a még ki nem egyenlített 1909. évi III.-ik füzet költségét.

Jelentésem tudomásul vételét kérve, vagyok a t. közgyűlésnek alázatos szolgálója

Kolozsvárt, 1910. februárius 9.

Dr. Jakabházy Zsigmond,
az orvostudományi szakosztály titkára.

4. A jog- és társadalomtudományi szakosztály jelentése.

Tisztelt Közgyűlés!

Összefoglalva ismét egy immár lepergett évnek szakosztályunkra vonatkozó eseményeit, eszembe jutnak fáradhatatlan szellemű elnökünknek az őszi idény szakosztályi megnyitójában mondott szavai: „A múlt története a mi tanító mesterünk. Tőle kérjük: honnét indultunk, hová kell igyekeznünk?” Ez a mondás kifejezi híven szakosztályunk életét is annak negyedik esztendejében. Bár a munkában ügyrendünkben kijelölt irányokban haladunk, a szakosztályunkban rejlő erő és a körülöttünk alakuló élet mindegyre új s mind nagyobb feladatokra hív fel minket. Szakelőadásainknak körét az elmúlt évben az ismereteknek arra a területére is kiterjesztettük, amelynek kincsei az érdeklődő magyar közönség előtt még csaknem teljes homályban vannak, holott azok, Európa tudós világát és közönségét minden nappal szélesbülő körben foglalkoztatják. Ez előadások alapján megindult munka a tudományos anyagok olyan gazdagságát vetette felszínre, hogy azoknak közlebről megjelenő kiadványa szakosztályunknak maradandó becsű tudományos alkotása lesz. Az iskolán kívül eső tanítást egy újabb erős szervezettel erősítettük, kiterjesztve az oktatás üdvös munkáját társadalmunk egyik igen jelentős csoportjára: a kereskedelmi alkalmazottakra. Néphivatalunk állandó, munkaképes szervezetet nyert. Születésénél bölcsője mellett állottunk, kifejlődésében támogattuk a szakosztályunkból tavasszal kivált Erdélyi Pártfogó Egyesületet, amelynek nagy energiájú munkásai már csaknem az egész erdélyi részre kiterjesztették a züllött vagy büntözésnek kitétt fiatalok parti pártfogását teljesítő áldásos szervezetüket. Ugyancsak szakosztályunk támogatásával alakult meg tavasszal városunkban a Magyar Társadalomtudományi Egyesület Kolozsvári Helyi Bizottsága s az esztendőt egy Társadalmi Telep megalkotásának komoly tervezetével fejeztük be. Ezek a röviden összefoglalt eredmények az erőnek kétségtelen jeleit mutatják.

Legyen szabad ennek az 1909. évi munkának rövid adatait is közölni.

Szakosztályunk 1909-ben négy *ülést* tartott, amelyen négy előadó ugyanennyi előadással vett részt. Előadóink sorában új nevek láthatók, s az előadások tartalmi gazdagsága és változatosága őszinte örömmel tölthet el mindnyájunkat. I. Februárius 6.-án *Szterszky Vincze* dr., m. kir. pénzügyi tanácsos: A magyar egyes adók reformja.

II. Március 20.-án *Palágyi Menyhért* dr. egyet. m. tanár: Marx tanítása.

Az őszi időszak programjába szakosztályunk a babylóniai és az egyptomi emlékek ismertetésére öt előadást vett fel, amely előadások ama korok és népek műveltségének főként jogi ágával foglalkozzanak. De, hogy ez érthetőbb legyen, az előadások közül

kettő általános tartalmú legyen, amelyeknek egyike Hammurabi híres törvénykönyvének korát, a másik a papyrusokét ismeresse. Ez utóbbiakra sikerült megnyernünk *Kmoskó Mihály* dr. budapesti tud. egyetemi tanár urat, a keleti tudományoknak európai hírű magyar tudósát, aki november 6.-án tartotta meg *Hammurabi kora* címen rendkívüli gonddal és kitűnő szaktudással elkészített előadását. Meg kell emlékeznünk az előadáson megjelent díszes nagy közönségről, mely ezúttal is tanújelét adta, hogy városunk társadalmában a tudomány és művelődés kérdései mindenkor komoly érdeklődésben részesülnek.

A IV. előadást november 27.-én *Meltzl Balambér* dr. egyet. m. tanár tartotta: Hammurabi törvénykönyve jogi szempontból címen.

Ez utóbbi előadások alapján szerkesztőbizottságunk tervet dolgozott ki — s melyet válaszmányunk igaz örömmel elfogadott — egy olyan szakosztályi kiadványra, amely elnökünknek őszi megnyitóját, Hammurabi törvénykönyvét — az eredetiből magyar fordításban — és az öt előadást gyűjtené egybe. A törvénykönyv lefordítására a szerkesztő bizottság *Kmoskó Mihály* egyetemi tanár urat kérte fel, aki e napokban értesítette szakosztályunkat, hogy a fordítás elkészült. Így Hammurabi törvénykönyve magyar fordításban szakosztályunk kiadványa lesz!

Az őszi idénnyel az *iskolán kívül eső oktatás* harmadik évét kezdtük meg. Ezt a munkát az 1908/9. cyklus beállításaakor megállapított elvek és gondolatok szerint vezettük be ez új idényben, felhasználva a múlt időkben szerzett tapasztalatainkat is. Az 1908/9. időszakra összesen hírdetett 62 előadásból részben az előadók, részben a hallgatóság akadályoztatása következtében negyvennyolcat tarthattunk meg. Huszonkettőt a vasúti munkások, négyet a magántisztviselők, nyolcat az iparosok számára és szintén ez utóbbiaknak a 15 órás könyvviteli és váltójogi tanfolyamot. Szomorúan kell megemlékeznünk arról a nehéz munkáról és csekély eredményről, melylyel az iparosok számára hírdetett előadásaink jártak, s hogy ennyit is elérhettünk, az igazán csak az egyes előadók csüggedést nem ismerő, buzgó munkájának az eredménye. Ugyanekkor a legmélyebb hálával emlékezünk meg a nagyméltóságú Vallás- és közoktatásügyi m. kir. Minister úr ó excellenciájának kegyes gondoskodásáról, amelylyel az előadók fáradozását előadásoként 20—20, összesen 960 koronával jutalmazta.

Az iskolán kívül eső oktatás munkáját az új időszakban két külön csoportra osztottuk: *a)* közismereti, *b)* a szaktanfolyamok csoportjára. A közismereti előadásokat az elmúlt évtől eltérően a hallgatóság két csoportjára vontuk össze. A szakosztály vezetőségét erre az elmúlt esztendő tapasztalatai vezették, amelyek arról győztek meg, hogy Kolozsvárt a kisiparosok szellemi életének emelésére irányuló munkát nem az iparoskörök felkeresésével lehet megkezdeni, mert ezek a körök inkább az értelmetlen politikai szóviták otthonai, vagy asztaltársasági jellegűek, mintsem a testületi

szellem, az iparosok érdekeinek megismerésére és gondozására alakult társaságok. Szomorú jelenség, melynek mélyen fekvő gazdasági, még inkább szociális okai vannak. Ha tartós és komoly eredményt akarunk elérni, az ipari munkásokat kell felkeresnünk, mert ezeknek érdeklődése a szellemi művelődés iránt városunkban is már örvendetesen tapasztalható s ezeknek köreiből azután sok kisiparosra is találunk, akiket pusztuló gazdasági helyzetük amikor a munkásosztályba soroz be, ott a fejlettebb öntudat őket is ráviszi szellemi életérdekeik felismerésére és tudatos gondozására.

Közismereti előadásainkkal ismét felkerestük a M. Á. V. Műhely munkásait és a M. Á. V. Altisztek körét, akiknek fejlett értelmisége és komoly érdeklődése hálásan termő talajnak bizonyult. Ebben a körben végzett tanító munkánk harmadik esztendejét kezdtük meg az idei új időszakkal. Ez aránylag rövid idő lelkes munkájának már is meg van az az örvendetes eredménye, hogy a munkások törekvéseinket teljességgel megértették, miáltal az előadóknak a munkások irányában kezdettől tapasztalt rokonszenve mindinkább kölcsönös baráti érdeklődéssé alakul a munkások és előadóink között. Ebben a körben az idei új időszakban a következő 12 előadást rendezzük:

1909. november 20. án és 27.-én *Konrádi Dániel dr.* egyet. magántanár, mentőegyes. igazgató: A fertőző betegségek szociális jelentősége I., II.;

1910. januárus 15.-én *Endes Miklós dr.* törvényszéki bíró: Fiatalkorúak és büntetőjog;

januárus 22.-én *Pordea Gyula dr.* ügyvéd: A váltón alapuló tartozások és a munkások;

januárus 20.-án *Bochkor Mihály dr.* róm. kath. státus titkár: A legrégebbi törvénykönyv (Hammurabi kora).

februárus 19.-én *Konrádi Dániel dr.* egyet. m.-tanár, mentőegyes. igazgató: A tuberkulózis és a munkások.

februárus 26.-án *György János dr.* unit. theol. tanár: Az amerikai vasutak.

március 12.-én, 26.-án, április 9.-én és 16.-án *iff. Erdő Béla dr.* kereskedelmi akad. tanár: A jelenkor szociális kérdése.

Ezeket az előadásokat a M. Á. V. „Összhang“ Ferenc József-út 68. szám alatti helyiségében tartjuk.

Az ipari segéd munkások és kisiparosok számára 21 előadást állapítottunk meg. A hallgatóságot minden felekezeti vagy politikai különbség nélkül ipari segéd munkások és kisiparosok alkotják. Az előadások pedig olyan osztatlan nagy érdeklődésre találnak, hogy az egyes előadások után a munkások kérdéseikkel gyakran felkeresik előadóinkat s megesett, hogy egy előadás után az előadó éjfélig elbeszélgetett hallgatóival és egymást megértve és megbecsülve távoztak az előadásról. Ha nem akarunk egyoldalúak lenni, meg kell állapítanunk, hogy az ilyen komolyan végzett munka nemcsak a munkásokra, hanem az előadókra is rendkívül

beesés, mert megismerteti és megérteti velük az értelmiség feladatát a munkásnép szellemi életének vezetésében. Az előadások a következők:

1909. november 24.-én és december 1.-én *György János dr.* unit. theol. tanár: Vallás-erkölcsi hatások a gazdaságban, I., II.;
december 8.-án *György János dr.*: A vallás szerepe a kultúra fejlődésében;

december 15.-én *iff. Erdődi Béla dr.* keresk. akad. tanár: A társadalmi fejlődés irányai;

december 29.-én *iff. Bochkor Mihály dr.* róm. kath. státus titkár: A legrégebbi törvénykönyv (Hammurabi kora);

1910. januárius 5.-én és 12.-én este 7 órakor *Széki Tibor dr.* egyet. m.-tanár: Előadás a vegytan köréből (kísérletekkel); Egyetemi vegytani intézetben;

januárius 19.-én és 26.-án *Varjú János dr.* kegyesr. főgimn. tanár: A kereszténység hatása nemzeti művelődésünkre, I., II.;

februárius 2.-án és 9.-én *Konrádi Dániel dr.* egyet. m.-tanár, mentőegyesületi igazgató: A fertőző betegségek társadalmi jelentősége, I., II.;

februárius 16.-án, 23.-án, március 2.-án és 9.-én *György János dr.* unit. theol. tanár: Társadalmi kérdések: I. A tulajdon mai alakja. II. A modern termelés és forgalom bírálata. III. A társadalom mai rendje. IV. A jogvédelem mai rendszere;

március 16.-án, 23.-án és 30.-án *Kelemen Lajos dr.* főgymn. tanár: Erdély ipartörténete, I., II., III.;

április 6.-án és 13.-án *Varjú János dr.* kegyesr. főgymn. tanár: A népoktatás ügye korunkban, I., II.;

április 20.-án *Tariczky Ferenc dr.*, a Néphivatal orvosa: Munkaegészségügy és tuberkulózis.

Ezek az előadások a kolozsvári keresztény szociális Egyesület Karolinatéri tágas, nagy helyiségében folynak.

Amíg ezek az előadásaink az általános műveltség niveauját akarják emelni, a *Kereskedők Szabad Iskolája* körében a kereskedői munkához kívánatos nagyobb szaktudás megszerzésére akarunk iskolán kívül eső szervezetben módot nyújtani. Azt akarjuk, hogy jöjjön ezekre a tanfolyamokra mindenki, aki szeretettel tanul azért, hogy a munkához megszerezze a nagyobb szaktudást. Mi azt akarjuk, hogy a kereskedő ezentúl jobban tudjon dolgozni az üzletében, hogy megszerezze a munka szeretetét, a munka megbecsülését. Ezért ezeket a tanfolyamokat úgy rendeztük be, ahogy az az életnek legjobban megfelel. Az egyes tárgyakra felkért előadók nagy szaktudásukkal úgy állították össze a tananyagot, hogy abból minden felesleges elmaradjon, ellenben a szükséges dolgok az előadások gyakorlatiasságával igazi tudást nyújtsanak a tanfolyamban résztvevőknek. A *Kereskedők Szabad Iskolájának* az idei első esztendőben négy tárgya van, melyek két félévre elosztva önálló külön tanfolyamokban kerülnek előadásra. Az első félév

tárgyai: *a*) Kereskedelmi számtan, *b*) Kereskedelmi és váltójog. Ennek a két tárgynak az anyaga a következő címekre oszlik:

Kereskedelmi számtan. I. Mérő egységek az árúüzletben néhány angol egység bevonásával. II. Míveletek az árúüzlet köréből. III. Gyakorlatok az árúüzlet köréből. IV. Percentszámítás fejből és írásban. V. Elébbi alkalmazása. Súly- és értéklevonások. Költségek. VI. Gyakorlatok a percentszámítás köréből. VII. Árúszámlák kiállítása és revidálása. VIII. Egyszerű árúkalkuláció. IX. Gyakorlatok a kalkuláció köréből. X. Összetett árúkalkuláció. XI. Kamatszámítás. XII. A kamatszámítás alkalmazása a gyakorlatban. XIII. Gyakorlatok a napokra járó kamat kiszámítása köréből. XIV. Belföldi váltók diszkontálása (Leszámítás). XV. Külföldi váltók átszámítása. XVI. Gyakorlatok a váltószámítás köréből. XVII. Értékpapírok ismertetése. Tőke elhelyezés és üzérkedés. XVIII. Kötvények érték-számítása. XIX. Gyakorlatok az érték-számítás köréből. XX. Részvények értéke. XXI—XXV. Összetett feladatok (adás-vétel) elszámolása.

Kereskedelmi- és váltójog. I. Ki lehet kereskedő. A kereskedő jogai és kötelezettségei. A kereskedelmi cég. cégjegyzék, könyvek. II. A kereskedelmi képviselő. III. A kereskedelmi segédszemélyzet és jogviszonyai. IV. A kereskedelmi ügyletek s a fontosabb általános intézkedések. V. A vétel ügylet. VI. A bizomány és szállítmányozási ügylet. VII. Fuvarozási és közraktári ügylet. VIII. Biztosítási ügylet. IX. A váltó fogalma, gazdasági szerepe és váltóképesség. X. A váltó kellékei. XI. A váltónyilatkozatok. A kibocsátó. XII. A forgatmány és engedmény. XIII. Elfogadás. XIV. Közbenjárás és kezesség. XV. A váltók többszörözése. Az elveszett váltók vagy elévülés. XVI. A váltóból eredő jog és a váltóóvás, értesítés.

A második félév tárgyai: *c*) Könyvviteltan, *d*) Kereskedelmi levelezés. Az elsajátítandó anyag 80 órába van elosztva. Az előadások november hónap elsején kezdődnek és május közepén végződnek. A tanfolyam közönsége a kolozsvári kereskedő ifjak társulatának tagjai sorából kerül ki. Az egyes félévek befejeztével, akik elkészülten érzik magukat, a szakosztály bizottsága előtt készülségükről beszámolhatnak, amiről a képesítettek bizonyítványt nyernek. Hogy ezzel a szervezettel az élet igényét elégítjük ki, igazolta mindjárt kezdetben a jelentkezők nagy száma és az a laudatlan érdeklődés, amelylyel a tanfolyamnak mind a 46 tagja a tanulás komoly munkájában állandóan részt vesz. Ez a siker talán mégis legkivált dr. Bíró Balázs és dr. Veress Vilmos keresk. akad. tanár urak igazi buzgóságának jutalma, akik időt és fáradságot nem kímélve nagy gonddal töltik be a szakosztályunktól vállalt ezt a tisztelet.

A *Néphivatal*, ha zavartalan fennállását biztosítani akarjuk, a szegény embereknek, a köznépeknek — mondhatnánk — minden életérdekére kiterjedő működése folytán, rendeltetéséhez alkalmazkodó különleges szervezetet kíván meg. Az erről való gondoskodás szükségessége működésének már kezdetén kitűnt, amelyre

reámutatni szerencsém volt a szakosztály múlt évi közgyűlésén. Ennek a szükségességét kifejtettük Kolozsvár sz. kir. város tanácsához és a nagyméltóságú földművelésügyi m. kir. Minister Úrhoz intézett beadványunkban, kérve a várost és a minister urat, hogy biztató támogatásukkal könnyítsenek az állandó szervezettel szakosztályunkra nehezedő jelentékeny anyagi terheken. Gondoskodni kellett a Néphivatal feladatkörének sokoldalúsága s az ennek folytán odakerülő ügyek különböző természete miatt arról, hogy mindezeket az ügyeket lehetőleg szakemberek lássák el; mert csak ilyen módon lehet ezzel a társadalmi intézménnyel sikeresen kiegyenlíteni az állam merev szervezeteiből és a köznép gyámoltalanságából eredő bajokat, mert csak ilyen módon nyerheti meg a Néphivatal a köznép bizalmát, ha az ügyek helyes megbírással és gyorsan intéztetnek el. Azonban nemcsak szakemberekre van szükség, hanem kívánatos, hogy a szakmunkaerők állandók is legyenek. Igaz, hogy a társadalmi munka szervezésének eszméje, minél több a társadalmi bajok és kötelességek iránt érdeklődő és érzékkel bíró egyén bevonását kívánja meg, csak hogy amint ezt a valóságba átvinni akarjuk, mindjárt nehézségekre akadunk, amelyek talán majd csak a társadalmi szolidaritás magasabb eszméjének mind egyetemesebb köztudatba jutásával gyengülnek meg. A baj ott is van, hogy a társadalmi munka terjedésével ezen a téren is megjelennek dilettánsok, akik majd csak akkor tűnnek el, ha mindenki megérti, hogy a társadalmi munka nem kedvtelés, nem sport, hanem áldozattal járó kötelesség. Mindaddig társadalmi intézmények, mint amilyen a Néphivatal is, nem annyira sok, mint állandó és buzgó erőket kíván fennmaradásához. Ez a felfogás érvényesül az angol settlementeknek a Néphivataléval azonos jelentőségű „Poor Man's Lawyer“ intézményében és helyességét több évek gazdag tapasztalatai igazolják. A minister úrhoz intézett kérésünkben a főbb ügykörök szerint hét tanácsadó szakember állandó munkájával véltük biztosíthatónak a Néphivatal legsikeresebb működését, nevezetesen olyan módon, hogy két közigazgatási, két pénzügyi tisztviselőt, két ügyvédet és egy orvost kérjen fel a szakosztály választmánya egy-egy évre szóló megbízással ennek a tisztnek az elvállalására. Felfogásunk úgy egészében, mint részleteiben találkozott a minister úr önmagyméltóságának álláspontjával és ennek alapján tevékeny főispánunk, gróf *Bánffy* Miklós pártolása mellett a minister úr 66071—1909. sz. a. kelt leíratával 3000 korona segélyt adományozott Néphivatalunknak s annak további folyósítását a helyes és eredményes működéstől tette függővé. Kolozsvár sz. kir. városa 500 koronát adományozott a felszerelés költségeire, november hónapban pedig egy öl tűzifával gondoskodott a helyiség fűtéséről. A belügyminister úr önmagyméltósága szakosztályunk kérésére az Orsz. Törvénytár és Rendeleték Tárának 1867—1908. megjelent köteteit adományozta díjmentesen Néphivatalunknak. Tudom, hogy a tisztelt közgyűlés osztatlan lelkesedésével találkozom, amikor a magas kormány és Kolozsvár sz. kir. város kegyes gondoskodá-

sainak eme jóindulatú megnyilatkozásaiért szakosztályunk részéről annak legmélyebb háláját és köszönetét ez alkalommal is kifejezni bátorodom.

A segélyek ez évnek szeptember hónapjában folyósítottak s a Néphivatal még abban a hónapban a Kossuth Lajos-utca 13. sz. ház kétszobás udvari lakásába költözött. A tanácsadói tisztre megnyerte a szakosztály dr. *Pávlík* Sándor tb. főszolgabíró, dr. *Rimóczy* József rendőrkapitány, dr. *Wertheim* Mór m. kir. pénzügyi s.-titkár, dr. *Gál* Zsigmond m. kir. pénzügyi fogalmazó, dr. *Pordea* Gyula és ifj. dr. *Török* István ügyvéd, dr. *Tariczky* Ferenc gyakorlóorvos urakat, akiknek nagy szakképzettsége és fáradhatatlan buzgalma megvetette biztos alapját ez üdvös intézménynek.

A kérelmek nagyobb arányú felszaporodásáig hetenként kétszer tart hivatalos időt a Néphivatal. Hétfőn délelőtt — ez vásári nap — a vidéki, falusi népre való tekintettel és szombat délután a városi munkásnépre, alkalmazottakra számítva.

A hivatal minél szélesebb körben ismeretté tétele céljából mindazok a hatóságok, melyeknek természetüknél fogva gyakori érintkezése a szegényebb néposztállyal feltételezhető volt, körlevélben kértettek fel hatósági intézkedéseik közben, vagy egyébként is az intézmény megismertetésére és igénybevételére s a Néphivatalnak hozzájuk megküldött plakátjainak alkalmas helyeken történő kifüggesztésére. Ez irányú kérésünknek mindenütt készséggel tettek eleget. Különös köszönettel tartozunk azonban városunk polgármesterének és Kolozsmegye alispánjának, amennyiben a polgármester úr intézkedése révén az összes tanácsi referensek és városi hivatalok ügyeinket, átiratainkat a legnagyobb készséggel és gyorsan intézik el. Az alispán úr pedig utasította a hatósága alá tartozó községi jegyzőket, hogy értesék meg a falusi lakossággal a Néphivatal intézményét, irányítsák oda az ügyes-bajos feleket, plakátunkat hivatalos helyiségekben állandóan kifüggesztve tartsák. Ilyen módon sikerült bekapcsolnunk a földműves népeséget is hivatalunk közönségébe. Felkerestük körlevélben az államvasúti javítóműhely, dohánygyár, gyufagyár igazgatóságát és városunkhoz tartozó egyéb gazdasági vállalatok vezetőit, mely intézkedésünknek eredménye az ügyforgalom emelkedésében és az ügyfelek erős tagolódásában tűnik ki. Itt kell megemlékeznünk arról az élénk együttműködésről, mely hivatalunk és az Erdélyi Pártfogó Egyesület között fennállott; különösen annak nővédelmi osztálya több szegénysegélyezési és orvosi ügyben kérte a Néphivatal segítségét. Igen hathatós támaszt találhatna hivatalunkban az Állami Gyermekmenhely a házasságon kívül született gyermekek érdekében indítandó apasági keresetekben. A menhely, mint állami intézmény azonban a kormánytól várja erre az irányítást, holott intézményünket és felajánlott segítségünket — addig is, míg a kormány az egész országra nézve egységesen intézkedik — igénybe véve, teljes sikerrel szolgálhatná ezt a gondozásra váró fontos ügyet.

Felvett és elintézett ügy az 1909. évben összesen 131 volt.

Az ügyeknek közel fele, 62 az évnek utolsó negyedére esik, amikor a nagyméltóságú földművelésügyi minister úr támogatása folytán a Néphivatal állandó jellegű, életerős szervezettel lát a munkához. Intézményünket nemcsak a város és a megye területén lakók vették igénybe, hanem összeköttetésben voltunk a fővárossal és több vidéki várossal és az északamerikai Egyesült Államok New-Yersey államából is fordultak hozzánk felek. Továbbá a jövőbeli sikeres működés céljából megkereste Néphivatalunk a magyarországi összes vármegyék és városok alispánjait és polgármestereit, hogy közöljék hivatalunkkal a hatóságuk területén fennálló összes humanitárius és közjótékonsági intézetek, egyesületek címeit és feladatkörét. Felkérésünkre a részletes válaszok már csaknem mindenünnen beérkeztek s azok feldolgozása Néphivatalunkban folyamatban van.

Az ügyek, amelyekkel a Néphivatalt 1909. évben igénybe vették, a következőképen oszlottak meg:

Perestígy --- --- --- ---	39	Közsegély kieszközlése ---	6
Adó- és illetékügy --- ---	13	Katonaiügy --- --- --- ---	6
Válóper --- --- --- ---	13	Gyermekmenhelyügy ---	5
Állás- és munkaközvetítés	9	Bűntígy --- --- --- ---	3
Megkeresések, átiratok ---	9	Tagosítási így --- --- ---	3
Rendőri így --- --- --- ---	8	Közigazgatási természetű	
Hagyatéki így --- --- ---	8	egyéb ígyek --- --- ---	9

Összesen 131

Az ügyek közül saját hatáskörben elintéztetett 120, kiadatott ügyvédnek 8, különböző hatóságok intézkedésére áttéve 3.

Időközben a közbeeső irodai teendők annyira megnövekedtek, hogy szükségessé vált egy állandó munkaerő alkalmazása. A szakosztály december hónapban tartott választmányi ülésének határozatából sikerült erre a munkára Láng Ernő szigorló jogász urat megnyernünk.

Mindenesetre kívánatos volna, hogy amint az orvostanhallgatók a Mentőegyesület áldásos munkájában olyan nagy buzgalommal részt vesznek, a joghallgatók a Néphivatalban, ennek a szociális intézménynek munkájában kivegyék őket megillető részüket. Talán ez is elkövetkezik majd, amikor egyrésről a Néphivatal intézménye általánosabban ismert és megszokott lesz s másrésről amikor a főiskolai, de különösen a jogász ifjúságban a mostaninál helyesebb neveléssel a szociális érzék erősebb lesz!

Az Erdélyi Pártfogó Egyesület ügyeit szakosztályunk az Egyesület szervezeti szabályainak belügyministeri jóváhagyásáig vezette. Azokat a belügyminister úr április 8. án jóváhagyván, szakosztályunk a tudomány egyetem aulájában április 29.-én választógyűlést hívott egybe, amelynek megtörténtével az Erdélyi Pártfogó Egyesület végleg kivált szakosztályunkból. S nekünk nem lehet más érzésünk, minthogy örömmel köszöntsük a szárnyaik alól kikerült

nemescélú új egyesületet és őszinte szívvel kívánjuk neki, hogy önállósulván, áldásos működést fejtsen ki.

Ha még a *Magyar Társadalomtudományi Egyesület Kolozsvári Helyi Bizottságának* március 7.-én szakosztályunk támogatásával lefolyt alakuló üléséről is megemlékezünk, a fontosabb mozzanatok közül nincs más hátra, mint hogy a szakosztályban felmerült *Társadalmi Telep* gondolatával is még röviden foglalkozzunk. A tervezett telepen összesen 13 intézmény találna otthont, amelyek egynémelyikét szakosztályunk már megteremtette és üdvös eredménnyel működnek, másokat pedig részben a már meglévők működésének kiegészítésére, részben városunkban, sőt az erdélyi részekben a szociális munka lehető tökéletessé tetelére szervezni kellene. Mindezek az intézmények a következők lennének: I. Népszerű előadások számára megfelelő nagy és kísérleti bemutatósokra is alkalmas előadó terem. A szakosztály ilyen irányú előadásainak — amilyeneket a munkásosztály számára az idén már harmadik éve rendez — mindig nagy akadálya volt a megfelelő terem hiánya. Ugyancsak a munkások számára itt az Uránia Magyar Tudományos Egyesület ismeretterjesztő előadásai is bemutathatók lennének vetített képekkel.

II. Munkásgymnásium; a munkások általános- és szakismerteteinek továbbképzésére szolgáló tanfolyamok. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerium kezdeményezésére és felügyelete alatt úgy a fővárosban, mint már igen sok vidéki helyen szép eredménnyel működnek.

III. Hírlapok és szakfolyóiratok olvasóterme a munkásnép számára, ahol a munkás megtalálhatja minden őt igazán érdeklő lapot.

IV. A néphivatal is itt nyerne elhelyezést, hogy ezen a módon is biztosíttassék legközelebbi összeköttetése a szegény néposztállyal.

V. Az Erdélyi Pártfogó Egyesület központi helyisége. A pártfogói tevékenység több ágának sikeresebb ellátására.

VI. Munkaközvetítő. A munkaközvetítő intézményében tűnik ki talán legvilágosabban ennek a telepnek fontos szociálpolitikai jelentősége. A közvetítőnek feladata lenne nemcsak városunkban, hanem a kolozsvári kereskedelmi és iparkamara területéhez tartozó városokban a különböző munkaalkalmakat nyilvántartani. Ez a közvetítés a telepen szervezve többféle célt szolgál: munkaadással megakadályozható lenne a szegénységélyezéssel gyakran együtt járó tunyaság, munkakerülés támogatása, gyámolítása, amikor a segélyt kérők arra hivatkoznak, hogy nem tudnak munkát kapni. Ami ennél sokkal fontosabb: szervezete a munkaadók és munkások *paritásán* és ily módon *semleges* alapon állana s ezzel a helyes szociális reformmal fel lehetne szabadítani a munkásosztályt a socialdemokrata szakszervezeteknek a munkás egyéni szabadságát lenyűgöző hatalma alól, mert akkor a munkás nem lenne kénytelen csupán azért bentmaradni a szervezetben, hogy kenyeret kaphasson! Az Erdélyi Pártfogó Egyesület kertészeti telepén éven-

ként rendes kiképzést nyerő kertészek elhelyezéséről is gondoskodnék a közvetítő. S helyesen vezetve a munkaközvetítő rövid idő alatt valóságos munkahivatal lehetne, számos fontos gazdasági és sociálpolitikai célt szolgálva.

VII. A cselédelhelyező. Ez nemcsak az Erdélyi Pártfogó Egyesületnek elhelyezést kereső fiatal cselédlányait juttatná megfelelő helyhez, hanem módot keresne arra is, miként lehetne a városi kezelésben levő cselédelhelyezővel kitzított célokat a legsikeresebben megvalósítani.

VIII. Munkásfoglalkoztató az egyszerűbb, de megélhetést biztosító ipari munkára nevelné a szegénysorsú fiatal leányokat és kezdeményező lenne egyes háziipari munkák és foglalkozások bevezetésére és folytatására.

IX. Munkásotthon, népkonyhával. Aki ismeri városunkban a munkásmenhely siralmas állapotát és az ágyrajáró szegényektől szedett magas bérösszegeket, el kell ismerje egy ilyen otthon berendezésének szükséges voltát, amely, hogy a modern munkáshygiénának is megfelelően, mellette:

X. Népfürdőknek és tornateremnek is kell lennie.

XI. Szegénysorsú népiskolás gyermekeknek étkező és napközi otthona. Az Erdélyi Pártfogó Egyesület működő tagjai gyakran tapasztalták, hogy városunk külső, szegény részeiben több iskolába soha nem járt gyermek csatangol leginkább azért, mert szülőik olyan szegények, hogy alig tudják fenntartani családjaikat, nemhogy gyermekeiket iskolába küldve azokat megfelelően ruházni és étellemezni is tudják. Ebben a napközi otthonban gyülnének össze napközben a városi iskolák legszegényebb tanulói. Ezzel az iskolakerülés ellen is mindjárt sikeresebben lehetne megküzdeni.

XII. Tüdőbetegek gondozója (dispanser), a tüdőbeteg munkásokról és azok családtagjairól gondoskodik.

XIII. Tíz főiskolai hallgató számára otthon. Főiskolai hallgatók, akik a sociális munka különböző ágai iránt komolyan érdeklődnek, hosszabb-rövidebb ideig a telepen élhetnének és munkájukkal részt véve a telep ügyeiben gazdag tapasztalatokat vinnének magukkal lelkészi, tanítói, jegyzői etc. életpályájukra.

A telep pénzügyi oldala aként oldható meg, hogy a város gondoskodnék a szükséges telek átengedéséről — erre vonatkozó kérését Kolozsvár sz. kir. város tanácsához december 14.-én adta be a szakosztály — a telep építésének és fenntartásának egyéb terhei pedig részben a szakministeriumoknak az egyes intézmények számára juttatott évi segélyeknek a lakásbérekre eső hányada a város garانتálása mellett amortisatióra fordíthatnék, részben az egyes intézmények bevételeiből nyernének fedezetet.

Nem lehet feladata egyszerűen a tényekre és adatokra támaszkodó évi jelentésnek a tervezett telep többirányú nagy jelentőségét kellőképen hangsúlyozni, csupán azt legyen szabad megemlíteni, hogy a különböző intézmények összesítését nemcsak a költségek és munka minden irányban könnyen felmutatható nagy megtaka-

rítása érdekében tartja szükségesnek a szakosztály, hanem azért is, mert ezek az intézmények annyira összeszövődnek egymással, annyira feltételezik egymást, hogy a sikeres társadalmi munka és az ahhoz kapcsolódó szociálpedagógiai érdekek egyedül csak ezen a módon érhetők el. Kétségtelenül nagy feladat, amelynek megoldása nagy energiát és osztatlan munkaerőt kíván meg.

A szakosztálynak az 1909. évben a következő összegek állottak rendelkezésére:

A szakosztálynak az Egyesülettől járó átalánya 1909. évre	500 kor.
A népszerű előadásokra a Vall. és közokt. Minister úrnak 1908/9. évre szóló segélye	960 „
A Néphivatalnak a Földmivelésügyi Minister úr által kiutalt segélye	3000 „
Kolozsvár sz. kir. városának a Néphivatal felszerelésére kiutalt segélye	500 „
Összesen	4960 kor.

A szakosztály elnökségének kiutalására a pénztár által 1909. évben teljesített kifizetések: I. Az 500 kor. sz. o. átalány terhére: Szakosztályi nyomtatványok 97·50 kor. Szolgáknak előadásaink alkalmazásával teljesített szolgálataikért és egyéb apró kiadások 28— „

Összesen — — — 125·50 kor.

II. A 3500 kor. Néphivatali tétel terhére:

Lakásbér szeptember—december hónapokra	198·66 kor,
Villanybevezetés és felszerelés költsége	100— „
Berendezés, hivatali felszerelések	319·10 „
Egy öl tűzifa felvágatása	7·60 „
Takarítónő 3 hónapi bére	30— „
Néphivatali nyomtatványok	83·82 „
Hét tanácsadó október—december évnegyedi tiszteletdíja	525— „

Összesen — — — 1264·18 kor.

III. A 960 kor. Népszerű előadások c. tétel terhére 960 kor.

Ezek alapján a rendelkezésre állott 4960 koronából 1910. évre fenmarad 2610·32 korona.

Ime tisztelt Közgyűlés! ha az elmúlt esztendőnek szakosztályunkban lefolyt eseményei és alkotásai eként elvonólnak szemünk előtt, megállapíthatjuk, hogy szakosztályunkban az idők múlása igazi múlttá alakul ki. Az egyes évek nem csak kalendáriumok, melyek az új évekkel értéküket veszítik, hanem intézményeket alkotott, felette becses idők, amelyekre a jövő bizvást tovább építhet. Ez intézményes alkotások mindnyájunk munkájának összetételéből alakulnak, amely intézményekben magunkra ismerünk. És mentül szélesebb arányokban gördül ki a munkának ez a színdús képe, annál többet látunk meg abban önmagunkból, egyéniségünkben.

Legyen ez a tudat a szakosztályban végzett munkának mindenkor
legszebb jutalma!

Kérem a tisztelt szakosztályi Közgyűlést, hogy jelentésemet
tudomásúl venni méltóztassék.

A szakosztály Ügyrendjének 12. §. alapján a közgyűlésen 7
vál. tag kisorsoltatván: Dr. Bochkor Antal, Dr. Borbély Sándor, Dr.
Endes Miklós, Dr. Kiss Géza, Dr. Kossutány Ignác, Dr. Menyhárt
Gáspár, Dr. Papp József urak, őket a közgyűlés egyhangúlag újra
megválasztja szakosztályi választmányi tagoknak. Titkár kérésére,
hogy felszaporodott teendői könnyítésére a közgyűlés jegyzőt
válaszson melléje, a szakosztályi elnök úr felszólalására a köz-
gyűlés készséggel teljesíti a kérést. A jegyzői tisztre Rákóczy Béla
szakosztályi tagtárs urat nyertük meg.

Kolozsvárt, 1910. januárius 23.-án

Ifj. dr. Erődi Béla,
a jog- és társadalomtud. szakosztály
titkára.

IV.

Közgyűlési jegyzőkönyvek.

1. Az 51. rendes évi közgyűlés 1909 márczius hó 21.-én az egyetem dísztermében.

Jelen voltak: az igazgató tagok közül: gr. Esterházy Kálmán elnök, Kováts Ede ellenőr, Lendvay Emil pénztáros; az alapító tagok közül: gr. Bethlen Pál, dr. Erdélyi Pál, dr. Finály Gábor, dr. Szabó Dénes, dr. Szamosi János; a rendes tagok közül: dr. Barabás Ábel, Barabás Endre, dr. Benel János, dr. Biró Balázs, dr. Bochkor Mihály, dr. Buday Árpád, dr. Cholnoky Jenő, dr. Farkas Béla, dr. Farkas Lajos, Ferenczi Miklós, dr. Gál Kelemen, Gazelli Árpád, dr. Gidófalvy István, dr. Jakabházy Zsigmond, Kelemen Lajos h. titkár, dr. Kenéz Béla, dr. Kiss Ernő, dr. Konrádi Dániel, dr. Kossutány Ignác, Kovács István, Kovács Kálmán, Köblös Zoltán, K. Köntzey Imre, dr. Magyar Endre, dr. Márki Sándor, dr. Menyhárt Gáspár ügyész, Páll István, Pallós Albert, Papp József, Papp Mihály, Papp Simon, Pásztor Lajos, Péterfi Zsigmond, Pokoly József, Posztoczky Kálmán, Rosnyai Dávid, dr. Russel Károly, Sándor Imre, dr. Schilling Lajos főtitkár, dr. Schneller István, dr. Szabó Imre, dr. Szádeczky Béla, dr. Szádeczky Gyula, dr. Szentpétery Zsigmond, Szvacsina Géza, Tanács József, id. dr. Török István, dr. Tutsek Sándor, dr. Tüske Béla és Valentiny Antal; a pártoló tagok közül: Abrudbányai Sándor, Csekey István, Endes Miklósné, Zsakó Gyula és számos érdeklődő.

1.

Gróf Esterházy Kálmán elnök kiemeli, hogy az E. M. E.-nek az 1906-i újjáalakulás után föllendült külső és belső munkássága minden irányban hathatós eszköze a magyar művelődésnek és fejlődésnek. Táraival, kiadványaival, vándorgyűléseivel mind e célzt szolgálja s a lefolyt évben is jelentős eredményeket ért el. Épen azért számít a közönség támogatására s a félszázados szép múlt után még szebb jövő reményében üdvözli és megnyitja a közgyűlést.

Éljenzéssel vesszük tudomásul.

2.

Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére felkéri a választmányi tagok közül dr. Márki Sándort, a rendes tagok közül dr. Gál Kelelent.

3.

Dr. Schilling Lajos főtitkár bemutatja a választmány jelentését az 1908. év eredményeiről s ezzel együtt *a)* könyvtár, *b)* érem- és régiségtár, *c)* állat, *d)* növény, *e)* és ásványtár, valamint *a)* a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi, *b)* természettudományi, *c)* orvostudományi, *d)* jog- és társadalomtudományi szakosztályoknak 1908. évi működéséről szóló s az évkönyvben kinyomatott jelentéseit.

A kinyomtatott jelentéseket a közgyűlés felolvasottaknak tekinti, tudomásul veszi s ezzel kapcsolatban Lendvay Emil kir. tanácsos, pénztárosnak 1000 korona új adományáért hálás köszönetet mondva, az összeget az előző években létesített Lendvay-alaphoz csatolja.

4.

Elnök bejelenti, hogy a számadásvizsgáló bizottság elnöke, br. Mansberg Sándor a közgyűlésen betegsége miatt nem jelenhetett meg. A választmány azonban a számadásvizsgáló bizottság jelentését az Évkönyvben is megjelent vagyoni kimutatásra és számadásra, valamint a táruk 1908. évi egyesületi és államsegélyeire vonatkozó számadásaira nézve már tárgyalta és elfogadta s a közgyűlésnek is elfogadásra ajánlja.

A közgyűlés a jelentést tudomásul véve, a számadást elfogadja, a pénztárosnak a szokásos fölmentvényt megadja, a számadásvizsgáló bizottságnak munkálataiért köszönetet szavaz. Ugyanezen bizottságot a számadások megvizsgálására jövőre is felkéri s a választmányt fölhatalmazza, hogy változások esetén a bizottságot kiegészíthesse. Lendvay Emil pénztárosnak eredményes munkásságáért meleg köszönetet mond.

5.

Dr. Gál Kelemen és dr. Lóky Béla a könyvtár, dr. Incze Béni és dr. Kiss Ernő az érem- és régiségtár, dr. Hoór Károly és dr. Lóte József az állattár, Kovács Béla a növénytár, dr. Magyar Endre és dr. Nyiredy Géza az ásványtár megvizsgálásáról tett jelentései során a közgyűlés elhatározza, 1. hogy dr. Erdélyi Pálnak, dr. Pósta Bélának, dr. Apáthy Istvánnak, dr. Richter Aladárnak és dr. Szádeczky Gyulának mint a gyűjtemények igazgatóinak

kifejtett buzgalmukért és az elért eredményekért a jelentések javaslatai értelmében köszönetét fejezi ki.

2. Dr. Erdélyi Pál felszólalására megbizva a választmányt azzal, hogy az egyesület egyik régi vágya megvalósításáért, könyvtárának méltó elhelyezéseért fejezze ki köszönetét gr. Apponyi Albert vallás- és közoktatásügyi miniszternek.

3. *a)* Megbizva a választmányt, hogy a türehtetlen szétszórtsággal és helynehézségekkel küzdő érem- és régiségtár külszerű elhelyezésére sürgető kérelmet adjon be a vallás és közoktatásügyi miniszterhez.

b) A nehéz viszonyok közt is sok és értékes munkát végzett érem- és régiségtári tisztviselői kar iránt elismerését jegyzőkönyvileg fejezi ki.

c) A választmány által megválasztott Magoss Irén érem és régiségtári segédőrt állásában megerősíti.

d) A helyszükséggel küzdő ásványtár megfelelő elhelyezésének megsürgetését a választmányra bizza.

5. A növénytár megvizsgálásáról szóló jelentést a választmány figyelmébe ajánlja.

6. A gyűjtemények vizsgáló bizottságainak fáradozásaiért köszönetét fejezi ki s a vizsgálatra ugyanazon bizottsági tagokat jövőre újra megkéri, fölhatalmazván a választmányt az időközben történhető változások esetére a megfelelő intézkedések megtételére.

6.

Az 1909. évre szóló költségvetést az évkönyvben közölt részletezéssel 66,445 korona 14 filér előirányzott bevétellel és ugyanakkora kiadással a közgyűlés elfogadja.

7.

Dr. Schilling Lajos főtitkár előterjesztést tesz az egyesület 50 évi fennállásának megünnepléséről s bejelenti, hogy a választmány már foglalkozott az ünnep tervével, a melynek egyik — külső — részének megvalósíthatása még jövőendő körülményektől függ, de egyes pontjait véglegesen megállapította. Ezek között a nevezetesebbek *a)* gróf Mikó Imre munkái első kötetének már az ünnepély idejére leendő közrebocsátása. *b)* Díszes kiállítású emlékalbum, a mely ismertetni fogja az egyesület és gyűjteményei történetét, cikkeket közöl a múzeum alapítóiáról, munkásairól és életben levő munkásai-

tól. Tartalmazni fogja a jubiláris ünnep lefolyását is s így csak az ünnepély után jelenhet meg. c) Az ünnepélyre megjelenő közönség részére rövid népszerű ismertető füzet a Múzeum-Egyesület múltjáról, jelen föladatáról és törekvéseiről.

A közgyűlés az egyesület 50 éves fennállása megünneplését elhatározza, a választmány eddigi intézkedéseit jóváhagyó tudomásul veszi s az ünnepély további előkészítésével a választmányt bizza meg.

8.

Dr. Cholnoky Jenő megtartja felolvasását „A tudományos munka“ czímen.

A közgyűlés mindvégig általános mély figyelemmel hallgatta a becses előadást s a felolvasónak érette jegyzőkönyvi köszönetet mond.

9.

A dr. Imre Sándor eltávozásával ideiglenesen betöltött titkári állásra a közgyűlés egyhangúlag Kelemen Lajost választja meg.

10.

Az alapszabályok 40. §-a értelmében kilépő választmányi tagok helyére dr. Cholnoky Jenőt, dr. Csernátoni Gyulát, Ferenczy Gyulát, dr. Konrádi Dánielt, Péterfi Zsigmondot, dr. Szabó Dénest és dr. Udránszky Lászlót a közgyűlés egyhangúlag megválasztja.

11.

Elnök a tagok érdeklődését megköszönve, a közgyűlést bezárja.

Hitelesítik :

dr. Márki Sándor,
dr. Gál Kelemen.

gróf Esterházy Kálmán
elnök.

Jegyezte :

Kelemen Lajos
titkár.

2. Az 1909. évi május hó 23-án, az egyetemi és múzeumi könyvtár előadó termében tartott rendkívüli közgyűlés.

Jelen vannak gr. Esterházy Kálmán elnöklése alatt az igazgató tagok közül: Kováts Ede ellenőr, Lendvay Emil pénztáros; az alapító tagok közül dr. Erdélyi Pál, dr. Gyalui Farkas, dr. Szabó Dénes; a rendes tagok közül: dr. Barabás Ábel, dr. Biró Balázs, dr. Buday Árpád, dr. Cholnoky Jenő, dr. Egry József, dr. ifj. Erődi Béla, dr.

Farkas Lajos, id. Ferencz József, Ferenczi Miklós, dr. Gál Kelemen Gazelli Árpád, dr. Incze Béni, Kelemen Lajos titkár, dr. Konrádi Dániel, Köblös Zoltán, br. Mannsberg Sándor, dr. Márki Sándor, dr. Meltzl Balambér, Péterfi Zsigmond, Pokoly József, dr. Pósta Béla, dr. Richter Aladár, dr. Schilling Lajos, Seprődi János, dr. Szádeczky Béla, Tanács József, dr. Tutsek Sándor, Virányi István.

1.

Elnök az ülést megnyitja, üdvözli a tagokat s a jegyzőkönyv hitelesítésére a választmányi tagok közül dr. Farkas Lajost, a rendes tagok közül Gazelli Árpádot kéri fel.

2.

Ugyanő bejelenti az egyesület érdemes alelnökének néhai dr. Szamosi Jánosnak halála alkalmával az elnökség által tett és a választmány által jóváhagyott intézkedéseket.

A közgyűlés dr. Szamosi János halálát mély sajnálattal veszi tudomásul s részvétét közgyűlési jegyzőkönyvében is kifejezi.

3.

Elnök a megüresedett alelnöki szék betöltésére elrendeli a választást, a szavazatszedő bizottság tagjaiul Virányi István elnökleite alatt dr. Konrádi Dániel és Kováts Ede tagokat küldi ki s a titkos szavazás bevezetéseig az ülést felfüggeszti. A szavazás megtörténvén, az elnök az ülést megnyitja, a szavazatszedő bizottság jelentése alapján konstatálja, hogy a beadott 31 szavazatból 27-et dr. Lechner Károly, 4-et dr. Farkas Lajos kapott, a minek alapján a tagok éljenzése közt dr. Lechner Károlyt az E. M. E. megválasztott alelnökének jelenti ki s elrendeli az alapszabályok értelmében a választásnak legfelsőbb megerősítésre való fölterjesztését.

4.

Kelemen Lajos titkár bemutatja a bölcsészeti, nyelv- és történettudományi szakosztály f. évi május hó 22-én délután megtartott közgyűlése jegyzőkönyvének tudomásvételre megküldött kivonatát, mely szerint a szakosztály elnökéül dr. Schilling Lajost választotta meg.

Az egyesületi közgyűlés éljenzéssel veszi tudomásul.

5.

Elnök az ülést bezárja.

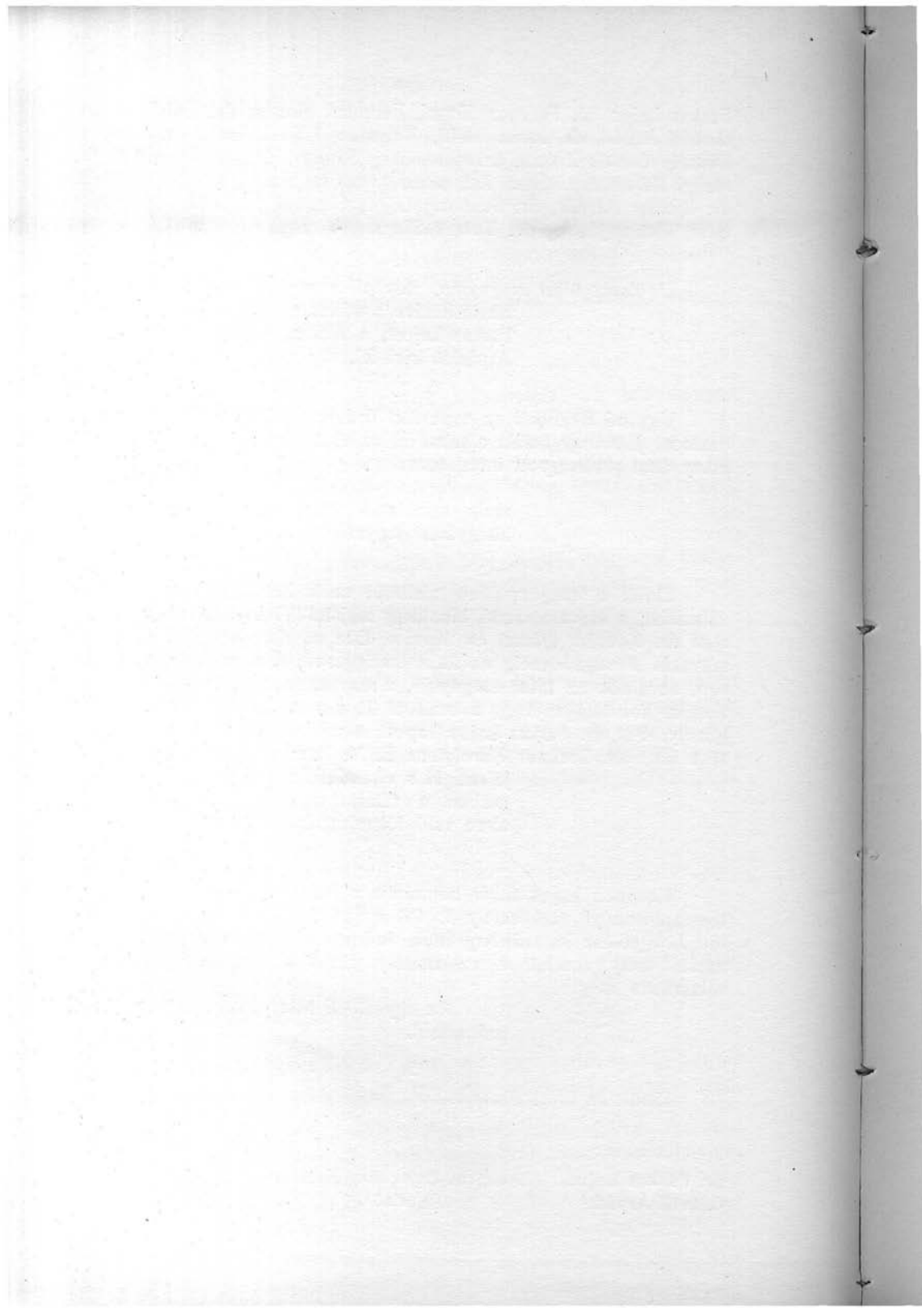
Hitelisítik :

dr. Farkas Lajos,
Gazelli Árpád.

gróf Esterházy Kálmán
elnök.

Jegyezte :

Kelemen Lajos
titkár.

v.

Vagyon-kimutatás és zárszámadás
1909-ről

(1909 januárius 1-től 1909 december 31-ig).

Költségvetés 1910-re.

Mérleg számla

	korona	f.	korona	f.	korona	f.
Cselekvő vagyon.						
Értékpapir.						
<i>Alaptőke.</i>						
4 ^o /o magyar koronajáradék---	339400	—				
4 ^o /o magyar földtehermentesít.	91200	—	430600	—		
<i>Országházalap.</i>						
4 ^o /o magyar koronajáradék---	200	—				
4 ² /10 ^o /o egyesített járadék ---	2900	—				
1860-as sorsjegy-----	1000	—				
4 ^o /o magyar földtehermentesít.	62000	—	66100	—		
<i>Építési arany-alap.</i>						
4 ^o /o magyar koronajáradék---	18400	—	18400	—		
<i>Haynald-alap.</i>						
4 ^o /o erdélyi urbéri járadék---			4000	—		
<i>Természeth. pályadíj alap.</i>						
4 ^o /o magyar koronajáradék---			2400	—	521500	
Követelések.						
<i>Alaptőke.</i>						
Szabó Károlyné--- --- ---	12000	—				
Kir. Józsei műegyetem --- ---	50	—	12050	—		
<i>Építési arany-alap.</i>						
Muzeumi könyvtár --- --- ---	2300	—				
„ régiségtár--- --- ---	2291	66				
„ állattár --- --- ---	3348	72				
„ növénytár --- --- ---	79	84	8020	22	20070	22
Takarékbetétek.						
Alaptőke--- --- ---			34185	94		
Országházalap --- --- ---			2603	86		
Építési aranyalap --- --- ---			10838	26		
Tartalékalap --- --- ---			11370	88		
Természethist. pályadíjalap---			9782	59		
Kovács Sámuel p. d. a. ---			2842	27		
Lendvay Emil alap --- --- ---			3132	35	74756	15
Pénzkészlet.						
Hitelezők --- --- ---			2915	94		
Egyenleg--- --- ---			2577	38	5493	32
					621819	69

Lendvay Emil s. k.

Br. Mannsberg Sándor s. k.

1909 december 31-én.

	korona	f.	korona	f.	korona	f.
Szenvedő vagyon.						
<i>Alaptőke.</i>						
Értékpapírok --- --- --- ---	430600	—				
Követelések --- --- --- ---	12050	—				
Takarékbetétek --- --- --- ---	34185	94	476835	94		
<i>Országházalap.</i>						
Értékpapírok --- --- --- ---	66100	—				
Takarékbetétek --- --- --- ---	2603	86	68703	86		
<i>Építési aranyalap.</i>						
Értékpapírok --- --- --- ---	18400	—				
Takarékbetétek --- --- --- ---	10838	26				
Követelések --- --- --- ---	8020	22	37258	48		
<i>Haynald-alap.</i>						
Értékpapírok --- --- --- ---			4000	—		
<i>Tartalékalap.</i>						
Takarékbetétek --- --- --- ---			11370	88		
<i>Természethistoriai p. d. a.</i>						
Értékpapírok --- --- --- ---	2400	—				
Takarékbetétek --- --- --- ---	9782	59	12182	59		
<i>Kovács Sámuel-alap.</i>						
Takarékbetétek --- --- --- ---			2842	27		
<i>Lendvay Emil-alap.</i>						
Takarékbetétek --- --- --- ---			3132	35		
<i>Hitelezők.</i>						
Néphivatal --- --- --- ---	2880	94				
Népszerű előadások számlája	35	—	2915	94	619242	31
1909 évi felesleg --- --- ---					2577	38
					621819	69

Dr. Farkas Lajos s. k. Dr. Szabó Dénes s. k. Kováts Ede s. k.

Veszteség és nyereségszámla

	korona	f.	korona	f.
Kiadás.				
Költségek K 3787·46 minus K 61·19				
Führer lev. --- --- --- --- ---			3726	27
Tiszteletdíjak --- --- --- --- ---			2200	01
Személyi kiadások --- --- --- --- ---			11707	31
Kegydíjak --- --- --- --- ---			819	96
Dologi kiadások --- --- --- --- ---			8720	—
Szakosztályi kiadások:				
Orvostudományi --- --- --- --- ---	2200	—		
Természettudományi --- --- --- --- ---	2200	—		
Bölcészettudományi --- --- --- --- ---	2200	—		
Jogtudományi --- --- --- --- ---	500	—	7100	—
Esterházy-alap kamat --- --- --- --- ---			400	—
Dotációk:				
1908 évi feleslegből --- --- --- --- ---	2500	—		
1909 évi költségvetés sz. --- --- --- --- ---	1000	—	3500	—
Jubileumi költségek --- --- --- --- ---			3755	90
Egyenleg mint 1909 évi felesleg --- --- --- --- ---			2577	38
			44506	83

Lendvay Emil s. k.

Br. Mannsberg Sándor s. k.

1909 december 31-én.

	korona	f.	korona	f.
Bevétel.				
Kamat --- --- --- --- ---	3913	53		
Állami járulék --- --- --- --- ---	12500	—		
Értékpapir kamat --- --- --- --- ---	19873	80		
Haynald-alap kamatból --- --- --- --- ---		40		
Rendes tagdíj --- --- --- --- ---	2723	—		
Pártoló tagdíj --- --- --- --- ---	603	—		
Építési aranyalap kamat --- --- --- --- ---	1261	70		
Készpénz készlet --- --- --- --- ---				
1909 január 1-én --- --- --- --- ---	3631	40	44506	83
			44506	83

Dr. Farkas Lajos s. k. Dr. Szabó Dénes s. k. Kováts Ede s. k.

BEVÉTEL

1909 januárius 1-től

	korona	f.	korona	f.
<i>Alaptőke.</i>				
K 339400.— 4 ⁰ / ₀ magy. koronajáradék	13576	—		
„ 91200.— 4 ⁰ / ₀ magy. földtehermentesít.	3648	—		
„ 12000.— Szabó Károlyné --- ---	720	—		
„ 50.— Kir. József mliegyetem ---				
„ 34185·94 betétkamata --- --- ---	1410	50	19354	50
K 476835·94				
<i>Országházalap.</i>				
K 200.— 4 ⁰ / ₀ magy. koronajáradék---	8	—		
„ 2900.— 4 ² / ₁₀ ⁰ / ₀ egyesített járadék---	121	80		
„ 1000.— 1860-as sorsjegy --- --- ---	40	—		
„ 62000.— 4 ⁰ / ₀ m. földtehermentesítés	2480	—		
„ 2603·86 betét kamat --- --- ---	112	59	2762	39
K 68703·86				
<i>Építési aranyalap.</i>				
K 18400.— 4 ⁰ / ₀ m. koronajáradék ---	736	—		
„ 10838·26 betét kamat --- --- ---	405	70		
„ 2300.— könyvtár kamatfizetése ---	42	—		
„ 2291·66 régiségtár --- --- ---	78	—		
„ 3348·72 állattár --- --- ---				
„ 79·84 növénytár --- --- ---			1261	70
K 37258·48				
Dotáció 1908 évi feleslegből 2500.—				
<i>Haynald-alap.</i>				
K 4000.— 4 ⁰ / ₀ erdélyi urbéri kötvény			193	20
<i>Tartalékalap.</i>				
K 10030·60 betétkamata --- --- ---			340	28
„ 340·28 kamat tőkésítve --- --- ---				
„ 1000.— dotáció 1909. évre --- ---				
K 11370·88				
<i>Kovács Sámuel-alap.</i>				
K 2807·30 betétkamata --- --- ---			114	97
„ ebből --- --- ---				
„ 34·97 tőkésítve --- --- ---				
K 2842·27				
Átvitel --- --- ---			24027	04

1909 december 31-ig

KIADÁS

	korona	f.	korona	f.
<i>Különjéle kiadások.</i>				
Portók, nyomt. stb. --- --- ---			3726	27
<i>Államsegélyből.</i>				
Könyvtár --- --- ---	6500	—		
Régiségtár --- --- ---	21500	—		
Állattár --- --- ---	6000	—		
Növénytár --- --- ---	4000	—		
Ásványtár --- --- ---	4000	—	42000	—
<i>Tiszteletdíjak.</i>				
Titkárnak --- --- ---	800	01		
Ügyésznek --- --- ---	400	—		
Pénztárosnak alapítványra adva --- --- ---	1000	—	2200	01
<i>Személyi kiadás.</i>				
Könyvtár --- --- ---	4308	49		
Régiségtár --- --- ---	1999	92		
Állattár --- --- ---	2499	90		
Ásványtár --- --- ---	1399	—		
Növénytár --- --- ---	1500	—	11707	31
<i>Kegydíjak.</i>				
László Józsefnek --- --- ---			819	96
<i>Dologi kiadás.</i>				
Könyvtár --- --- ---	3120	—		
Régiségtár --- --- ---	1400	—		
Állattár --- --- ---	1750	—		
Ásványtár --- --- ---	1400	—		
Növénytár --- --- ---	1050	—	8720	—
<i>Eszterházy-alap kamat.</i>				
Régiségtár --- --- ---			400	—
<i>Szakosztályoknak.</i>				
Orvostudományi --- --- ---	2200	—		
Természettudományi --- --- ---	2200	—		
Bölcsészettudományi --- --- ---	2200	—		
Jogtudományi --- --- ---	500	—	7100	—
Átvitel --- --- ---			76673	55

BEVÉTFL

1909 januárus 1-től

	korona	f.	korona	f.
<u>Áthozat--- ---</u>			24027	04
<i>Természethistoriai p. d. a.</i>				
K 2400.— 4 ^o /o m. koronajáradék ---	96	---		
„ 9284·90 betétkamata --- --- ---	401	69	497	69
„ 497·69 kamat tőkésítve --- --- ---				
K 12182·59				
<i>Lendvay Emil-alap.</i>				
K 2044·50 betét kamata --- --- ---			87	85
„ 87·85 kamat tőkésítve--- --- ---				
„ 1000.— 1909 évi befizetés --- --- ---				
K 3132·35				
Különféle kamatok --- --- ---			1670	44
Állami járulék --- --- ---			12500	—
Rendes tagdíj --- --- ---			2723	—
Pártoló tagdíj --- --- ---			603	—
Államsegély --- --- ---			42000	—
1908 évi felesleg --- --- ---			3631	40
<i>Alapok gyarapodása.</i>				
Alaptőke --- --- --- K 1400.—				
Építési aranyalap --- --- --- „ 2500.—				
Tartalékalap --- --- --- „ 1340·28				
Természethistoriai p. d. a. „ 497·69				
Kovács Sámuel p. d. a. --- „ 34·97				
Lendvay Emil alap --- --- „ 1087·85				
			6860·79	
			87740	42

Erdélyi múzeum

Lendvay Emil s. k.

Br. Mannsberg Sándor s. k.

1909 december 31-ig.

KIADÁS

	korona	f.	korona	f.
<u>Áthozat---</u>			76673	55
<i>Haynald-alap kamat.</i>				
Növénytárnak ---			192	80
<i>Tartalékalap.</i>				
Tőkésített jövedelem ---			340	28
<i>Természethistoriai p. d. a.</i>				
Tőkésített jövedelem ---			497	69
<i>Kovács Sámuel alap.</i>				
Tőkésítve ---	34	97		
Folyósítva a jövedelemből pályadíjra ---	80	—	114	97
<i>Dotációk.</i>				
1908 évi feleslegből épít. ar. al. ---	2500	—		
1909 évi költségv. szt. tartalék alap ---	1000	—	3500	—
<i>Lendvay Emil alap.</i>				
Tőkésített jövedelem ---			87	85
Jubileumi költségek ---			3755	90
Egyenleg mint felesleg ---			2577	38
			87740	42

egyesület pénztára.

Dr. Farhas Lajos s. k. Dr. Szabó Dénes s. k. Kovács Ede s. k.

VI.

Névtár.

1. Az Erdélyi Múzeum-Egyesület tagjai.*)

A teljes névsort közölte az 1908-ról kiadott Évkönyv. Itt csak az 1909 febr. 18.-tól 1909 decz. 31.-ig belépett tagok nevei és a jelzett idő alatt történt változások következnek.**)

B) Alapító tagok:

- Brassó vármegye (B)
Bulyovszky Lilla, színművésznő (B)
Kendi Finály István mérnök, Budapest (T)
Ilosvay Lajos műegyetemi tanár, Budapest (T)
5 Báró Jósika János, Kolozsvár (B)
Kolozsvári Gazdák Hitelszövetkezete
Gróf Korniss Károly, Szentbenedek (B)
Dr. Lechner Károly egyetemi tanár, Kolozsvár (O)
Dr. Malom Dezső kórházi főorvos, Marosvásárhely (O)
10 Dr. Tatai Molnár József tanár, Kolozsvár (B)
Dr. Nemes Endre róm. kath. főgimn. igazgató, Kolozsvár (B)
Dr. Vályi Gábor nyug. egyetemi tanár, Kolozsvár (B)

C) Rendes tagok:

- Ács Nagy István egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Balogh Károly ref. főgimnáziumi igazgató (B)
Barabás Samu ref. lelkész, Kolozsvár (B)
Gróf Bethlen Józsefné, Marosveresmart (B)
5 Biró Béla kereskedő, Újverbász (B)
Dr. Blázsek Emilia egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Bodor József tanárjelölt, Kolozsvár (B)

*) Kérjük az észrevett hiányok, valamint a lakás- és címváltozások közlését.

***) B = bölcsészeti-, nyelv- és történettudományi szakosztály.

T = természettudományi szakosztály.

O = orvostudományi szakosztály.

J = jog- és társadalomtudományi szakosztály.

- Boga Lajos tanárjelölt, Kolozsvár (T)
Dr. Borbély Sándor táblabíró, Kolozsvár (J)
- 10 Dr. Borsos Imre egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Dr. Davida Jenő egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Dr. Deák István orvos, Kolozsvár (O)
Dull Andor szolgabíró, Zsibó (J)
Dr. Eisler Mátvás főrabbi, egyetemi m. tanár, Kolozsvár (B)
- 15 Dr. Farkas Mózes ügyvéd, Kolozsvár (J)
Dr. Ferenczy Géza országgyűlési képviselő, Nagyajta (J)
Dr. Fohrbáth Frigyes ügyvéd, Budapest (J)
Gerencsér István tanítóképezdei tanár, Kolozsvár (B)
Dr. Gockler Lajos kereskedelmi akadémiai tanár, Kolozsvár (B)
- 20 Dr. Grünwald Izidor járásorvos, Kolozsvár (O)
Hirsch Lajos nagybirtokos, Gerend (B)
Karl Béla tanárjelölt, Kolozsvár (B)
Kató József író, Gyoma (B)
Kolozs rendezett tanácsú város (B)
- 25 Kolozsvári református kollégium (B)
Lázár Ödön egyetemi irodatiszt, Kolozsvár (B)
Dr. Lázár Gyula polgári isk. tanítóképezdei tanár, Budapest (B)
Lönyi Ottó kereskedő, Újverbász (B)
Magoss Irén múzeumi segédőr, Kolozsvár (B)
- 30 Gróf Mikes Zsigmond főispán, Brassó (B)
Nagy János főgimnáziumi tanár, Újverbász (B)
Németh István unitárius lelkész, Toroczkó (B)
Dr. Némethy Géza egyetemi tanár, Kolozsvár (B)
Pánkótzky Ferencz kir. sóhiv. pénztári ellenőr, Marosújvár (B)
- 35 Dr. Róth Viktor evangélikus esperes, Szászszentlászló (B)
Schilling Ottó kir. közjegyző, Dés (B)
Seidl Róbert kereskedő, Újverbász (B)
Semsey Andor vármegyei főjegyző, Brassó (J)
Dr. Seyfried Károly gazdasági akadémiai tanár, Kolozsvár (J)
- 40 Simon István kereskedő, Kolozsvár (B)
Szabó Endre egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (T)
Dr. Szigeti Imre egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Tordai állami főgimnázium (B)
Újverbázi községi főgimnázium (B)
- 45 Dr. Vajna Gábor ügyvéd, Brassó (J)
Vári Albert unit. főgimnáziumi tanár, Kolozsvár (B)
Váró Béni kir. tanfelügyelő, Kolozsvár (B)
Dr. Vertán Emil egyetemi tanársegéd, Kolozsvár (O)
Dr. Viski Ferencz kir. pénzügyi segédtitkár, Kolozsvár (J)
- 50 Dr. Wertheim Mór kir. pénzügyi titkár, Kolozsvár (J)
Dr. Vidakovich Kamill, egyetemi tanársegéd (O)
Báró Zeyk József, Kolozsvár (B)

2. Az egyesület választmánya.

Elnök:

gr. Esterházy Kálmán.

Alelnökök:

dr. Lechner Károly
udv. tan., egyetemi tanár.

id. br. Wesselényi Miklós
v. b. t. t., koronaár.

Főtítkár: dr. Schilling Lajos egyetemi tanár.

Títkár: Kelemen Lajos főgymn. tanár.

Pénztárnok: Lendvay Emil kir. tan., az Erdélyi Bank és Takarékpénztár Rt. vezérigazgatója.

Ellenőr: Kováts Ede kereskedő.

Ügyész: dr. Menyhárt Gáspár ügyvéd, egyet. magántanár.

Választmányi tagok:

I. a) Az egyesület igazgató tagjai:

Gróf Bánffy György v. b. t. t.
Dr. Békésy Károly cz. rk. egyet. tanár.
Gróf Esterházy Kálmán.
Kováts Ede.
Lendvay Emil.
Veres Zoltán festőművész.
Id. báró Wesselényi Miklós.

b) Mint igazgató tagok képviselői:

Dés város részéről: Ilosvay Jenő polgármester.
Kolozsvár szab. kir. város részéről: Szvacsina Géza udv. tan., polgármester.
Kolozsvári Casino részéről: Kuncz Elek udv. tan., tank. főigazgató.
Kolozsvármegye részéről: Dózsa Endre cs. és kir. kam., alispán.
Marosvásárhely szab. kir. város részéről: dr. Bernády György polgármester.
Nagyági Bányaműtársaság részéről: dr. Cs. Papp József egyetemi magántanár.
Nagyenyedi Bethlen-kollegium részéről: Fogarasi Béla rektor-prof.
Szamosújvár város részéről: Todorfy Lukács polgármester.
Torda város részéről: Zilahi Sebes Andor polgármester.

II. A gyűjtemények igazgatói:

- Dr. Apáthy István egyetemi tanár (állattár).
Dr. Erdélyi Pál egyetemi könyvtárigazgató (könyvtár).
Dr. Pósta Béla egyetemi tanár (érem- és régiségtár).
Dr. Richter Aladár egyetemi tanár (növénytar).
Dr. Szádeczky Gyula egyetemi tanár (ásványtar).

III. A szakosztályok

- elnökei:* dr. Fabiny Rudolf udv. tan., egyet. tanár (term.-tud. sz.)
" dr. Farkas Lajos min. tan., egy. tanár (jog- és társ.-tud. sz.)
" dr. Purjesz Zsigmond udv. tan., egy. tanár (orvostud. sz.)
" dr. Schilling Lajos egyet. tanár (bölc.-ny.- és tört.-tud. sz.)
titkárai: ifj. dr. Erődi Béla keresk. akad. tanár (jog- és társ.-tud. sz.)
" dr. Jakabházy Zsigmond egyet. m. tanár (orvostud. sz.)
" dr. Seprődi János főgymn. tanár (bölc.-ny. és tört. tud. sz.)
" Szabó Imre főgymn. tanár (term.-tud. sz.)

IV. Választott tagok:

- Dr. gróf Bánffy Miklós főispán (1908).
Dr. Boross György theol. tanár (1907).
Dr. Cholnoky Jenő egyetemi tanár (1909).
Dr. Csernátony Gyula nyug. kir. tanfelügyelő (1909).
Ferenczy Gyula bankigazgató (1909)
Dr. Gidófalvy István kir. közjegyző (1908).
Hevesi József nagyiparos (1908).
Dr. Hirschler József kanonok, főesperes-plébános (1908).
Dr. Jancsó György egyetemi tanár (1907).
Dr. Kenessey Béla ref. püspök (1908).
Dr. Konrádi Dániel egyet. magántanár (1909).
Báró Mannsberg Sándor bankigazgató (1908).
Dr. Márki Sándor egyetemi tanár (1908).
Péterfi Zsigmond ny. vasútigazgató (1909).
Dr. Rigler Gusztáv egyetemi tanár (1907)
Dr. Schneller István egyetemi tanár (1907).
Dr. Szabó Dénes udv. tan., egyetemi tanár (1909).
Gróf Teleki Domokos, Gernyeszeg (1907).
Dr. Tutsek Sándor orsz. képviselő (1907)
Dr. Udránszky László egyetemi tanár (1909).
Gróf Wass Béla főispán, Dész (1907)
-

TARTALOM.

	Oldal
I. A választmány jelentése az egyesület 1909. évi működéséről ---	3
II. A gyűjtemények állapota és gyarapodása 1909-ben ---	
1. Jelentés a Könyvtárról ---	14
2. „ az Érem- és régiségtárról ---	35
3. „ az Állattárról ---	58
4. „ a Növénytárról ---	64
5. „ az Ásványtárról ---	74
III. A szakosztályok működése 1909-ben ---	
1. A bölcsészet-, nyelv- és történettudományi szakosztály jelentése	78
2. A terményettudományi szakosztály jelentése ---	81
3. Az orvostudományi szakosztály jelentése ---	83
4. A jog- és társadalomtudományi szakosztály jelentése ---	85
IV. Közgyűlési jegyzőkönyvek ---	97
V. Vagyoni kimutatás- és zárószámadás 1909-ről ---	103
Költségvetés 1910-re ---	112
VI. Névtár ---	
1. Az E. M. E. tagjai ---	113
2. Az E. M. E. választmánya ---	116

